

XVI ♦ LETNIK ♦ 1935

MLADIKA

DRUŽINSKI ♦ LIST ♦ S ♦ PODOBAM

VSEBINA MARČNE ŠTEVILKE

LEPA POLJANA:

- Jan Plestenjak: Dom obsojencev 81
Ana Galetova: Sem le trda skorja... 82
Joža Vovk: Anica 85
Cene Kranjc: V travi 86
Vinko Beličič: Predpomlad 86
Stanko Vuk: Benetke 86; Jutro, Mlada, Mrak, Pol-
dan, Večer 87
Ivan Albreht: Noč 88
Bogdan Kazak: Skrivne groze 91
Habberton-Vdovič: Helenina otroka 94
Ksaver Meško: Lepota 97
Matej Vrzdenc: O vi vsi 97
Vinko Möderndorfer: Narodne pravljice 97
Vinko Žitnik: Zapuščena 98; Pesem deklice 105
Timmermans-Jelšnik: Begina Simforoza 99
France Stelè: Iz zgodovine slovenskega cerkvenega
slikarstva 102

PISANA TRATA:

- J. Šedivý: Slovanske prestolnice 106
Ludovik Puš: Glasbeni paberki 107
K. Dobida: Slikarica Elda Piščanec 109
Viktor Steska: Jezuitske šolske drame v Ljubljani 110
Dr. J. L.: † Dr. Fran Zbašnik 111
Nove knjige 115

- J. P.: † Anton Vadnjal 115
I. Koštiál: Paberkovanje 116

DOM IN DRUŽINA:

- Štefanija Humekova: Otroci pri jedi 117
M. R.: Kuharica 118

ZABAVA IN ŠALA:

- Šale; Čarodejev kotichek 119
Uganke in mreže — kdo jih razveže 120

SLIKE:

- Nikolaj Gysis: Plahi model 85
Elda Piščanec: Ženski portret 88, Portret slikarice 89,
Dobrna 90, Ljubljanski grad z Brega 91, Krizan-
teme 94, Amarilis 95, slikarica v Florenci 109
Iz cerkvenega slikarstva (Vinc. iz Kastva): Smrti-
ples v beramski cerkvi M. D. na Škrilju 102 in 103,
prav tam živali in cvetice na sliki sv. Treh kraljev
104
Timmermansove risbe k Begini Simforozi 99, 100, 101
Fr. Krašovec: Oča obrezujejo 85, Predpustu za slo-
vo 87, Pomladno brstje 95
F. S. Stiplovšek: risba k Narodnim pravljicam 98
Oton Gasparijev linorez 117
Troje vinjet in fotografija Fr. Zbašnika

LISTNICA UPRAVE

V marcu bomo poslali vsem, ki so nam pridobili novega naročnika, knjižno nagrado. Za njihovo priporočilo iskrena hvala! — »Mladiko« smo poslali nekaterim na ogled; ker je pa niso vrnili, smo prepričani, da jim je všeč in jo hočejo stalno dobivati. Da si zagotove redno prejemanje lista, vljudno prosimo, da vsaj del naročnine takoj pošljejo.

Vse cenjene naročnike pa ponovno prosimo, da po-
ravnaajo naročnino čimprej. Naročnike, ki spremené svoj

naslov, prosimo, naj nam sporočé spremembo naslova naj-
kasneje do 25. vsakega meseca. Pri sporočilu ne pozabite na-
vesti tudi prejšnjega naslova — to pa zato, da se izognemo
pomotam in da dobé naročniki »Mladiko« takoj, ko izide.

Nekateri naročniki so nam poslali naročnino s pri-
pombo, da je ta za tekoče leto, naročnina pa še za lani ni
povsem poravnana. Zato smo jim poslali položnico in jih
prosimo, da poravnajo zaostanek.

DOBILI SMO V OCENO

V času obiskanja. Edvard Gregorin. Osem postaj o Jezu-
sovem poslanstvu. Z berilom oznanila, s prerokovanjem
besede Gospodove o Izraelu in zmagoslavjem njegovim.
Napisano na podlagi evangelija in tistega časa. Izdala
Jugoslovanska knjigarna v Ljubljani, 1935.

Beloglavček. Ernest Claes. Ljudska knjižnica 57. Ilustracije
Feliksa Timmermansa. Prevedel Silvester Škerl. Jugoslo-
vanska knjigarna v Ljubljani, 1934.

Ljudje pod Osojnikom. Krivda. France Bevč. Zbirka do-
maćih pisateljev. Jugoslov. knjigarna v Ljubljani, 1934.

Srečanja z nepoznanimi. Mirko Javornik. Knjiga o potih
in o ljudeh. Krekova knjižnica. Založila Delavska založba
v Ljubljani. Tiskala Slovenija v Ljubljani, 1934.

Pregled občne zgodovine. Petelin-Krošl. III. del: Novi
vek. Založila Družba sv. Mohorja v Celju, 1935.

Hajduk Nikola Šuhaj. Roman. Ivan Olbracht. Mojstri in
sodobniki 9. Izdala in založila Tiskovna zadruga v Ljub-
ljani, 1935.

Monumenta artis Slovenicae. 4. snopič. Dr. France Stelè.
Srednjeveško slikarstvo. (Johannes Aquila de Rakespurga.)

MLADIKA se tiska v Celju in izhaja točno prvega dne
vsakega meseca.

Naročnina za Mladiko je letno Din 84.—, s krojno pri-
logo vred Din 100.—.

Da uprava ustreže najširšim slojem, sprejema naročnino
tudi polletno (Din 42.—) in četrtletno (Din 21.—).

V inozemstvu stane Din 100.—, s krojno prilogo Din 116.—;
v Ameriki dol. 2.—, s krojno prilogo dol. 2:40.

Čekovni račun imamo za Jugoslavijo v Ljubljani št. 11.412
Družba sv. Mohorja, Celje, za Italijo v Trstu št. 11/1675,
za Avstrijo na Dunaju D 160.150.

Naročnino in reklamacije je pošiljati na naslov: Uprava
Mladike v Celju. — Reklamirati se more vsakokrat le
zadnja številka.

Rokopisi naj se pošiljajo na naslov: dr. Jože Pogačnik, teh-
nični urednik publikacij Družbe sv. Mohorja, Ljubljana,
Kolezijska 1, telefon 31-91.

Ugankarsko gradivo sprejema Janko Moder v Dolu pri
Ljubljani. Na isti naslov je pošiljati tudi rešitve ugank.

Izdaja Družba sv. Mohorja (dr. Franc Kotnik) v Celju. —
Za uredništvo: Fran Milavec, Celje. — Tiska Mohorjeva
tiskarna, r. z. z. o. z., v Celju (Fran Milavec, Celje).

LEPA POLJANA

DOM OBSOJENCEV

Jan Plestenjak

Jurist je bruhal kri, pisar je izkašljaval pljuča in v duplino so mu nalili zraka, mladi častnik je vedel samo to, da je jetičen. Vsi trije so polegali v tesni, pa sončni sobi. Pod oknom se je oglašala pomlad, po vijugasti cesti so se pomikali vozovi, obloženi s hlodi, za ovinkom je počil bič, da je odmevalo izpod Planine. Oster, hladen zrak je sunkoma udarjal v sobo. Jurist je dihal duškoma, pisar naglično, kot bi se lovil, in težko govoril, častnik je pa le hripavo odgovarjal; glas mu je bil votel, stisnjen in bolan. Vsem trem so bili obrazi izsušeni, lasje mršavi in skozi njihova okostja se je skoro svetilo. Le oči so jim gledale, kot bi iskale mladosti in kot bi nekje v dalji slutile novo življenje.

»Lepa je pomlad...« je zakašljaval jurist.

»O, kako lepa...« je pritrdil pisar.

»Jesen mi je bolj pri sreči...« je brez kretenj povzel častnik. Zagledal se je v goličavo pod planino, na njej se je v soncu rdečila cerkev in tenke steze so prepletale reber.

Vsi trije so najrajši molčali. Poznali so se šele nekaj dni.

»Ne smem misliti na pomlad...« je izjecljal pisar.

Oba sta zastrmela vanj.

»Spomladi sem zbolel, no, pomlad me je samo tepla...«

»Povejte nama,« sta silila oba vanj. Obema je bilo laže in oba je tolažilo, morda pa je njun tovariš še nesrečnejši.

Sonce je nalilo v sobo od stropa do tal in do zadnjega kota opojne svetlobe in za čuda je bilo toplo.

»Ali naj zaprem okno...« je vprašal jurist, hotel pa je le prositi pisarja, naj razodene svojo povest.

»Ni treba... v soncu lahko pripovedujem. — Vidva ne vesta, da sem oženjen in da sem oče drobnemu otroku. Na spomlad pred tremi leti sem se oženil in na spomlad pred dvema letoma se mi je rodil sin. Bil sem že bolan in kakor bi bil rad, nisem poljubil otroka niti enkrat. Stezal je roke k meni, iskal mojih ustnic, na jok se mu je skremžil obraz vselej, kadar sem mu jih odmaknil. In njegova bolečina mi je težja kot zavest, da sem bolan. To so bolečine, ki jih ne prej ne kesneje nisem občutil in ki jim ne vem imena. Zdelo se mi je, če bi poljubil sočno zdravega otroka, da bi ga oskrnil in grešil. Zbežal sem v gozd in se razjokal in še bolj bolan sem se vračal. Žena je kipeła od zdravja, zdi se mi, da je otroka ljubila. Stiskala ga je k sebi in poljubljala in mu govorila: Nič ne maraj, če te tatek odriva. Ko dorasteš, te bo imel rad, z njim boš hodil v pisarno in videl visoke gospode... Jaz sem molčal in grizel svojo bolečino, dušil kašelj in hotel izsiliti v obraz rdečico. Vem pa, da je bilo moje obličje kot iz voska.

No, in lansko jesen je žena pustila dom in šla. Kam, ne vem. Zvedel sem, da zato, ker sem jetičen. Z jetičnim ne more živeti. To je ves moj greh, če morda ni bil greh, da sem svojo bolezen tajil.

Pisar je zahropel in votlo so mu pele pljučne votline. Oči so se mu pomeknile v čelo in mrtvo gledale v rastočo pomlad. Telo je omahnilo.

»Slab je,« je šepnil jurist, častnik pa je zakorenjen obraz in molčal.

»Od tedaj sem vsak dan slabši...« je kot iz dremavice izmomljal pisar, da sta se njegova tovariša zdrznila. Obema je bilo težko in oba sta blagrovala na tihem sebe: Bodi zahvaljen Bog, ki si nama prihranil še to.

»Ko ozdravim, poiščem otroka in mu dam vsega, kar more dati oče. Glejta jo, hranilno knjižico; kadar morem, se ga spomnim s kakim stotakom.«

Jetične oči so se nasmehnile, smeh pa je dil mrtev.

Jurist je iskal besedi, da bi tolažil pisarja:

»Vse se preboli in preboleli boste tudi to. Ni vrag, da bi vas življenje samo teplo.« Hotel je biti mehak, hotel je vlti v besede čiste ljubezni, pa je zvenel iz njih srd na pisarjevo ženo.

»Pa je ne sovražim, nak! Če bi se povrnila, pa naj bi bila vsa oslabela in bolna, kot sem bolan jaz, objel bi jo in prosil odpuščanja. Tri leta mladosti mi je dala,« je ostro govoril pisar in glas se mu je tresel.

Častnika je zaskrbelo. V vrvenju gnilega sveta živi njegovo dekle. Morda je zanj umrla, morda komaj misel žrtvuje zanj, morda mu samo iz sočutja pošlje včasih pozdrav, morda se ji je tudi zahotelo zdravega fanta. Odvil je iz papirjev njeno sliko. Iz rož se je smehljal mlad obraz, iz zival sonce in zdravje.

Jurist se je zamaknil v pomladno pokrajino in misli so mu neurejeno begale in se utrujene vračale. Česar se je oklenil s srcem, se mu je odmeknilo; kar je hotel objeti z mislimi, mu je zginilo, in kar je bilo sladkega, se mu je zgrenilo.

Na cesti so pokali biči, v soncu so se grele bukve in smreke. Polja so bila še prazna in dolge sence so se raztezale čez razore in se zgublale v gozd.

Na cerkev sredi goličave je padla senca, pod okni bolniških sob so trepetale rože in se usipale.

»Pomladi se bojim,« je glasno pomislil jurist.

»O, do poletja bom pa že dober,« je zaupno pristavil pisar in upanje mu je zagorelo v očeh in voščenem licu.

»Mi vsi si namišljamo bolezen preveč strašno. Bral sem, da je prav za prav vsak človek jetičen. Sicer pa danes ozdravljajo najhujše primere,« se je tolažil častnik, se vojaško zravnal in sklonil čez okno.

»Hladno je šel!«

Razpršili so težke misli in naglično razodevali drug drugemu svoje načrte.

»Še zadnji izpit stisnem, odleglo mi bo. Tudi ta skrb slabo vpliva na moje zdravje,« se je postavljajl jurist.

»Na jesen prosim za premestitev v Ljubljano. Že to, da sem doma, me bo ozdravilo,« se je bahal častnik in globoko vdihaval ostri zrak.

»Meni se vse zdi, da se je žena že premislila in da mi vrne ljubezen in otroka. Že slišim njene besede, kako se opravičuje in me roti, naj ji odpuštim. Vrnila bi se že bila, pa se je bala očitkov. Prav nič ji ne bom očital. Ko se vrnem zdrav, začneva novo življenje,« je upehano jecljal pisar.

»Ljudje so bolni že od premišljevanja o boleznih,« je nenadoma bruhnilo iz častnika. Njemu samemu so se zdele besede tuje in nekam sram ga je bilo neodkritosrčne sodbe.

»Pravijo, da je namišljenih bolnikov na stotine,« je dodal jurist in tudi njemu je bila beseda tuje pobarvana.

S ceste na stransko pot je zavila dolga pisana procesija šolarjev in šolaric. Med njimi se je vihtela dolga postava učiteljeva. Čebljanje je bilo čuti prav v bolniško sobo. Vsi trije so se sklonili čez okno in šli z očmi za procesijo.

»Sem so namenjeni,« je menil častnik.

»Že večkrat nas je obiskala kaka šola,« je dopovedoval pisar, ki je bil v tem kraju že star znanec.

»Le kaj naj šola išče v zdravilišču,« se je čudil častnik in ni razumel, kaj naj bi počela v takem kraju šolska mladina.

Procesija se je pomikala v park pod okni zdravilišča. Drobní koraki so odmevali in rdeči obrazi so se svetili v soncu. Vsa dolga procesija se je na učiteljev ukaz ustavila in iskre mlade oči so begale od okna do okna. Bolniki so se sklanjali čez okna in mehko jim je bilo v duši ob toplem zdravju, ki je žarelo iz mladine.

»Zapeli bodo,« je z ognjem razsodil častnik.

»Rad bi že čul našo pesem,« sta toplo vzdihnila pisar in jurist.

»Gozdič je že zelen,« je kriknila otroška pesem.

»Pomlad že prišla bo,

k' tebe na svet' ne bo,

k' te bodo d'jali

v to črno zemljo...«

Pesem je krčevito odmevala v dolino, se lovila med kostanji, udarjala v okna in padala v duše.

Ko so otroci odpeli, so se režala vanje prazna, mrtvaška okna. Pisar, jurist in častnik so zagrebli svoje obraze v blazine in zaihteli.

SEM LE TRDA SKORJA...

Ana Galetova

Sem le trda, grenka, osmojena skorja,
ki me na samotnem voglu
je popustil čas.

Dan se mimo posmehuje,
glad za njim se opoteka —
a jaz čakam najbolj lačnega človeka,
da mu dam svoj dar.

Glej, prihaja:

mlad je, lačen in ves suh,
a iz dalje že očita:

»Nisi kruh, ah, nisi kruh!«

Nikolaj Gysis: Plahi model.

ANICA

Joža Vovk

Anica je bila otrok. Še majhen otrok. Z drugim mestnim drobižem je ves dan pohajkovala po mestu, po dolgih ulicah, med visokimi hišami. Bog ve, kaj so delali ves dan. So bili pač otroci.

Zvečerilo se je in Anica gre domov.

Dež lije v drobnih, tankih curkih, tlak je začrnel in se sveti. Ob pločniku so velike umazane luže. Hiše postajajo počasi manjše in manjše, okna motna, po šipah rišejo kaplje navpične črte, zgoraj tenke, proti konci pa vedno debelejše. Včasih se dve združita v eno in odtrga se kaplja, ki pade na tla.

Počasi stopa Anica. Ko srečuje ljudi, mora zdajpzdaj stopiti s pločnika v lužo ali pa se pritisniti trdo k mokremu zidu. Po cesti večkrat prišumi avto, votlo zahupa in oddrsi naprej. Ljudje molče. Vsi imajo dežnike in se boječe zavijajo v suknje. Anica nima dežnika. Kje neki, ko imajo doma vsi skupaj enega in še tega je zadnjič prinesel Zdravko iz šole polomljenega. Mati je bila huda, Zdravko je jokal, dežnik pa je ostal polomljen.

Anica topo gleda predse, ljudi komaj vidi, noče jim zijati v obraz. Čemu tudi, če dvigne glavo, ji pada dež naravnost v lica. Na vogalu ulice čaka. Kar tako. Saj nobenega ne pričakuje, kar je njenih znancev, so že vsi odšli domov, vsak na svoje. Ulica je skoraj temna, oddaleč prihaja nekaj svetlobe.

V čevljih začuti mehko mokroto. Prste počasi enakomerno krči in jih steguje, prijetno ji dé tisto šumenje v čevljih. Tako se ji zdi, kot bi ožemala namiljeno cunjo. Suknja ima en sam žep, vanj za silo skriva roko in jo varuje mraza. Sicer je pa prav za prav ne zebe. Ljudi ne pozna. Res ni daleč od doma, samo čez most in skozi drevored, a Bog ve, odkod so ti ljudje in kam gredo.

Prosto roko potegne po spuščениh, mokrih laseh, mimo očesa čez lice priteče rjava kaplja in obvisi na bradi. Rahlo otrese glavo, zoprno ji je. Ta kaplja nemarna! Zdaj se je zavedela, da je prav za prav vsa mokra. Na čelu ji lepe mokri lasje. S prsti jih potisne ob stran in poskuša vlažno roko obrisati ob mokri suknji. A suknja ni kaj prida boljša, vsa je napita dežja.

Pa mora res biti imenitno pod dežnikom, pomisli Anica. Ko ga je Zdravko polomil, je mati vpila, da nima denarja, da bi kupovala vsak dan drugega. Škoda! Pa menda že mora tako biti. Če je denar, je rekla mama, potem je vse, če ga pa ni, ni nič.

Mraz jo trese. Bo morala pač domov, ne kaže drugega. Sicer pa — Lojzke gotovo še ni doma, Zdravko pa tako mora pisati nalogo, ker že hodi v šolo. Anica misli na Zdravkove naloge in kar nekak strah jo spreleti. Naloge — to je res nekaj strašnega. Bog ve, če bo ona kdaj znala narediti nalogo, ko bo v jeseni začela hoditi v šolo. Da, naloge, naloge. Ubogi Zdravko!

V strahu pred nalogami se nenadoma spomni na tisti kostanj, za katerega so se ravsnili. Neki gospe je padel iz rok, pa so se malo zlasali. Ona ga je sicer dobila le majhen košček, dober je bil pa le, saj je bil kostanj. Tudi za kostanje je menda treba denarja, si misli Anica. Zdaj se spomni, da je tudi lačna. No, krompir jo čaka doma. Pa mama pravi, da bo še tega zmanjkalo. Denarja pa nič. Če denarja ni, pa res nič ni, modruje sama pri sebi.

Pri nizki izložbi se ustavi. V njej gori luč, topla luč, tu šele vidi, da je res vsa premočena.

Steklo je zamagleno, zasoplo čez in čez. S prstom zariše v motno steklo široko črto in gleda. Štruklji!

Anica ne čuti več dežja ne mraza ne mokrote v čevljih, ne misli na kostanj ne na krompir.

Štruklji! Štirje, pet jih je in skupaj se drže. Rumenkasto obrobljeni, po vrhu se svetijo, zadnjemu gleda iz strani velika rozina... Anica se z obema rokama opira na šipo, glavo primakne čisto blizu, da bi bolj natančno videla. Še nikdar ni videla takih štrukljev. Pri peku v njihovi ulici jih je videla, a niso taki, komaj so štrukljem podobni, še svetijo se ne. Tile morajo biti pravi štruklji. Zdi se ji, da skozi šipo diše.

Za hip se ozre. To so ljudje čudni! Tu so štruklji, ljudje pa hité mimo, kar beže. Nemara pa denarja nimajo. Saj menda tudi za štruklje mora biti denar. Pa se spet zazre v čudo tam za šipo.

»Hopsa...« — Anica se opoteče.

Velik, črn gospod jo je pohodil. Toliko da ni padla, gospod jo je še ujel. Anica se kremži, na glas si ne upa zajokati, boli jo, boli jo na nogi, kjer jo je gospod pohodil. Zdaj jo še zebe povrhu.

»Punčka, ali sem te pohodil? Ni bilo hudega.«

Ti grdun ti, pohodil jo je, zdaj pa tako nedolžno sprašuje! In drži jo, še vedno jo drži za roko in za ramo, kakor jo je ujel.

»O, ti revica! Saj ni tako hudo, samo malo si se prestrašila, kajne!«

Gospod jo je spustil in takoj ji je odleglo. Zdaj jo boža po licu topla roka, Anica začuti gorkoto in se skuša pomiriti. Ne upa ga pogledati v oči, v tla gleda in zazdi se ji, da je že davno nekje videla štruklje.

»Ubogi otrok, tebi je pa mraz.«

Odkimala je.

»Kam pa greš?«

»Domov.«

Tedaj je začutila v roki nekaj gorkega, trdega, prijetnega.

»Na, spravi, pa domov se pojdi gret!«

Anica gleda.

Gospoda ni več.

V roki ima dinar.

Dinar!

Še enkrat ga pogleda. Obrne ga in ogleduje na drugi strani. Potem ga speč trdo stisne med premrle prste in dene roko v žep. Počasi stopa proti domu. Samozavestno gre, ne gleda več v tla, kot da jo prsta na nogi ne bolita več. Še, a ona ne čuti nikakih bolečin.

Denar ima. Denar! Mama pravi, da ga nima. Zdaj si Anica lahko kupi dežnik, lahko kupi krompirja, saj mati pravi, da bo pošel. Lahko kupi kostanja. Lahko kupi... Kot da se je v hipu nečesa prestrašila, sredi ceste je obstala in ni mogla naprej. Nazaj gleda, odkoder je prišla. Gleda nazaj, tja, kjer je s prstom pobrisala šipo in videla, da, da, zdaj lahko kupi — štrukljev! Štruklji!

Že gre, ne več počasi, skoraj teče, tik ob zidu, ogiba se ljudi, samo v okna gleda in išče, katero bo pravo. Tamle bo, da, tukaj!

Že hoče k vratom, a se še enkrat vrne, da pogleda, če so štruklji še tam. Morda jih je med tem časom že kdo kupil in pojedel. Še so, še, da, prav tisti.

V pekarni je toplo, gorkota ji dobro de, še lepše se pa Anici zdé cele skladovnice štruc. Doma še drv nimajo toliko. Le kje so štruklji?

»No, punčka, kaj boš pa ti povedala?« se približe debel prodajavec in se zadovoljno smeje.

»Štrukljev.« Pol boječe izgovori Anica in obstoji pred veliko mizo.

»Aaa, štrukeljčke? No, no, tele?« Mož je že na drugem koncu, tam v zadnjem predalu Anica zapazi štruklje, prav take kot so v oknu, in pri kima.

»Koliko?«

Prestraši se za hip, a že računa. Jaz, mama, Lojzka, Zdravko... »Štiri.«

Oča obrezujejo. (Fot. Fr. Krašovec.)

»Štiri štrukeljčke, dobro, dobro, štiri skupaj,« se smeje možakar in v naslednjem trenutku ji že pomoli velik zavitek, v njem štiri štruklje in vsi štirje se skupaj držé...

Anica vzame zavoj v naročje, potem poišče dinar in ga pomoli peku.

»Samo to?«

Anica molči. Kaj hoče še? Le kaj hoče še ta debeluh? Saj je vendar pravi dinar, tisti gospod ga je dal, ki jo je bil pohodil na mala dva prsta. Še zdaj jo bolita.

»Ohoho, ta je pa dobra!« se smeje pek. »Za dinar kar celo pekarno, če hočeš, kam pa pridemo! Ali imaš res samo to? Ti niso več dali?«

»Ne.«

Anici je tesno. Zdaj postaja huda. Najrajši bi mu še tisti dinar strgala iz rok in mu vrgla štruklje nazaj. Pa ne more izgovoriti besede, čudno se ji vrti v glavi, ne more razumeti, kaj ta debeluh nemarni hoče še od nje. Morda dinar ni bil pravi? Morebiti ga je tisti gospod samo zato dal, da bi ne jokala, vreden pa ni nič?

Tedaj pa mož pograbi njen zavoj, smeje se, razvije, odlomi tri štruklje, pretrga papir na dvoje in vanj zavije en sam štrukelj, zraven se pa smeje, ta grdoba grda, vedno bolj se smeje.

»Na, tu imaš! Pa se ne cmeri. Štrukelj stane dva dinarja, pa sem kar z enim zadovoljen, ko si ravno ti. Kar vesela bodi.«

Anica bulji v moža. Njegov smeh jo boli. Saj se menda njej smeje. In zdaj se še ljudje smejejo okrog nje. Vsi se ji smejejo. V tem trenutku ji je žal, da ni rajši kupila kostanja ali krompirja. Ali pa dežnik. Zdaj jo je pa ta debeluh oskubil za dinar! En štrukelj stane dva dinarja? Lahko. Kaj vse mama kupi, kadar ima denar!

Spet stoji na pločniku.

Zdaj bo pa vendarle morala domov. Lojzka je gotovo že prišla in mati je skuhala krompir. A kaj danes krompir! Ona ima štrukelj. Štrukelj je še boljši kot kostanj. Vsi ga bodo jedli.

Naglo stopa po polmračni cesti proti mostu. Gnete se med ljudmi, mudi se ji. Vse misli so samo pri štruklju. Če bi bili zdaj tu drugi otroci, recimo oni, ki so se za kostanj danes lasali, prav gotovo bi ji štrukelj zmendrali in pohodili. Zavojček stiska k sebi kakor v bojazni, da bo nekdo prišel, kdorkoli, in ga ji bo vzel.

Še vedno je polno ljudi na cesti. Čez most se bliža avto, močna luč zasije v dekleta, da ne vidi drugega kot dvoje velikih, naglo se bližajočih oči. Nekdo skoči tik pred avtom čez cesto. Pa zadene ob Anico. V prvem hipu ni vedela, kaj se godi z njo, opoteče se in prime za ograjo. Avta ni več, tujca ni več, zavojčka s štrukljem ni več!

Anica joka in plašno išče okrog sebe.

V blatu leži kos zmečkanega papirja, zraven štrukelj, tisti lepi, dišeči štrukelj, v blatu!

Naglo se sklone in ga pobere. Saj ni tako hudo blaten. Samo spodaj malo. Anici je jok zastal, da je le spet imela štrukelj v rokah. S prstom je za silo obrisala spodnjo skorjo, zgornja je še ostala prav tako lepa kot pri onih v oknu. Zdaj je odpela suknjico in ga spravila podnjo. Samo da ga je še dobila! Zdaj ga ne sme zgubiti, dobro ga varuje. Z obema rokama ga tišči in ga prižema k sebi.

Tako je prišla domov.

Odpenjala je počasi svojo suknjico, a je molčala. Oči so se ji svetile, njen smeh je nekaj skrival. Pa potegne štrukelj izza suknje in ga ponosno pokaže:

»Štrukelj sem kupila.«

Mati gleda, Lojzka ne verjame, Zdravku pade svinčnik iz rok.

»Ti — ti — kupila? Za božjo voljo, kje pa prodajajo tako umazane štruklje?«

Anica pripoveduje o možu, o dinarju, o štirih štrukljih in o enem samem, o grdem peku in o avtomobilu...

Mati ji je prinesla krompir. Pa je Anica prezirljivo podričnila skledo po mizi in rekla, kakor da je že velika:

»Danes bomo štrukelj!«

V TRAVI

Cene Kranjc

V travi leživa. Moj suknjič sva si zložila in roke sva si dala pod glavo. Kot dva bela metulja nad nama se igrajo najine misli:

Tale smreka ob strani — kako so se ji izostrile igle v burji!

Tale ptič, ki se je zagnal skozi zrak nad nama — morda ima gnezdo v tistihle skalah in leti domov.

Tale voda, ki teče čez skale — oblekle so se z mahom, da voda počasi teče in da se nič ne udari, ko pade na tla.

Tele skale! V njih je večnost. Tale prod se je odkrušil od njih. To jim je bilo namenjeno. Zdaj bodo same stale.

Včasih sem te primerjal rožam. Igral sem se z njimi in s teboj. Nageljni in gavtrože so se mi zdeli najlepši. Potem planike, ki rastejo po gorah. Potem šmarnice po gozdovih in vijolice po vrtovih. Nagelj ti nisi, sem si mislil, preveč raztrgan je njegov cvet. Planika ti nisi, planika nič ne diši. Šmarnica nisi in tudi vijolica ne, preskriti sta obe in preveč spomladanski. Ti si gavtroža, sem si dejal, gavtroža, roža julijskega sonca. Danes se ne igram več s teboj. Danes mi nisi več roža. Kot nevesta si mi in k tvoji jasni duši, ki ti sije iz oči, je namenjena vsaka moja misel.

Za tistimle orlom nad vrhom strmé oči njegovih mladičev, kajne?

Oblaki, ki plavajo na jug, bodo pripluli tudi nad Repnje. Oče bo pogledal nad hrib in bo dejal v hišo: »Le hitro, da nam dež ne zmoči pšenice.« Pa se bo prismejal brat iz veže: »Kje pa?« Takoj nato pa bo stopil v hlev in kmalu bo zadrdral voz na polje.

Tale tvoja roka, kako je prijetna! Če se mi bo kedaj izgubila, bo hudo z menoj.

Tistele hiše pod nama imam rad, ker vem, da so domovi tisočem življenj. Tistole zeleno planino nad nama imam rad, ker je trava na njej tako lepa in ker je zvonce krav, ki se pasejo na njej, tako prijetno poslušati. Naše gozdove imam rad, ker so tako tihi. Ljubljano imam rad, ker sem se je navadil. Repnje imam rad, ker sem tam doma in so najlepši kraj na svetu. Rože imam rad, ker jih lahko na svojo mizo postavim, da mi dišé in me spominjajo na življenje. Pesem imam rad, ker se v njej pokaže dobri človek. Reke in potoke imam rad, ker so nekaj skrivnostnega. Srne imam rad, ker tako lepo tečejo in ker jih včasih le prevaram, da pridem čisto k njim, čeprav so tako

zelo oprezne. Tebe pa — ne vem, zakaj te imam rad. Samo to vem: Če bi tebe ne bilo, bi tudi jaz ne bil več, kar sem.

Kako je nebo jasno med temile oblaki, ki plovejo na jug! Zvečer se bodo po temle nebu prižgale zvezde in ves svet obsvetile. Midva bova kmalu šla po tistile stezi. Ko se bo ta razdelila na dve, bova zavila na pravo. Potem bova prišla na cesto in bova šla po njej. In morda nama bo le Bog dal, da bo nekoč zasvetila tudi nama zvezda na temle prelepem nebu in nama pokazala pot v najin dom.

PREDPOMLAD

Vinko Beličič

Prišla boš, vem,
ko se bo sneg umaknil sapam
in vlažno svetlim dnevem.

V naročju gibkih vej
bo klilo brstje,
oparnica bo bela sredi živih mej.

Na nebu mesec bo sijal
in drobne zvezde
se bodo zastrmele v molk nižav.

Prišla boš, vem, molče:
dlani kot beli roži dve,
oči kot dve predragi daljni luči.

Na moj obraz
bo dahnil hladni žarek tvojih rok,
zavriskala bo mlada zemlja krog in krog.

BENETKE

Stanko Vuk

Temní se,
Niso še prižgali
luči. Mrak se gosti.
Vseučilišče je kot črna skrinja.

Počasi zginjajo v večnost
večera: hiše, mostovi
in čolni. Kot drobna žalost
se pnó tenki črni žlebovi.

Kamenite rože dehté.
O, niso še prižgali luči.
kipci zro mirno na vódo.
Večer se sinjí.

JUTRO

Stanko Vuk

Doberdob.

Voda postaja sinja. Počasi,
Veter v ločju kot da bi dvigali
podi divje gosi težko sivo jadro,
in lovi vonje dreves. se dani.

Mraz Zvezde gasno.
grize v skorje borov, Kot veliko bandero
kot vedno, preden pride se dviga na vzhodu
svetloba. drevo.

MLADA

Stanko Vuk

Tvoje telo človeka, drhtiš.
je kot nezrel sad. Tvoja ustna so srebrna.

A tvoje ozke obrvi Res, ne smeš me imeti
dehté. rada.

Kot mlada srna, Meni pa je tako trpko.
ki vonja v vetru In ti si tako mlada.

MRAK

Stanko Vuk

Luč je usáhnila. Vode po grapah
Otroci brodiijo med travniki
po somračju se zeleno spreminjajo.
in se boje oditi domov.

Skozi vrbe Nešpljevi grmi
prihaja brezkrven sive
večer. in vlaga lega na okna
samotnih hiš.

Mrzel, bakren mesec
vstaja nad zadnjo streho.

POLDAN

Stanko Vuk

Oktobrsko sivo jadro.
Dvoje, troje
umazanih dreves
nosi nebo.

Voda v jezeru
je rjava. Morda še od krvi.
Ali od trav ali od gline.
Močvirna trava cvete.

Divjih gosi ni od nikoder.
Nebó
tišči kot kamenito korito
nad zemljo

in nihče ne ve,
odkod je svetloba.

VEČER

Stanko Vuk

Ni črešenj
ne breskev ne trt. Samo mrki
bori čisto ob vodi
in večer.

V okorelem čolnu
nesem lovor
preko jezera
in ga vržem med močvirne trave.

Voda je škropnila —
težka kakor kri.
Ptice so se dvignile.
Povijem jadro in se vrnem.

Dimasto se večeri.

Predpustu za slovo. (Fot. Fr. Krašovec.)

Elda Piščanec: Ženski portret.

NOČ

Ivan Albrecht

Štefan Petrin strmi skozi okno in je negiben kot skala. Žena Marjeta sloni pri peči in nemo bulji v somrak. Na peči so v svaljkasto kepo zgneteni otroci. Na steni kraj vrat v čumnato škripaje tiktaka stara ura.

»Kaj boš ukrenil?« hoče reči Petrinka, pa samo usta odpre in zadrži besedo in celó vzdih.

Mrak se gosti in gospodar je videti le še kot zabrisana senca. Zunaj nekje zaškriplje v pesku korak. Petrinova se zganeta, toda korak se oddaljuje in kmalu zamre. Nada, ki se je bila za hip utrnila v dveh srcih, spet ugasne. Mrak se zjedri v noč, ura tiktaka, a z vrta nekje se oglašá čuk.

»Smrt mi poje,« strese Štefana, v grozi mu zaškrepetajo zobje.

Marjeta sklene roke in nemo moli. Včasi potegne veter, da završi listje in zastokajo nalomljene veje po vrtu.

Iz teme se vzdrami težki gospodarjev glas. Petrinki je tesno, da ji zastaja srce.

»Je vse zastonj,« se votlo trga iz moža. »Vesti nima, pa je konec! Če se ubijem, nič ne predrugačim.«

»O Bog,« se opoteče Marjeta in zaihti.

Izmed dece ta in oni v spanju zastoka. Triletna Minka nenadoma sede in se zasmeje. Mati jo šepetaje miri in tiplje za žveplenkami, da bi nažgala luč, a dete:

»Stric, stric!«

»Kakšen stric,« jo lovi mati z levico, da ne bi padla s peči, medtem ko z desnico nažiga petrolejko. »Bš, bššš, bšš, Minka, kakšen stric?«

»Breznikov,« v smehu naglo odgovarja speči otrok, »stric Jernač.«

Oče Štefan stisne pesti in zaškriplje z zobmi. Ime ga zbode kakor kačji pik.

Marjeto slepi luč. Komaj ujame otroka, ki se je prebudil in kobaca k njej.

»Zakaj ne spiš?«

»Oh, ker so bili stric tukaj!« se dremavo kremži mala in si mane oči. »Kako so objemali očeta.«

»Ne bodi no,« jo vzame mati Marjeta v naročje, »sanjalo se ti je! Kakšen stric in čigavega očeta naj bi objemal?«

»Ali je zdaj noč, mati?« se zave Minka.

»Kakopak!« jo boža Petrinka. »Kar lepo nazaj se stisni na peč in zaspi!«

»Pa prejle je bil dan,« se čudi Minka, »in Breznikov stric so bili pri nas in so objemali našega očeta. Takole,« objame mater in se tesno privije k njej.

Žena se ozre po možu, ki še vedno stoji sredi sobe. Pesti so se mu razklenile in vse trepeče na njem; ne more odmekniti pogleda od otroka.

Tedaj Petrinova čisto razločno začujeta majavi, drsajoči korak, ki ga oba poznata.

»Jezus, Marija!« se zboji Marjeta. »Jernač prihaja.«

Petrin se kakor kip zasuče proti vratom in čaka.

»Kaj hoče?« raztrgano in z bliskovito naglico utriplje v ženinih mislih. Zdoma jih goni, na cesto jih meče, kaj tedaj išče ponoči pri njih?

Pred vežnimi vrati korak obstane. Marjeti zastaja dihanje, Štefan pa se kakor na vzmeteh prestopi.

»Kdo je?« odpre sobo in bulji v vežo.

Zdi se mu, da zunaj nekdo tiplje po vratih in da je že pritisnil na kljuko.

»Kdo je?« sikne bolj na moč, a se mu nihče ne odzove. Ni koraka ni glasu ni ničesar.

Mala je spet zaspala in Marjeta jo spet položi na peč.

»Misliš, da je res on?« stopi k možu, ki še vedno bulji v vežo.

»Svetoval bi mu ne, da hodi k meni,« zaškrtla Štefan, medtem ko ga žena bolj z rokami ko z besedo prosi, naj zapre vrata in se vrne v sobo.

»Jernej Breznik — nima miru?« slutita isto ta hip oba in brez besed se trpko razgovarjajo njune oči.

— Tisto leto po vojski je posodil Breznikov Jernač Štefanu Petrinu dvajset tisoč kron. Petrin je našel doma vse narobe, ko se je bil vrnil od vojakov. Oče je bil že med rajnimi. Mati je sicer še živela, toda bil je samo še duh v njej, a bajta in vse gospodarstvo je bilo popravila potrebno. Štefanova edina sestra Jera se je bila med vojsko zmotila z nekšnim vojakom in je imela že dve leti staro dete kot živ, a neljub spomin na tisti čas. Kljub temu jo je zasnuvil bajtar Kalin, ki se je kot invalid vrnil domov, in Jera se je hlastno oprijela prilike, ker je takoj pretehtala, da je boljša lastna streha pri pohabljenem Kalinu nego miloščinski kot v rodni hiši. Zahtevala je tedaj doto in spravila s tem brata v hudo zadrego. Tistokrat je Štefan potožil nadlego Breznikovemu Jernaču, daljnemu sorodniku, ki je imel to srečo, da mu je bila vojska očitna dobrot. Ostal je bil doma in zbiral živila, ki so jih morali oddajati kmetje. Mimo vseh predpisov je bojda marsikaj zdrknilo v njegov žep in končno je nabral toliko, da mu je vdovcu jela spet rojiti ženitev po glavi. Tuintam je kdo bleknil, da Breznik celó gleda za Šterjakovo Marjeto, ki sicer ni bila Bog si ga vedi kako premožna, pač pa še čisto mlada, dokaj brhka in čez in čez na glasu kot pridno dekle. Štefanu je bil Jernač brž voljan pomagati in tako na hitro sta se domenila, da niti zapisati nista utegnila, kaj in kako. Samo prazen list papirja je Petrin podpisal in komisar, kakor so ljudje zbadljivo rekali Brezniku, je omenil, da vse drugo že sam pripiše, češ: „Domači ljudje smo in veva brez pisanja, kako in kaj sva se domenila.“

Segla sta si v roko in Štefan je hitel domov. Izplačal je sestro, za silo popravil bajto in se nazadnje še oženil. Šterjakova Marjeta mu je šla za družico v življenje. Razen pridnih rok je prinesla toliko dote, da je Petrin brž poplačal dolg, najsi je tudi Jernač zatrjeval, da mu ni sile za denar in da lahko čaka. Bila sta sama in zastran tistega papirja ni niti Štefan niti Jernač tedaj nobene črhnil, kesneje pa Petrin že celó ni več mislil na to. Polagoma se mu je nabralo precej družine, četvero otrok je kaj kmalu mrgolelo po hiši in dela je bilo čez glavo, skrbi vedno dosti, denarja bolj malo. Kljub temu pa je Petrinovima marsikdo zavidal mirno zadovoljnost, o kakršni je pričalo vse njuno dejanje in nehanje.

Elda Piščanec: Portret slikarice.

Z Breznikom poslej ni imel Štefan nobenega opravka več in sta se videla le ob nedeljah pred cerkvijo. Petrin je zadnja leta časi slišal kaj šušljati, da Jernačevo bogastvo kopni. Tuintam je oživela beseda o krivičnem vinarju, a Štefan se za to ni menil, češ: »Vsak zase ve!«

Sploh ni verjel, da bi bil Jernač kedaj storil komu kaj zlega, kajti imel ga je vedno za svojega dobrotnika in je še Marjeto posvaril, ko mu je začela praviti, kaj si ljudje namigujejo.

Ono nedeljo pa se mu je Breznik iz cerkve grede nenadoma pridružil. Ko sta bila bolj na samem, ga je kar na lepem in iznenada vprašal, kako misli s tistim dolgom:

»Deset let je že in čez, zato ne moreš reči, da nisem dolgo čakal, a zdaj mi je samemu tesno in res ne morem več.«

Petrin ga je debelo pogledal in je prvi hip celó mislil, da se Jernač šali. Ko pa je uvidel, kako resna je beseda, je Breznika opomnil, naj malo pomisli, kako mu je brž po poroki vrnil ves dolg.

Jernej Breznik je prikimal, češ da ima vse to natančno zapisano, a je dodal, da je s tistim zneskom vrnil samo četrti del dolga. Z grozo je

potem Štefan poslušal, kako spretno suče Jernač besedo in preliva nekdanje krone v sedanje dinarje ter gnete in plete vse skupaj tako, da bi mu Petrin po njegovem dolgoval še petnajst tisoč dinarjev. Sprta sta šla narazen. —

»Le zakaj si jemal in dajal brez prič?« se zgane Marjeta, ko obmolknejo njune oči.

Štefan skomigne z rameni, kakor bi se zganil mrlič. Isto si je že Bog ve kolikokrat očital sam in si še vedno očita. Jernač ga je tožil in se pri Bogu zarotil, da se poteguje samo za resnico. Štefana je tedaj od groze polival znoj. Vpričo sodnika je zarohnel nad Breznikom, naj ne skuša Boga. Pa je vendar izgubil pravdo in bi moral odšteti Jernaču petnajst tisočakov, plačati še kup stroškov, tolik znesek, da ga z vsem imetjem ne bi zmožel. Zato bi moral čez teden dni pri njih zapeti boben in Štefan bi ostal s svojimi brez doma.

Strupena tišina davi moža in ženo in vendar se oba bojita vsakega novega jutra. Oba bi rada pridržala čas in se vdajata brezupni misli, da se zdaj in zdaj, prav te zadnje dni zgodi karkoli in bosta rešena. Zraven si v grenkobi nemo priznavata, da se ne more nič zgoditi.

O, kako da ne!

»Jernač,« iznenada vikne Marjeta, izbulji oči in razprostre roke ter lopne na tla.

Mož zgrabi gorjačo in zamahne v vežo. Udarec pade v prazno in Petrin bi bil malone sam sebe oplazil. Nikogar ne vidi pa plane k ženi ter jo začne tresti in dramiti. V podstrešju zaropoče, ali pa je bilo v kuhinji. Štefan prisluhne in ne čuje nič več; samo srce mu burno utriplje.

Elda Piščanec: Dobrna.

Zdaj potrka na okno. Petrin se nič več ne zmeni za ropot, a zunaj le trka.

»Slišite?«

Petrin je gluha. Boji se za ženo, ki leži kakor mrtva in ne čuje njegovih pritajenih klicev.

Zunaj ni miru.

»Petrin, vstanite no! Ali ne slišite, joj, ljudje!«

Štefanu se zdi, da kliče ženska.

»Pomagaj, kdor si!« plane od žene k oknu. »Zverina mi je ženo ubil.«

»Kdo?« zatrepeče ženska, ko mož odpre okno.

»Naj mu gori na duši,« stiska Petrin pesti, »tisti Jernač, ki mi je dom požrl, mi je še ženo ubil! Z vragom je zvezan. Povsod mu gre vera, povsod ima moč. Bog sam vedi, kako je prišel skozi zaklenjena vrata sem...«

»Križani Jezus!« se opoteče ženska pred oknom, »menda vsaj naš gospodar ni že umrl?«

»Breznikova dekla,« se zave Štefan in že odklepa vežna vrata.

Z dekle plane v hišo val mrzlega zraka in predrami Marjeto iz omedlevice. Odleglo ji je.

»Hitro,« v eni sapi ponavlja priletna dekla, »samo duh je še v njem! Tako sem letela, da se vsa tresem.«

»Kako praviš?« si zaman skuša razvozljati Petrin.

»Kap ga je,« preseka slovuje dekla. »Hlapec mu je sinoči opovrgel, saj poznate tistega Toneta, kakšen je, v obraz mu je zabrusil, da po krivem prisega in pije ljudem kri. Celó proč je šel, tako sta si bila prišla navzkriž, a gospodar je bil potlej tak, da je hotel vse končati. Trideset let služim pri njem, pa ga še nisem videla takega.«

»Za božji čas,« se križa Petrinka, a dekla dalje:

»Vso noč je rogovilil, žive in mrtve je preklel. Že sem mislila, da je ob pamet. Malo čez polnoč pa kar telebne po tleh. Vpijem in ga močim. Živ duh ni hotel priti blizu. Nazadnje sem ga čisto sama toliko spravila k zavesti, da je pogledal. Z očmi in rokami mi je kazal, naj hitim, in šepetal, naj grem po vas.«

»On?« sune iz Štefana.

Dekla prikimuje:

»S težavo sem ga spravila v posteljo. Sveta nebesa, Petrin, človek, tak tecite no z mano! In vi, Marjeta; saj vidite, da nič več ne morem. Da bi nam le že ne bil umrl medtem!«

Dekla hiti, Petrin hiti, Marjeta hiti. Grede pokličejo župnika. Jeza, krivica, vse je pozabljeno pred grozo nenadne smrti. Gologlav in golorok drevi Štefan skozi noč in ženski ga komaj dohaja. Vsi trije hkrati planejo k postelji, kjer hrope Jernač in v krčih zavija oči.

»Petrinova sta že tukaj,« se nagne dekla k bolniku.

Jernač pogleda.

»Ti...«

Štefan stoji pred njim in ne more izreči nobene besede.

»Dal si mi vse... Nič več nisi dolžan...«

Oči se mu zavijejo in v hipu mu del obraza pomodri. Beseda mu grgrajoče zamira.

Tedaj udari iz veže duhovnikov glas. Dekla nažge svečo. Štefan in Marjeta poklekmeta, dekla joka, duhovnik dá umirajočemu v roke križ in ga mazili.

Potlej molijo.

Preden je sinil zor, Jernača ni bilo več. Mirno je ležal na postelji in Petrinova sta mu pripravljala mrtvaški oder...

SKRIVNE GROZE

Priobčil Bogdan Kazak

Bilo je proti koncu srpana, a še zelo soparno. Treskalo je pomalem v mesto ves dan, proti večeru močnejše, zdaj so se razletavali nad nami šrapneli, zdajpazdaj razpočile po hišah granate s silnim truščem. Tiščal sem se v bolnici preko njene potrebe, potem pa se splazil »K pošti«, kjer smo se navadno shajali hudo zredčeni znanci v precej dobro zavarovani gostilniški sobi. Tam sem počakal trde noči, da se je obstreljevanje nekoliko poleglo, potem pa odhitel proti domu v severnem delu mesta v popolni temi, ki so jo časih pregnale močne svetlobne rakete z bojišča na Oslavju ali Kalvariji.

Doma, kjer sem mislil večer mirno preždeti, me je čakalo dvojno presenečenje. V čakalnici za bolnike sta čepela ob brleči sveči dva obiska, resen častnik in zagoveden kmet. V častniku sem spoznal tovariša iz visokošolskih let in ga spremil v družinsko sobo, proseč ga potrpljenja, da odpravim še drugega čakalca.

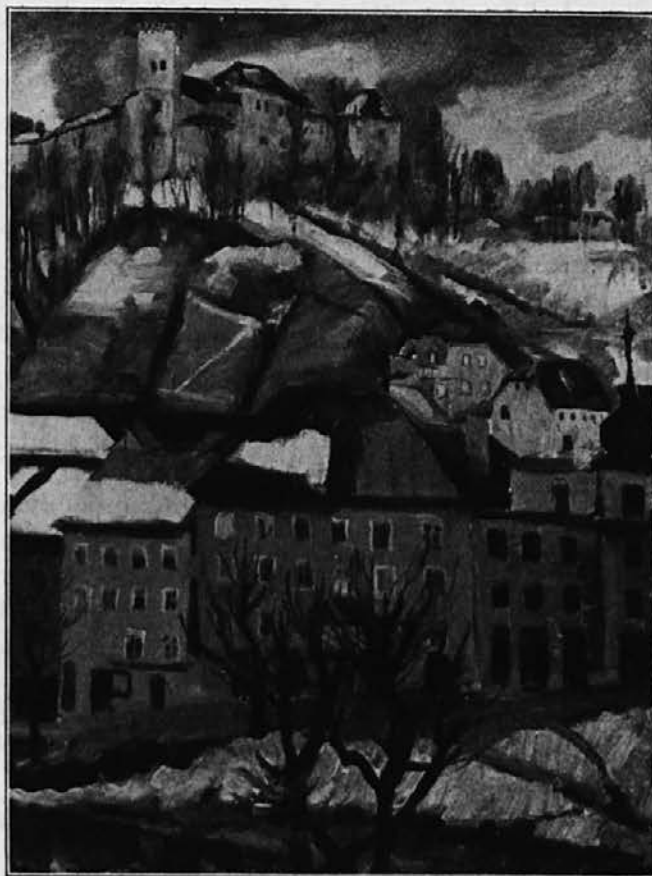
Kmet je grobo robantil v svojem gorjanskem narečju in se vedel precej objesno, da sem brž vedel, kaj je spremenilo njegovo znano gorjansko skromnost.

»Pol večnosti je treba čakati na vas, kakor pri visoki gospodi!« je začel zbadljivo.

»Na vratih je zapisano, kdaj ni treba dolgo ali nič čakati name, ki moram streči ne samo gorjanom!« sem ga zavrnil rezko.

»Zakaj pa nas gorjanov ne morete več?« je izzival.

»Doslej sem z gorjani shajal prav lahko in dobro, tudi z vami ne želim drugače. Kakšna

Elda Piščanec: Ljubljanski grad z Brega.

zdravstvena stiska vas je dovedla k meni v tem nevarnem času?»

»Kakšen nevaren čas neki? Za otroke morda, to malo frcanje sem in tja! Vedite, da sem že prestal lansko obleganje v Przemyslu in letošnjo zimo v Karpatih, kjer sem dobil za spomin rusko kroglo v prsi in zgubil pol noge!« se je bahal.

»Čast, komur čast!« sem ga miril. »Ali vam nagaja noga ali krogla v prsih?«

»Tisto ni nič, pozabljeno je in zaceljeno! Sploh nisem prišel zastran zdravljenja. Razsodbe hočem, prave zdravniške razsodbe, kako se dobi kapavica!«

»Kapavica?« sem se zavzel. »Kapavica je sitna zadeva, a ozdravna bolezen, če se bolnik resno prizadene za ozdravljenje.«

»Pustite tisto zdravljenje! Nisem se prišel zdraviti k vam in nikamor ne! Razodenite mi kot zdravnik in mož možu, ki je odšel v vojsko zdrav in ni imel nobenih takšnih opravkov, a vrnivši se domov, obolel že prvi teden zovoljo tiste ostude! Kje je mož dobil kapavico?« Glas se mu je tresel, iz oči mu je švigal srd.

Gorjanova zgodba me je presunila in zmedla; jasna mi je bila samo ena misel, da moram siromaka kakorkoli potolažiti, da bo mogel mirno in stvarno presojsati svoj mučni položaj. Zato sem

se zatekel na pomoč — k času, ki je po davnih skušnjah menda dober zdravnik.

»Sedite, prijatelj,« sem mu rekel. »Vaša zadeva je zares huda in močno zamotana. Danes se ne dá razmotati; jutri se pomeniva do konca.«

»Nocoj hočem!« je divje zavpil, skočil pokonci, izvlekel iz žepa pištolo in jo opotekajoč se molel proti meni.

»Zakaj že nocoj?«

»Ta noč naj pokoplje mojo nesrečo in sramoto! Najprej ubijem njo!«

»Koga hočete ubiti?«

»Ženo ubijem, potem otroke, zapalim hišo in sam sebe končam!« je hropel kakor blaznik.

»Sedite, prijatelj, in spravite tisto grdo stvar! Nocoj ostanete lepo tukaj v mestu, se pošteno prespite, jutri pri belem dnevu vas zdravniško pregledam in povem, če je vaša domneva glede bolezni pravilna in če je postanek bolezni tak, kakor menite. Morda je res vse tako, kakor pravite, morda je zadeva drugačna. In vi hočete pomoriti nedolžne ljudi in celó svojce zaradi krive sumnje?«

Še je hropel kakor kovaški meh in zmedeno begal z očmi, naposled je zastrmel vame. Čez več časa se je kakor zdramil, privlekel iz listnice stokronski bankovec in mi ga ponudil:

»Vzemite in razložite ali razzodite mi nocoj, kar vas prosim!«

»Nocoj za noben denar, ker ne morem tega napraviti brez skrbne preiskave vas samega. Preiskava je pa ponoči nemogoča, ker je elektrika potrgana, s svečo pa ne opravi nič. Jutri pri belem dnevu bo opravilo lahko in točno. Tudi plačilo bo samo delček vašega stotaka!«

Tako sem se ga znebil. Spremil sem ga po stopnicah navzdol in podpiral, da se ne bi potolkel. Pod stopnicami sem si prejšnjo shrambo za avtomobilske potrebščine preuredil v zasilno spalnico in zavetišče ob obstreljevanju. Ponudil sem možu ležišče in mu pustil svečo z naročilom, da jo ugasne, preden leže. Ko sem mu voščil lahko noč, je mož molče strmel vame.

Zazdelo se mi je, da nisem bil še nikdar tako lahek kakor takrat, ko sem hitel navzgor v stanovanje k čakajočemu prijatelju, inženirju Podkrajšku, ki se nisva videla že več ko deset let.

*

Prijatelj se ni dolgočasil, hlastno je prebiral časopise, ki jih ni imel v rokah že več tednov, in si svaljkljal cigarete. Zvesta in srčna hišna pomočnica Pavla, ki je oskrbovala stanovanje in mene, je prinesla večerjo na mizo, opravičujoč se, da je napravila samo zame in že pred poldrugo

uro, zato se je še ta jed skvarila radi predolgega čakanja. Dal sem prinesiti še zadnjo salamo od tistih, ki mi jih je prepustila znana gostilničarka Slamičevka na Solkanski cesti, preden so jo pregnali izstrelki v zaledje.

Prijatelju je po bratovsko deljena večerjica dobro teknila, tudi salamo je hvalil in jo pridno »tesal«, ugajalo mu je domače vino, bratov pridelek. Poznal sem prijatelja iz mlajših let: pri učenju in kesneje pri delu je bil silno točen in skrben; ko je pa prišel — redkokdaj sicer, morda enkrat v mesecu — v prijateljsko družbo, je bil neugnan veseljak do zore. Pavli sem naročil, naj pripravi nekaj več pijače in skuha večjo posodo črne kave.

Po večerji se je začel prijatelju razvezovati jezik, tudi resne poteze so se mu razlezele, temne in tožne oči so mu nekoliko oživele. Povedal mi je svojo žalostno zgodbo. Imel je lepo službo, kot deželni inženir je gradil ceste in mostove. Bil je srečno poročen, a radi porodne nezgode je izgubil ženico, ki mu je pustila kopico neboljjenih otrok. Oskrbuje mu jih njegova že priletna mati. Ob začetku italijanske vojske so ga pritegnili v vojno službo, da gradi strelske jarke, rove in votline po robu banjške planote, in sicer od Avč do Solkana. Kot bivališče si je izbral in uredil drugo kapelico na poti s Prevalja na Sveto goro. Po kratkem opazovanju je spoznal, da je tisti kraj v njegovem okolišu najbolj varen pred topovskim ognjem, ker ga ščiti Sabotinov greben. Tam lahko mirno dela načrte in račune, tam tudi spi podnevi, ko ima čas, ponoči pa je navadno zunaj na postojankah, kjer vodi utrjevalna in brambena dela. Nocoj ima prvi dopust, ki ga hoče preživeti pri meni, da pride po treh mesecih med ljudi, vojaščina gori je zverinska ali zločinska svojat, ki se je ogiblje.

»Pa saj je na banjški planoti še polno naših ljudi, duhovnikov, učiteljev in županov, ki bi bili veseli tvoje družčine.«

»To je vse res, a ne smem z njimi občevati. Moj predstojnik, zagrizen Nemeč, mi je izrečno prepovedal, češ da imam preveč zaupne posle, ki jih ne sme nihče niti slutiti, dejansko me pa črti kot Slovenca in ne mara, da bi od ubogih gorjanov kaj več zvedel, kako divjá domača vojaščina v svoji deželi med domačini.«

»Hude pritožbe prihajajo tudi v mesto. Povej mi kaj, da sporočim o priliki okrajnemu glavarju, morda bo kaj zaleglo!«

Prijatelj je opisoval, kako strahotno je življenje naših ljudi: »Že ob prihodu je vojaštvo uničilo vse poljske pridelke in pobralo kmetijam

vso živino. V kmetijskih hišah se šopirijo častniki in podčastniki, domači ljudje so izrinjeni v hleve, v dežju se morajo umikati vojaškim konjem celó od tam. Živež dobivajo ljudje zelo neredno in prav pomalem, da so vsi sestradani. Otroci in starci oblegajo vojaške kuhinje in preže na ostanke. Najhuje trpi ženstvo mlajših in srednjih let. Na dnevnem redu so posilstva, ki jih nikdo ne kaznuje. Zgodilo se je tudi, da je dekle zabodlo nasilneža z njegovim bajonetom. Toda življenjska stiska je v nekaterih družinah že tolika, da se žene prodajajo za denar, kruh, moko, sladkor in druga živila, da z njimi otimajo sebe in svoje otroke pred lakoto. Spraševal sem ljudi, zakaj se ne umaknejo iz tolikih strahot, a vsi se bojé negotovega življenja v tujini in trdno pričakujejo, da se bojišče kmalu premakne v laško deželo, zvedeli so namreč, da se je celó rusko bojišče preneslo nazaj v Rusijo.«

Nato sem prišel na vrsto jaz s svojimi dogodivščinami. Počasi, a vztrajno sva praznila čaše,

Pomladno brstje. (Fot. Fr. Krašovec.)

srebala kavo in kadila. Ko je ura na steni odkukala polnoč, sem mu ponudil postelj, kar je odklonil, češ da mora »domov« na Sveto goro. Pomenkovala sva se naprej, okoli ene ure je prišel najin razgovor na dijaška leta. Takrat se je prijatelj razgrel in ob tistih spominih tako pomladil, da je bil kar razposajeno vesel. Hitro so potekle urice; kinalu po treh se je prijatelj dvignil, češ da mora biti pred zoro »doma«.

Spremil sem ga po stopnicah. V mojem zavetišču je slovesno drnjohal moj gorjan. Na vežnih vratih sva se poslovila, po ulici je kar goma-zelo vojaštva, konj in vozov.

*

Tisto jutro sem vstal bolj kasno, da sem se moral ročno odpraviti v bolnico. Na srečo je moj gost pod stopniščem še spal — dišalo pa je skozi okence še vedno kakor iz nepospravljene in neprezračene vinarne. O da bi se mu razkadili z vinskimi tudi drugi zli duhovi iz zmučene glave!

Proti poldnevu sem se vrnil domov. Gorjan me je čakal na dvorišču in nemirno korakal okoli vodnjaka. Povabil sem ga s seboj v poslovalnico. Spotoma se je zahvaljeval za prenočišče in opravičeval radi sinočnjih nerodnosti.

Iz razgovora, ki sva ga imela sama v poslovni sobi, sem posnel, da se je besna razdraženost v njem podela, a ostala je v njem še mrka zagrenjenost, ki išče izhoda.

»Brž me pregledajte in povejte svojo sodbo; mudi se mi domov!«

«Domov pojdete v večernem hladu, zdaj je preveč soparno in nevarno zavoljo stalnega obstreljevanja prehodov!» sem ga zavrnil, ker se mi ni zdel še dovolj goden, da bi ga bil izpustil iz rok.

Že prejšnji večer sem se sam pri sebi pridružil gorjanovemu mnenju o izvoru njegove bolezni; podrobno poizvedovanje o njegovem življenju in osebni pregled sta potrdila bolnikovo razpoznavo: mož je dejansko imel kapavico, ki jo je staknil najbrž doma. Da bi odložil priznanje, sem odvezel možu kapljico gnoja, rekoč: »Vaša domneva je bržkone pravilna; a da jo morem ali potrditi ali zavreči, moram pregledati to kapljico pod drobnogledom, če je bolezen res kužnega izvora ali se je drugače izcimila. Popoldne izvršim še ta pregled v bolnici, kjer imamo boljše povečevalno pripravo kakor je moja doma. Pridite po odgovor proti večeru!«

Bistrega gorjana se je lotevala jeza, ker je izprevidel moje zavlačevanje, a vdati se je moral mojim razlogom. Govoril sem mu še o strahotnem

Elda Piščanec: Krizanteme.

HELENINA OTROKA

John Habberton / † Bogomil Vdovič

Zjutraj sem se zelo zgodaj zbudil radi svetlobe, ki je lila skozi okno, katerega temnice sem bil pustil čez noč odprte. Zrak je bil ves živ od ptičjega petja in vzhodno nebo je žarelo v barvah, kakršnih do zdaj še noben slikar ni ujel na platno. Toda jutrnja zarja in ptičje petje niso take reči, da bi trajno zanimalo človeka, ki je do polnoči bral. Zato sem urno zaprl temnice, spustil zastor, zagrnil zavese in legel spet v posteljo, v sanjah hvaleč nebo, da sem zaspal ob taki izredni godbi. Prav za gotovo vem, da sem odpustil vsem svojim sovražnikom, ko sem bil spet trdno in prav sladko zaspal. Toda nenadna resničnost, da je mehka roka pogladila moje lice, me je spravila mahoma v divjo jezo. Planil sem pokonci in zagledal Živka, ki je strahoma odskočil od moje postelje.

»Jaz sem te prišel samo malo rad imeti, zato ker si tako dober in si nam prinesel bonbone. Papa zmerom dovoli, da ga imamo radi, kadar hočemo, vsako jutro dovoli.«

»Tako zgodaj kakor zdajle?« sem vprašal.

»Da, brž ko moremo videti, če hočemo.«

Ubogi Tomo! Zato nisem mogel nikoli razumeti, kako to, da je on, ki ima dobro ženo, poštene dohodke in čisto vest, videti zmerom tako suh in zdelan, slabši kakor je bil kedaj v virginijskih gozdovih in louisianskih močvarah. Toda zdaj vem vse. Sploh pa, kaj naj človek stori? Tega otroka oči in glasek, njegov izraz, ki je po milini prekašal vse angele, ki sem si jih kedaj predstavljal, ta otrok je mogel s svojo prikupnostjo pripraviti človeka do dosti bolj nesebičnih dejanj, kakor je prikrajšanje dragocenega spanja. In res mi je kaj naglo pregnal mojo upravičeno zaspanost, tako da sem ga poljubil in rekel:

»Dragi moj, le pojdi zdaj v posteljo in pusti strica, da bo spet zaspal. Po zajtrku ti napravim piščalko.«

»O, ali res?« Angel se je mahoma spremenil v fantalina.

»Res, samo beži zdaj.«

»Glasno piščalko? Pravo, glasno piščalko?«

»Pravo, ampak samo, če greš lepo nazaj v posteljo.«

Drobni koraki so se oddaljili, jaz pa sem se obrnil in zaprl oči. Naglo je postajalo ptičje petje tišje in tišje; misli so se mi razkropile, zdelo se mi je, da plavam na kodrastih oblakih s sto in sto angeli, ki imajo Živkov obraz in nosijo ponočne halje...

trpljenju prebivalstva v vojnem ozemlju, posebno ženstva, ki je malone brez varstva izročeno vojnim besom. Krivično bi bilo, tako sem razlagal, ko bi kdo hotel presojudati ravnanje ljudi sredi vojnih grozot po vidikih urejenih razmer v mirni dobi.

Zvečer me je čakal na dvorišču, mirno čepeč ob vodnjaku. Najin posel je bil kratek. Vdano je sprejel navodila, kako naj zdravi svojo bolezen, in preden sem omenil, da treba tudi ženi zdravljenja, je rekel sam: »Pa zapišite še kaj za njo.«

»Najbolje bo, ako se pride vaša žena sama pokazat, da ji razložim, kako naj ravná, zakaj njena bolezen se zdravi drugače ko vaša.«

Drugi ali tretji dan je prispela na vse zgodaj brhka gorjanka in prinesla v dar košaro dehtečih gorskih malin. Brez poizvedovanja sem končal svoje zdravniško opravilo pri njej, pregled in navodila, ker nisem navajen brskati po človeku brez potrebe. Ona pa je sama od sebe razodevala svojo zgodbo. Pri slovesu mi je rekla: »Vidite, tako se godi ženi, ki si je želela moža domov iz ogrskih bolnic in plačala za to toliko ceno, da je staknila to grdo spako.«

Uboge žene v miru, trikrat uboge v vojski!

»Stric Hinko!«

Bog mi odpusti prošnjo, ki sem jo bil tedajci izrekel.

»Stric Hinko!«

»Le počakaj, jaz ti že pokažem, fantalin.« sem si mislil. »Če te pustim, da si do hripavosti nadereš svoje strašno grlo, se boš nemara že naučil, kaj se pravi trapiti strica, ki te je pravkar začel zares rad imeti.«

»Stric Hi-i-i-inko!«

»Le rjovi, škrat,« sem si mislil. »Saj si me docela predramil, naj te bole pljuča zato.« Tedajci v duhu začujem nekaj besed, ki so me, dasi so bile momljane zaspano in leno, spravile v strah in grozo. Momljač je bil Žabko:

»Jad — vidu — koješa — vejtijo.«

»Živko!« sem zavpil v obupnem strahu, da se mi nazadnje še Žabko ne zbudi, »kaj bi rad?«

»Stric Hinko!«

»Kaj?«

»Stric Hinko, iz kakšnega lesa mi boš pa naredil piščalko?«

»Sploh iz nobenega. Urezal bom samo debelo palico in ti jih prav pošteno naložil, zato ker ne daš miru, kadar ti rečem.«

»O, stric Hinko, papa nas nikoli ne tepe s palico, on nas samo malo okrca včasih.«

Sveta nebesa! Papa, papa, papa! Ali ne bo nikoli konca tega večnega »papa?« Strahoma sem opazil, da sem začel pomalem svojega izbornega svaka strašno sovražiti. Nekaj je bilo na vsak način gotovo: spati ni bilo več mogoče. Zato sem se hitro oblekel in šel na vrt. Med krasnimi, dišočimi cveticami in na svežem jutrnjem zraku se mi je posrečilo, da sem zopet prišel do svoje navadne dobre volje ter sem bil prav vesel, ko me je čez dve uri, prišedšega k zajtrku, Živko nagovoril, rekoč:

»O, stric Hinko, kje si pa bil? Po vsej hiši sva te iskala, pa te še malo nisva mogla najti.«

Zajtrk je bil izvrsten. Pozneje sem zvedel, da je bila Helena, moja vrla sestra, sama sestavila jedilne liste za vse obede, ki naj bi jih jaz použil v hiši. Ker pogovor med menoj in nečakoma pri mizi ni bil tak, da bi lahko kaj hudega nastalo, če bi ga kdo raznesel, sem naprosil služkinjo Jerico, da streže otrokoma, in podprl to prošnjo z majhnim bankovcem. Rešen na ta način vse odgovornosti za strašni tek svojih nečakov, sem se z vso pozornostjo posvetil jedači in celó z nekim zanimanjem in kratkočasjem opazoval pridnost, s katero sta Živko in Žabko sukala svoje drobne vilice in žlice. Nekaj časa sta jedla hlastno, toda kmalu se jima je tek unesel in jezik razvezal.

Elda Piščanec: Amarilis.

»Tjic Inko,« je pripomnil Žabko, »goji je štjašno smešen kófej, vejik vejik kófej. Cakaj, pójej po zajku ti ga pokažem.«

»Žabko je še majhen in neumen,« je rekel Živko. »Zmerom pravi zajek namesto zajtrk.«

»A! Kaj pa misli z besedo kófej, Živko?«

»Meni se zdi, da misli kovčeg,« je odvrnil moj starejši nečak.

Spomini na moje veselje v otroških letih, brskati po starih zabojih in kovčegih — zdelo se mi je, da je že sto let od takrat — so mi dali povod, da sem se Žabku naklonjeno smejal, kar mu je bilo očitno v veliko radost. Kak užitek, sem si mislil, udariti na sorodno struno v otroškem srcu! Kako brž razume otroško oko pogled, uvod misli, izrečeni z besedami. Dragi Žabko! Leta in leta bi lahko sedela za isto mizo, ne da bi se zmenila za druge besede, toda slučajna omenitev ene tvojih najljubših zabav je najini duši mahoma združila v najslajšo vseh človeških občestev — občestvo, kakršno je bil brez dvoma sam Učenik sklenil s tistim apostolom, ki je bil na videz najšibkejši med izbranimi dvanajstimi. Zdelo se je,

kakor da je „štjašno šmešen kófej“ nenadoma odpravil vso razliko let, stanu in izkušenj med drobnim dečkom in menoj in —

Grozna misel mi je treščila v glavo. Zdirjal sem po stopnicah navzgor v svojo sobo. Da, moj kovčeg je mislil! Srčna vez med mano in mojim mlajšim nečakom je bila mahoma pretrgana. Ako sedaj, ko iz primerne razdalje nekih tednov, ki so pretekli od tistega dne, gledam na to stvar, vidim, da takrat vobče nisem mogel presoditi prizora pred seboj mirno in nepristransko. Sedaj sem prepričan, da je bila hipno porojena in naglo umrla naklonjenost do Žabka sijajen primer človeške nedoslednosti. Moja duša se je bila približala njegovi, ker je ljubil brskanje po kovčegih in ker sem si predstavljal, da ljubi to brskanje zato, da vidi nesmiselno zmešnjavo premetanih stvari, ki nastane iz takega početja. Prizor pred menoj mi je jasno kazal, da sem naravo svojega nečaka pravilno ugenil. In vendar so moji sebični nagoni brž zatemnili plemenito nečakovo podobo v moji duši in mi skalili tisto čisto veselje, ki ga mora človek občutiti, kadar preide v gledanje.

Moj kovčeg je vseboval skoraj vse; kajti v vojski sem se bil tako izvežbal, da sem spopolnil svojo spretnost vlaganja v pravo znanost. Tedaj pa, da bi bilo v moji naravi le trohico ošabnosti, bi bil prav lahko ponosen, kajti resnično se mi je zdelo nemogoče, da bi bil ta kup na podu prišel iz enega samega kovčega. Jasno je bilo, da je Žabko bolj nekak splošen poznavatelj vlaganja kot pa njegov ljubitelj. Način njegovega delovanja sem bil kaj hitro spoznal in to odkritje je nekoliko pojasnilo, zakaj je ta kup v primeri z mojim kovčegom tako strašno velik. Cilinder in njegova škatla na primer, ako se njuno naravno medsebojno razmerje razdere, zavzameta še enkrat več prostora, četudi je bilo zdaj v prvem loščilo, ki se ne devlje vanj, v drugi pa nekaj v rumu namočenih smotk. Prav to lahko rečem o ročni toaletni skrinjici, ki jo je bil neki moj vojni tovariš na Dunaju kupil zame in jo je star evropski vojak označil za pravo, popolno mojstrovino. Jermenje, ki je držalo pokrov, da ni padel docela nazaj, je bilo porezano, potrgano in odtrgano in v nečkah kovčega je ležal trdo zvit moj frak. S silnim krikom sem ga pograbil in razvil in iz njega je padla — ena tistih peklenških lutk. V tistem hipu pa se je začulo tuljenje od vrat.

»Ti si užeu mojo puntko iz žibke — jaž bi jad puntko žibau — u-u-u-i-i-i...«

»Ti, paglavec ti malopridni,« sem vpil, nerjul, tako sem bil togoten, »najrajši bi te pri tej priči raztrgal. Kaj ti je v glavo padlo, da si šel stikat v moj kovčeg?«

»Jaž — ne — vem.« Žabku se je začela spodnja ustnica povešati in vihati. Menim, da bi se ga bil bengalski tiger usmilil, ako bi ga bil videl, toda mene ni v tem hipu prešinila nobene taka misel.

»Zakaj si to naredil?«

»Ža — to.«

»Zakaj zato?«

Tedajci se začuje grozansko rjojenje z vrta. Pogledam ven in zagledam Živka s krvavečim prstom na eni roki in z mojo britvijo v drugi; pozneje mi je razložil, da je delal čolniček in da je bil ta nož grd z njim. Da sem prilepil obliž na urez, ni trajalo več ko minuto in komaj sem končal to ranocelniško delo, je že prišel Tomov vrtnar in voznik ter mi izročil pismo. Naslovljeno je bilo s Helenino dobro poznano roko, bral pa sem v njem tole (mesta v oklepajih so moje pripombe):

»Rožni dol, 21. junija 1875.

Dragi Hinko!

Zelo srečna sem ob misli, da si pri mojih otrocih in četudi se mi izborno godi, si vendar želim, da bi bila pri vas. (Hm — jaz tudi!) Rada bi, da moja dva draguljčka resnično prav dobro spoznaš. (Hvala lepa, toda mislim, da ne bom skrbel, da bi zavlekel svoje znanje na daljši čas, kot je neobhodno potrebno.) Meni se zdi tako nenaravno, da sorodniki tako malo poznajo ljudi svoje krvi, posebno pa še nedolžna mala bitja, za katera se še skoraj ne zmenijo, da živijo. (O, se, ljuba sestra, zlasti če je kaj nezaklenjenih kovčegov.)

Sedaj bi te pa rada prosila za neko uslugo. Ko sva bila še fant in dekle doma, si ti neznanško rad govoril o fiziognomiji, frenologiji in o drugih nezmotljivih znakih značaja. Takrat sem mislila, da je to vse skupaj neumnost, toda če sedaj še kaj daš na to, želim, da dobro proučiš oba otroka in mi daš potem svoje dobro preudarjeno mnenje o njiju. (Prava peklenščka, gospa, škrate, lopova, rojena za vešala — oba.)

Ne morem si kaj, da ne bi čutila, da je Živko rojen za nekaj velikega. (Da, za veliko nadlego.) Včasih je tako zamišljen in zamaknjen, da se skoraj bojim, motiti ga. Potem ima tisto zmožnost vztrajanja, ki se mi zdi, da je edina stvar, ki je manjkala nekaterim ljudem, da niso postali veliki. (To pa ima gotovo; to je pokazal davi, ko sem ga skušal spraviti spat.)

Žabko pa postane gotovo pesnik ali glasbenik ali umetnik. (To je tako: vsi zanikarni malopridneži se lotijo kakega umetniškega poklica, da imajo izgovor za postopanje.) Njegovi domisleki se ga zelo krepko oprimejo. (Se ga, se ga! Na primer: »Jad vidu koješa vejtijo«.) On nima živkove vzvišene resnosti, a je tudi ne potrebuje; nepremagljiva sila, ki ga vleče k vsemu, kar je lepega, mu nadomešča to pomanjkljivost. (A! Morda se dá s tem razložiti njegovo početje z mojim kovčgom.) Vendar pa bi rada zvedela tvoje mnenje, ker vem, da bolj natanko razlikuješ značaje kot jaz.

Vesela ob misli, da je največ moja zasluga, da imaš sedaj čez in čez dovolj časa za branje, in v upanju, da kmalu dobim kratko poročilce, kako se mojima miljencema godi, ostajam kakor vedno

Tvoja ljubeča te sestra Helena.«

(Dalje prihodnjič.)

LEPOTA

Ksaver Meško

Globoko v duše uteži sem spuščal,
da njih globine bi v primeru ujel.
Zajeti z mrežami sem školjke skušal,
da bi ob biserih se v njih razvnel
in se ogrel, ko njih bi spev poslušal. —

Svetá površnost duše nam ubija,
iz src lepot le skritih melodija
se dviga čista in v srce nam poje.

In glej, življenje vseh nas, tvoje, moje,
je le primera in lepot podoba
in nizkost vsa izginja in hudoba
in še trpljenje čudežen je cvet,
ker vsega grdega odklet je svet —
samó zajeti treba v duš globine
in dvigniti iz njih dobrot prvine.

O VI VSI

Matej Vrzdenc

O vi vsi, ki mimo greste,
mimo mojega življenja dni,
zakaj, zakaj mi ne poveste
resnice žalostne v oči:

Da blede je mecesen v gori
to uro žalostno propal,
da zdaj tam novi bori
že znova rastejo iz tal.
O vi vsi, ki mimo greste,

mimo mojega življenja dni;
saj vem, zakaj mi ne poveste:
Bil blede si mecesen-ti.

NARODNE PRAVLJICE

Zbral Vinko Möderndorfer

Dolgouhec in medved.

Bili so hudi časi. Obleka se je podražila, mnogo otrok pa je bilo nagih. Kmet je posekal gozd, drevje prodal prekupčevavcu, grmičje požgal in posejal na pogorišču oves.

Oves je lepo zorel. To sta opazila tudi zajec in medved ter mnogokrat nepovabljeni hodila v goste. Nekega večera sta se srečala v ovsu. Medved je zarenčal nad dolgouhim paglavcem: »Poberi se odtod, oves je moj!« Zajec je pomigal z ušesi in odvrnil: »Oves je tvoj, prav, pozabljem ga pa jaz; tekne mi taka hrana!«

Tako oblastno besedičenje je debeluhu zaprlo sapo, zajec pa je nadaljeval: »Buča, meniš, da moraš vse ti požreti, ker si večji od mene; za oves se še stepeva, da ti bodo pete žvižgale. Kar poizkusiva se! Pa Bog ne daj, da bi kateri pri tem izgubil življenje. Stisniva najprej kamen; kateri ga tako stisne, da priteče voda iz njega, tistega pa bodi oves!«

Medved je zdrobil kamen v prah. Izpod krempljev so mu švigale iskre, a voda le ni pri-tekla. Zajec pa je udaril po kamnu, ga neopaženo omočil in ga ponudil začudenemu medvedu pod nos: »Vidiš, buča, ti si slabič; če se te samo dotaknem, bo po tebi in ležal boš za onole goščo!«

»Ojoj, ojoj, majhna je žaba, a mi je mojster. Naj velja, kar hoče, zbežati bo treba,« je vzdihnil medved. Zajec je strigel z ušesi in vse slišal. Debeluh je svetoval: »Utrujena sva, pojdiva na onile hribček k plotu in se spočijva.« Medved je smrčal, zajec tudi. Zajec je res spal, medved pa ne. Že je medved mislil, da se mu nudi ugodna priložnost, da bi zbežal. Pogledal je zajca in opazil, da ima odprte oči. Čakal je še dolgo, a zajčeve oči so vse bolj buljile. V skrajni sili se je medved ojunačil in zbežal, da so pete žvižgale in mu je dlaka stala pokonci kakor petelinu perje.

Ustavil ga je šele volk: »Hej, pobratim, kam tako hitro, saj vendar ne gori voda!« Kosmatinec je v sramu priznal: »Ljubi brat, skoraj bi bilo po meni, majhna žaba mi je mojster!«

»Dvema pa gotovo ne bo,« je menil volk. Šla sta pod klanec gledat zajčka junaka. Medved se je postavil na zadnje noge in je videl zajca, volk pa ga ni videl, ker je bil premajhen in se na zadnje noge ni znal postaviti.

»Vidim, moram ti pomagati,« je rekel kosmatinec, prijel volka, se postavil z njim na zadnje noge, ga dvignil visoko v zrak in vprašal: »No,

ali ga vidiš tam vzadi, za plotom? Mrcina, odgovori no, ga li vidiš ali ne?« Volk pa ni odgovoril sedaj, pa tudi pozneje ne, ko ga je medved izpustil iz objema; kajti medved ga je pri dvigu stisnil tako krepko, da je bilo po njem.

Medved je izbuljil oči, ko je videl mrtvega tovariša: »Sam pogled ga je umoril; moram biti pač zelo trden, da ni še po meni, ko sem vendar z zajcem govoril in še celó poleg njega ležal!«

Brž je kosmatinec pobegnul iz naših krajev in se še do danes ni vrnil, pa tudi volkov ni več v naših gozdih, kajti poslednjega je do smrti stisnil medved, ko mu je hotel pokazati zajca.

Zato pa pri nas miga dolgouhec v ovsu, pa tudi ob plotu ga najdeš.

Konj je imel roge.

Ko je Bog ustvarjal zemljo in živali, je imel s tem mnogo mnogo dela. Saj ni kar tako ustvariti žival; še narisati jo je težko. Mnogokrat se je že zgodilo, da je mlad »umetnik« hotel narisati kravo, pa je napravil svinjo. Če se pa na primer spremeni na papirju konjiček v oslička, ni treba biti nikogar sram, saj se to pripeti še drugim. Pa da ne pozabim božjih težav! Ko je Bog ustvarjal toliko živali, ni imel časa, da bi vse tako natančno napravil, kakršne so danes.

Ko je bil ljubi Bog ustvaril kravo, je takoj napravil tudi konja. Kravi je napravil lepe, dolge in zakrivljene roge, a tudi na rep ni pozabil, da se bo z njim žival otepala muh. Pa je napravil tudi konja podobnega kravi, z rogovi in govejim repom. In vendar dandanes konj nima več rogov in ne govejega repa.

Da se konj danes razlikuje od krave, gre hvala samemu peklenščku. Ta se je bil nekoč preobjedel in hotel izzivati Boga.

Takole mu je govoril: »Močnejši sem od tebe!« Bog pa se je samo nasmehnil, odgovoril ni nič. Rogača je to zbdlo, da je še bolj silil vanj: »Po-

izkusiva se!« Bog je tedaj odvrnil: »Pa se dajva!« Poklical je konja. Ta se je hotel zakaditi v peklenščka in ga natekniti na roge, da hudobe nihče več s svojimi očmi ne bi videl, a Bog je odkimal in rekel vragu: »Poizkusiva na tej živali svojo moč, kdo izmed naju jo zadrži na mestu.« Vrag se je takoj zakadil v konja, ga tiščal za roge k tlom in ga tako mislil pridržati na mestu. Konju se je neumno zdelo, da bi ga vrag tiščal k tlom. Vzpel se je na zadnje noge in z vso močjo dvignil prednji del telesa. Ker vrag rogov ni hotel izpustiti in jih je tiščal k tlom, so se odlomili in ostali v njegovih rokah.

Bog pa je obdržal konja, ker ga je prijel za glavo in se mu naslonil na vrat. Konj je sicer hotel napraviti tako kakor prej in se postaviti na zadnje noge, a premislil si je o pravem času, ker ni hotel pustiti glave v božjih rokah kakor prej roge v škratovih. Če bi konj ne bil pameten, bi bil sedaj brez glave; to bi bila kaj čudna žival. Bog pa ne bi bil vedel, kaj početi s samo glavo.

Vrag je nekaj godrnjal, da poizkušnja ni veljavna in da naj jo nadaljujeta pri konju še od zadaj. Bog se je zopet nasmehnil, češ: »Če imate peklenščki od zadaj več sreče, naj bo!«

Široko se je vrag razkoračil, se s kremplji zaril v tla, prijel konja za rep in ga tako hotel obvladati, da bi dokazal svojo moč. Konj je brcnil peklenščka z zadnjimi nogami daleč od sebe in zdirjal, peklenšček pa je kar pozabil stisniti svoj gobec, tako se je zavzel, ko je videl v svojih rokah samo goveji rep konja. Konju je ostal samo šop žime na mestu, kjer je bil poprej goveji rep.

Tako je prišel konj ob rogove in rep in sedaj ni prav nič več podoben govedu. Peklenšček pa je od tega dogodka tako hud na konja, da ga noče nikoli več zajahati, temveč jaše le še osla.

ZAPUŠČENA

Vinko Žitnik

Vso dolgo noč bedim in čakam dneva
in plakam, zroča v čipkaste zavese,
kdaj v zarji tiho, tiho pozlaté se:
vso noč v medlečem srcu upam, reva,

da on pod oknom s fanti bo privriskal.
Njegov vrisk v morje grenke bolečine
mi spet sladkó nacedil bi spomine,
ko je še moj bil in mi roko stiskal

in sveto mi prisegal, svoji ljubi,
da sem na vekomaj samo njegova.
Zdaj pa sem sama, sama kakor vdova,
nezvesti moj pa drugo dekle snubi!

F. S. Stiplovšek.

BEGINA SIMFOROZA

Felix Timmermans / Ksenija Jelšnik

Spomini.

Simforoza išče utehe v svojem delu.

Ker je še mlada begina, mora že ob prvem zvonjenju v cerkev k jutrnjicam. Danes je imela mnogo dela s perilom in zdaj, ko mrak rumeni v večerni zarji, je že vse opravila. Utrujena sedi na klopi pod Marijino podobo in ogleduje svoje delo. Njene roke so hrapave, blede in

voščene, hrbet jo boli, v duši pa nosi sladek mir.

Tih mrak je žametno zlat kakor zrela breskev, v tej uri rože močno dehte in na vrveh visi mokro, oprano perilo. Iz rjuh, odej in srajc veje svež vonj po sivki, plavilu in mandeljnovem milu.

Tako čisto in snežno belo je perilo, da ga je kar veselje gledati.

Zdaj zdaj bo zazvonilo angelsko češčenje.

In Simforoza je srečna. Toda ve, da mora previdno ravnati s svojo srečo, kakor z mehurčkom iz milnice, ki se razpoči pri najmanjšem vetru.

Skrivati jo mora za zaprtimi vrati in okni, kakor otroci, ki spuščajo milnate mehurčke iz stare pipe. Le tako ji je lepo in le tako se more opajati ob svoji sreči.

Bolest pa je nevoščljiva in zahrbtna in skriva se prav tako v rožah kakor v trnju.

Za staro, tenko steno mrmra slepa begina Wittenbroodt venec Zdravih Marij.

V organistkini hišici se oglasi harmonij in poln ženski glas prične pesem, ki jo je slišala Simforoza takrat, ko ji je Martin podaril temno-rumeno vrtnico.

Tako lepo kipi pesem v večerni mrak, plava in narašča do kristalne čistosti, potem postaja tišja in tišja in čudovito lepo jo pokrijejo kipeči akordi in srebrni ptičji glasovi.

Tako mogočno in lepo je! In begine sede pri oknih in poslušajo.

Kakor sliko gleda Simforoza oni trenotek pred seboj, gleda, kako pronicajo sončni žarki skozi Martinov slamnik, gleda vrtnico v njegovi roki. In dalje sliši, kako mirno dežuje na strehe, in

spet doživlja žalostno občutje, kakršno je preživljala ob slovesu — in lepi mehurček njene sreče se razblini v nič.

Stara bolest ji zopet kane v srce in iz njenih oči privro solze ...

Trgatev.

Dan je čas, ko vise modre megllice kakor žlahtno kadilo nad daljami in ko tke bakreno sonce nad polji tenke niti, ki se love v lase in v obraz, ko molči rumeno listje in odmevajo iz gozda streli, takrat je čas trgatve. Grozdje je

zrelo in ima velike, sočne jagode, ki so napoljene s sončno svetlobo.

Simforoza stoji na lestvici in skoraj pobožno reže lepe grozde. Njen predpasnik je že poln, pa visi še mnogo grozdov na trsu. Že sedaj ve, komu jih bo dala: enega župniku, enega kaplanu, po enega prednici in štirinajstim beginam, pa tudi trem novinkam, ki so v samostanu na poskušnji; nekaj jih bo dala tudi svoji sestri, ki stanuje v mestu, in še nekaterim znankam in prijateljicam.

Le zakaj ne odreže onega velikega, težkega grozda z debelimi, žametnimi jagodami, ki se svetijo v soncu? Saj ga je morala opaziti, ker je največji in najlepši na vsem trsu.

O, saj ga je opazila in občudovala. Toda Simforoza ni pozabila, kaj je obljubila Martinu. Ker pa je Martin odšel, si ne upa in noče odrezati tega grozda.

Naj visi kot žrtev in darilo, njemu v spomin! In Simforozini se zdi to kar imenitno.

Zima.

Dan je minil in zunaj je sneg. V sobi pa praske-tajo polena v rdeče razžarjeni peči. Od stropa visi luč in riše svetel krog na mizo, pri kateri sedi Simforoza z dvema beginama. Na mizi leže tombolske karte in vse tri so zatopljene v igro.

Na Simforozini desnici sedi rdečelična begina Siemus, ki je prišla z dežele, njej nasproti pa blede begina Halver-

dyck-Doorn, ki nosi naočnike in je doma s Holandskega. Obe stanujeta v isti hišici in prihajata pozimi vsak četrtek k Simforozi, da igrajo tombolo.

Vsakokrat igrajo za majhen denar, kocke trdo trkljajo po mizi in begine se zadovoljno smehljajo in šalijo. V kotličku včasih drobno zacvrči in okrogla ura na steni leno tiktaka, kakor da bi se hotela vsak hip ustaviti.

Begina Siemus je zadela tombolo in kakor po vsaki igri napolni Simforoza skodelice s kavo. Begina Halverdyck-Doorn še ni dvakrat srebnila in že porabi priliko, da govori o svojem najljubšem svetniku, o svetem Antonu.

Tudi to pove, da zadnje čase mnogo govore o čudodelni podobi v samostanu, kjer je Martin za brata vratarja.

Hipoma se nekaj zgane v Simforozi in naglo si popravi belo čepico, da bi bolje slišala.

»Potem bi pa šla rada kdaj tja... k tisti podobi,« reče s tresočim se glasom Simforoza.

»Toda sedaj ni čas za to, otroček,« odgovori pojoče begina Halverdyck-Doorn. »Peljati se moraš z vlakom in potem te čaka še dolga hoja. Pot je slaba in težavna. Pojdi čez nekaj mesecev, Simforoza...«

»Tako je,« potrdi begina Siemus z važnim obrazom.

»Šla bom, ko bo lepo vreme...« uide Simforozi.

Zboji se lastnih besed in vprašujoče pogleda obe begini, ali nista ugenili, da ne poroma k čudodelni podobi samo zaradi svetega Antona.

Na božjo pot.

Simforoza je dobila od prednice dovoljenje, da gre na božjo pot k čudodelni podobi svetega Antona. Najrajši bi šla kako nedeljo, ker pa begine ne smejo ob nedeljah iz dvorca, če ni kaj prav posebno nujnega, si ni upala pred župnika s to prošnjo.

Sedaj moli z nekaterimi romarji pred smehljajočo se podobo. V kapeli je hladno, vrata so odprta in skozi nje

sije sonce in veje prijeten duh po glou.

Tišina vlada v cerkvi, zunaj pa razgrajajo vrabci. Srebrni svečniki in bakrene svetilke se

leskečejo in pred glavnim oltarjem razgrinja plešast samostanski brat praznično preprogo za vstajenje.

Simforoza si zelo prizadeva, da bi zbrano molila; krčevito zapira oči in stiska ustnice, toda vselej se obrne, kadar se zapro vrata v samostanu ali v zakristiji in če se glasé koraki.

Čudno se ji zdi, da ni Martina; rada bi ga videla, čeprav si ne prizna, da je prišla samo zaradi njega. Križev pot je že opravila in zmolila vse tri dele rožnega venca ter vse molitvice k svetnikom božjim. Hudo ji je, da čas tako hiti in da bo morala oditi, ker je pot čez polja dolga in na noben način ne sme zamuditi vlaka.

Ne bo ga videla, srce ji to pravi, nikoli več ga ne bo videla in nikoli več ne bo mirna, ker bo vedno mislila nanj.

Že dolgo čuti nagnjenje, da bi šla v samostan in bi tam pozabila na ves svet.

Težko ji je v duši in bridko. Vso zimo je hrepenela po tem dnevu, toliko je upala in pričakovala ga je, kakor čaka mornar rešilne obale.

Zakaj? Tega ne ve. Dobro je vedela, da je Martin že preoblečen in da so s tem upanju vsaka vrata zaprta. In vendar, kljub vsemu ga je hotela videti, hotela je utešiti svoje oči in razveseliti svojo dušo ob pogledu na njegov obraz.

In zdaj mora oditi... Še desetko rožnega venca bo zmolila in če ga potem ne bo, bo šla svojo pot.

Simforoza moli zelo počasi, pa nič ne pomaga: končala je, toda Martina ni bilo. Dekle globoko vzdihne, poklekne na cerkveni tlak, ki je rdeče in belo pisan, nato pa gre počasi iz cerkve. Še enkrat se ozre na težka, hrastova vrata v zakristiji, potem odhiti skozi vrt, ki je ves v soncu, da bi prišla pravočasno na vlak.

Maj se bliža in kovanja pred cerkvijo sta v najlepšem cvetju. Simforoza stopa mimo železne ograje, za katero je samostanski vrt in v njem cvetoča drevesa, ki so pokrita z rožnatim snegom. Španski bezeg dehti poleg velikih marjetic.

Simforoza se zdrzne in ustavi, ker je opazila na vrtu samostanskega brata, ki ima svetlo škropilnico v roki in visoko izpodrecano haljo. Obraz se mu sveti v sončni svetlobi — Martin je!

Srce ji zastane in roko mora dati pred usta, da ga ne bi poklicala.

Voda rosi v srebrnih curkih iz škropilnice in Martin se srečno smehlja. Sedaj, ko nosi trdo, črno brado, so njegove ustnice še bolj izrazite. Veselo opravlja svoje delo in njegove jasne oči se smehljajo rožam.

Simforoza je pozabila, da čas hiti in da mora na vlak. Z očmi sledi njegovemu kretanju; gleda ga, kako prihaja in odhaja, od kadí za deževnico do cvetic in od cvetic do kadí.

Prevzelo jo je. Martin mora zvedeti, da je ona tu in da ga gleda, in pritajeno, da bi nihče drug ne slišal, ga pokliče po imenu.

Martin dvigne svoj rožnati obraz, njegove oči iščejo in ko zagleda za ograjo mlado begino, ki mu prijazno kima z glavo, je ves v zadregi. Spoznal jo je in se ji prijazno, boječe smehlja. Ker je Simforoza obstala in mu drugič kima, se ji nasmeje znova, nato pa povesi glavo in odide za lovorjev grm.

Simforoza zapre oči.

O Bog, to je najlepša ura njenega življenja!

Vsa je pomirjena in utešena. V njej se je vse izpremenilo in razsvetlilo.

Sonce sije Martinu na glavo, okoli njega je polno lepih rož, on pa je v meniški halji in ima presrečen obraz...

Vsa sebičnost je minila. Simforoza je vesela, da je Martin srečen.

In potem hiti bosa čez polja, v rokah pa drži pleteno košarico in velik dežnik.

V dalji žvižga vlak. Simforoza zadržuje koprake — saj tako ne pride pravočasno — in vesela je, da je sama.

Ljubila je Martina, da bi se poročila z njim. Sedaj ve, da je bilo tako. Odkar pa ga je videla v meniški halji in v njegovi duhovni sreči, je hipoma pozabila na to. Spet je svobodna in svetlo je v njej in nič več ne bo trpela radi njega. Pomirila se je.

Z razumevajočim smehljajem gleda na prošle dni. Da je mogla kaj takega misliti! O dobri, ljubi Martin!

Ozračje je nemirno. Od juga plavajo sivi oblaki. Nekoč ji je župnik dejal: »Če vise iz oblakov medle proge, bo dež.«

In župnik je imel prav.

K sreči ima Simforoza dežnik s seboj in prijetno je tako hoditi v dežju.

Sonce zdrzne za velik oblak, v daljavi že dežuje in v hipu namočijo drobne kapljice prašno deželno cesto in rahlo šume na zelene trate in drevje. Iz namočenih tal sveže puhti.

Simforoza se veseli dežja. Tega vzrok je svetli spomin na Martina, ki poje v njej in jo na novo osrečuje, da spet zaupa Bogu in njegovim ljubim svetnikom.

Dežuje, da je kar veselje. Dolgotrajno deževje bo. Zrak je vlažen in dalje so potopljene v deževno morje. Dež pada v lenih, ravnih črtah

in močno šumi v mladem listju. Noben vetrc se ne zgane.

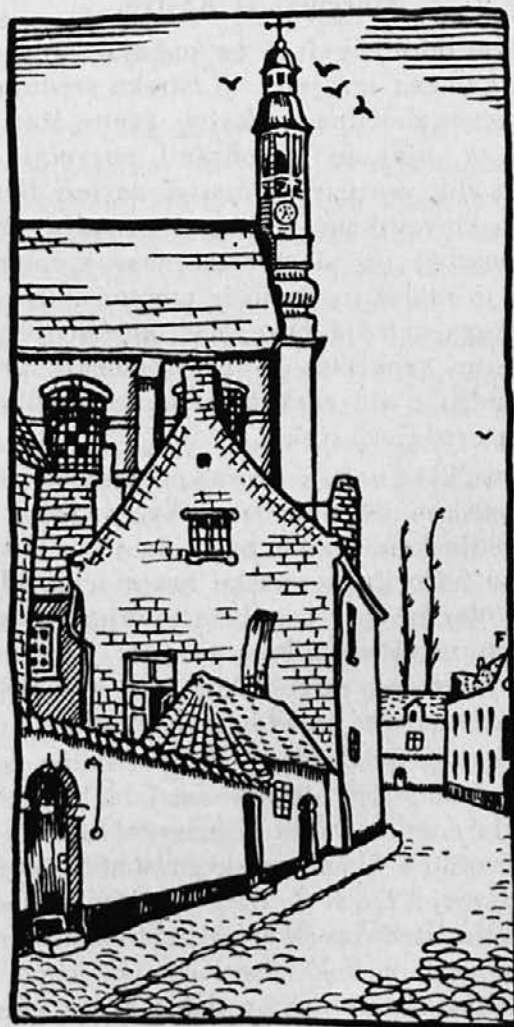
Simforoza mora mimo železnih ograj s pozlačenimi konicami, za katerimi se belijo častitljive vaške hiše. Kakor v žamet se vpija dež v negovane vrtno stezice. Nikogar ni videti, le iz velike bele vile, pred katero se košati greda rdečih rož, lijejo skozi odprto okno lepo doneči akordi klavirja in vse naokoli šumi dež.

Simforozí se zdi, da sipljejo nebesa vso svojo blaženost nanjo. In nič ne misli, da bo morala v tem nalivu še tri ure peš in da bodo vrata v beginski dvorec zaprta. To se bo zgodilo prvič v njenem življenju. Begini vratarici bo morala zastaviti košarico ali dežnik in jutri se bo morala opravičiti prednici.

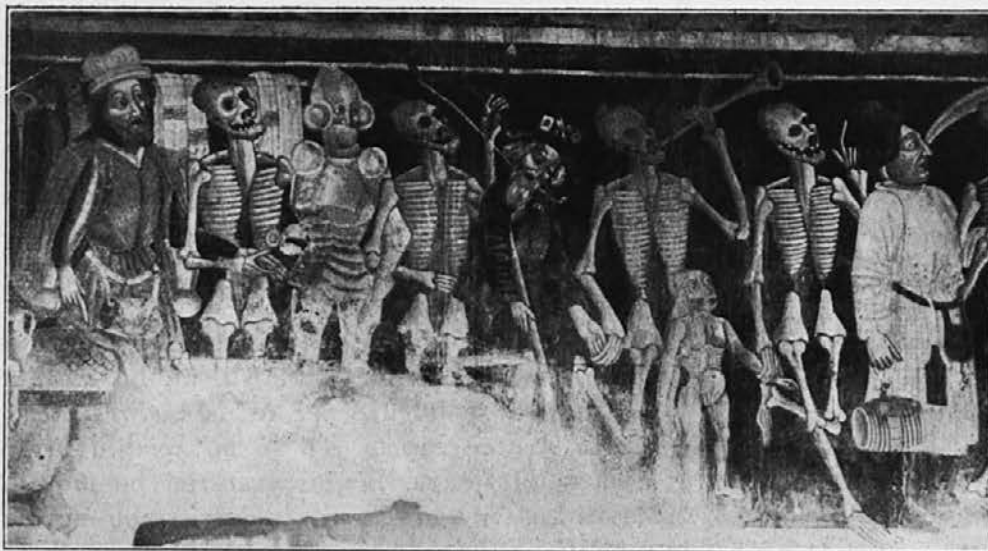
Simforoza je brezmejno srečna in vesela.

To, za kar se je borila in za čimer je vzdihovala v ljubezni, da jo je dušilo, to, zaradi česar je omahovala med upanjem in razočaranjem, vprav to je spet izravnalo njeno pot in razsvetlilo njene dni.

In to ni malo v človeškem življenju.

Beginski dvorec. (Risal Timmermans.)

Sl. 56. Beram, M. D. na Škrilju, Smrtni ples, leva polovica; slikal Vincencij iz Kastva 1474.

IZ ZGODOVINE SLOVENSKEGA CERKVENEGA SLIKARSTVA

Nadaljevanje / France Stelè

Vincencij iz Kastva.

Blizu Berma v Istri se nahaja stara, iz rezanega kamena zgrajena, za istrsko srednjeveško stavbarstvo značilna cerkva svete Marije na Škrilju. V njej se je ohranil največji ciklus stenskih slik vse Istre. Dejstvo, da leži Beram v hrvatsko-slovenskem mešanem ozemlju srednje Istre, posebej pa umetnostni značaj omenjenih slik, ki je razločljiv samo iz umetnostnih razmer slovenskega zaledja Istre, nas opravičuje, da ta umetnostno geografsko važni spomenik priključimo studiji o slovenskem cerkvenem slikarstvu poznega srednjega veka.

Napis, ki se nahaja skoraj popolnoma izbrisan nad stranskim izhodom iz cerkve v južni steni, nam v latinskem jeziku pove, da je te slike naslikal po naročilu beramske bratovščine blažene Device Marije na čast Jezusu, njegovi materi Mariji in vsem svetnikom mojster Vincencij iz Kastva, ki je delo dovršil leta 1474 v mesecu novembru, osem dni po svetem Martinu.

Cerkev je bila nekdanj vsa poslikana, vendar so se v prezbiteriju ohranili samo malopomembni ostanki in nam zato tudi ni mogoče določiti celotnega prvotnega ikonografskega simboličnega sestava slikarije. Da se je njegova misel naslanjala na izročilo srednjeveške slikane cerkvene prostornine, pa nam dokazuje ladja, ki je po bogastvu naslikanih predmetov daleč okrog ena najbogatejših. Slike na slavaloku so sicer z majhnimi

izjemami uničene, dobro pa so se ohranile zapadna in obe stranski steni ladje. Naslikani prizori so razvrščeni nad pritličnim pasom v dveh vodoravnih vrstah. Na zapadni steni vidimo v zgornji vrsti Ples smrti, v spodnji pa levo od vrat Adama in E'vo, desno Kolo sreče, ki je, žal, deloma uničeno po novejšem oknu. Na severni steni so naslikani v zgornji vrsti od zapadne stene do okna v bližini slavaloka sv. Trije kralji na potu in pri počastitvi Novorojenca, za oknom pa je Zadnja večerja. V spodnji vrsti pa so od leve

proti desni tile prizori: hudič skuša Jezusa v puščavi, skupina sv. Leonard, sv. Apolonija in sv. Barbara, sv. Martin deli plašč z beračem, sv. Jurij, Jezusov vhod v Jeruzalem, Oljska gora in Judov poljub. Na južni steni je zgornja vrsta posvečena Marijinemu življenju. V vrsti od leve proti desni gledamo Marijino rojstvo, vstop Marije v tempelj, Marijino zaroko z Jožefom, oznanjenje, obisk pri teti Elizabeti, Jezusovo rojstvo in darovanje v templju. V spodnji vrsti pa si sledijo od leve proti desni te slike: sv. Janez Evangelist in sv. Florijan, Jezusov krst v Jordanu, dvanajstletni Jezus v templju, sv. nadangel Mihael, sveti Boštijan, beg v Egipt in pomor nedolžnih otrok. Osnovna misel poslikane ladje je osredotočena torej na Marijino življenje, kar je bila nedvomno posebna želja naročnika, bratovščine bl. Device Marije. V krog Marijinega življenja spada tudi slika sv. Treh kraljev, medtem ko ostale kažejo prizore iz Kristusovega trpljenja. V razvrstitvi opazamo sledove davnega, nam že znanega izročila, po katerem je misli na smrt, greh in ničevost človeških dejanj in nehanj na zemlji posvečena stena glavnega vhoda, severna stena pa je v glavnem pokrita s sliko sv. Treh kraljev.

Če opisani sostav primerjamo s tistim, ki je skoraj stalen v slovenskem gradivu, opazimo nekaj važnih posebnosti, tako n. pr. ne poznamo v Sloveniji niti ene druge slike Smrtnega plesa, prav tako ne slike Kolesa sreče. Alpskemu vzdušju sicer nista neznani, vendar pa nekam bolj ustrežata krogu srednjeveških italijanskih predstav. Posebno Smrtni ples srečujemo kar nekam vsiljivo značilno v stenskem slikarstvu obmejnega pasu med srednjo Evropo in severno Italijo, tako

v Istri kakor na Koroškem in nazadnje na južnem Tirolskem. Zato se nam ne zdi slučajno, da so v Bermu na zapadni steni veliko sliko poslednje sodbe, ki je sicer v slovenskih cerkvah pogostna, nadomestile tri njenemu vsebinskemu jedru sicer sorodne, a pridigarstvo bolj zgovorne slike prvega greha, slepe usode, ki ravná človeško pot skozi življenje, in neizprosno neizbežnega smrtnega plesa, ki vse ljudi usmerja k istemu cilju.

Posebno pozornost raziskovavca vzbujata med slikami beramske cerkve radi vsebinske in ikonografske strani pravkar imenovana slika Smrtnega plesa in slika svetih Treh kraljev. Smrtni ples (sl. 55 in 56) nam je predstavljen na način, ki je za te vrste slike v drugi polovici 15. stoletja nenavaden, kot ples vrste parov, ki jih tvorijo okostnjaki in zastopniki vseh stanov, melodijo pa jim svira smrt. Na beramski sliki sedi na desni k parom obrnjen okostnjak s perjanico in vihrajočimi trakovi na glavi in svira na gajde. V prvem paru pred njim pleše okostnjak, ki trobi na trobento, s papežem, ki se nekam obotavlja in drži v desnici svoje zadnje upanje, veliko mošnjo denarja. V drugem paru sta okostnjak, ki trobi na rog, in kardinal, v tretjem okostnjak, ki brenka na mandolino, in škof, v četrtem kralj z okostnjakom, ki trobi na rog, v petem okostnjak in kraljica, v šestem okostnjak s koso in debel krčmar s sodčkom v desnici, v sedmem okostnjak in otrok, v osmem okostnjak s trobento in star romar, v devetem okostnjak z lokom in vojak, v desetem končno trgovec v svoji prodajalni, iz katere ga vodi okostnjak, ki se ne meni za kup denarja, ki mu ga trgovec kaže kot odkupnino. Postanek te ikonografske naloge, ki ima izrazito pridigarstvo značaj, je nejasen. Nekateri domnevajo, da je v zvezi z igro, ki je obdelovala ta predmet, drugi trdijo, da se je Smrtni ples razvil iz legende o treh živih in treh mrtvih, ki so jo tudi večkrat slikali. Najverjetnejša pa je zveza z legendo o viziji Makarija, na kar kaže francoski in italijanski izraz za te vrste slike »dance macabre«, kar izvajajo iz Makarijevega imena. Da je verjetno prav pridigarstvo o tej Makarijevi viziji — pridigarstvo, ki je prvotno izročilo izpopolnilo

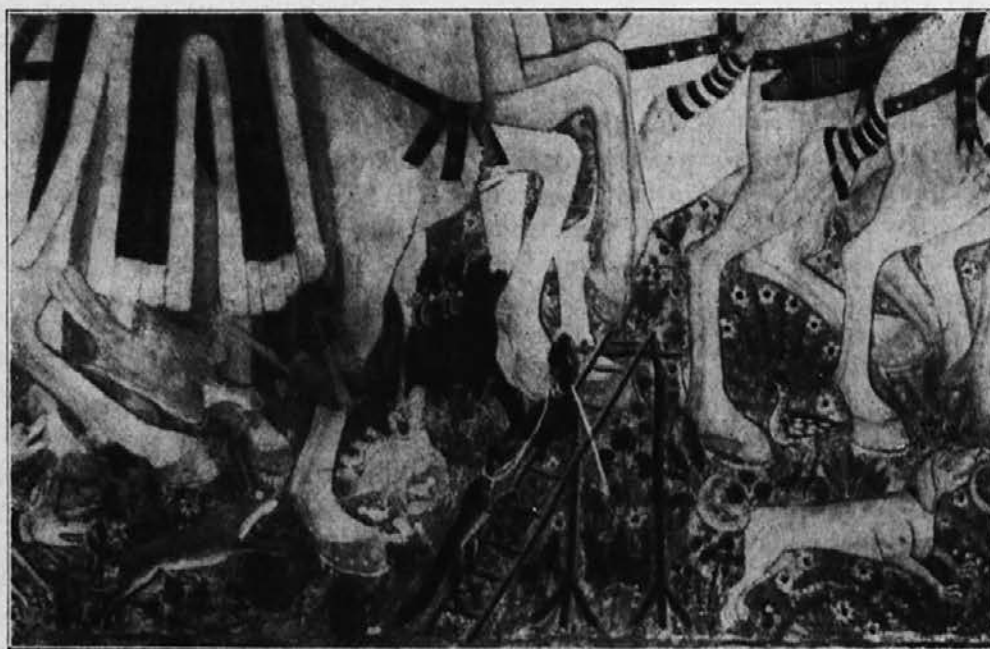

Sl. 55. Beram, M. D. na Škrilju, Smrtni ples, desna polovica; slikal Vincencij iz Kastva 1474.

z motivom plesa s smrtjo — imelo veliko vlogo pri postanku teh predstav, moremo sklepati tudi iz dejstva, da začenja mnogo teh plesov postava, katero napisi označujejo za pridigarja, v angleških primerih celo s pridevkom Machabree, kar nas zopet vodi nazaj na Makarijevo videnje kot izvor.

Slika sv. Treh kraljev (gl. sl. 15 in 16 v Cerkvem slikarstvu) predstavlja enega najbogateje razvitih primerov te v poznem srednjem veku izredno priljubljene konjeniške slike. Kakor od srede 14. stoletja navadno, je slikar z bogato domišljijo razpredel med Jeruzalem, kjer so se kralji pravkar poslovili od Heroda, in Betlehem, kjer se je izvršilo čudo rojstva Odrešenika sveta. zgodbo o potovanju kraljev v Betlehem in o poklonitvi Novorojencu. Na desnem koncu slike sedi pred hlevcem na sedežu Marija s krono na glavi in Detetom v naročju. Pobožno opazuje iz ozadja Jožef, kako pozdravljajo Dete kralji, stoječi pred njim. Dete sega po daru starega kralja, ki je spoštljivo pokleknil. Na levo od tega prizora vidimo najprej od bogatega spremstva obdanega starega kralja, ki jaha skozi pokrajino. Z enako bogatim spremstvom mu sledi v sredini slike drugi kralj in z levico kaže zvezdo; nič manj sijajno ni obdan od konjenikov tretji kralj, ki na mostu pred Jeruzalemom sega Herodu, ki je obrnil konja nazaj v mestna vrata, za slovo v roke. Ta osnovni sostav slike, ki ustreza več ko stoletnemu izročilu, se pa vendar prav bistveno razlikuje od večine teh slik po tem, da je slikar ločil prizor poklonitve od pohoda kraljev, ki sta drugače združena v enoten dogodek, po tem, da se poklanja samo

stari kralj in stoji njegov konj med spremljevalci na čelu sprevoda prazen, ostali del sprevoda pa se pomika od Jeruzalema v smeri poklonitve (primerjaj sliko pri Sv. Primožu nad Kamnikom). Vincencij pa je naslikal vse tri kralje na potu v sprevodu, na desni pa dodal še samostojno sliko poklonitve kraljev, kakor jo pogostno v raznih spremembah srečujemo v slikarstvu 15. stoletja. Druga posebnost beramske slike je, da je slikar porabil vse bogastvo svoje domišljije za to, da s čim več posameznimi opazovanji iz življenja obogati povest o njihovem potu. Ta svoja opazovanja je vplel tako v sprevod sam kakor v prizore, ki jih je upodobil pod nogami konj na tleh in od katerih mnogi nimajo niti posredne zveze z glavnim dogodkom slike. Tako opazimo za kleččim starim kraljem majhnega paža, ki odvezuje kralju ostrogo na levem čevlju. V spremstvo kraljev so vpleteni razen trobentačev spredaj tudi dva bobnarja, dva moža, ki brenkata na mandolini, lovec s sokolom na roki, jezdec, ki se obrača na konju, da je viden s hrbtna, in nazadnje zamorec, ki pije iz čutare. Tla, koder jezdijo kralji, so vsa posejana z dekorativno razpostavljenimi, a po naravi posnetimi cvetlicami, vmes vidimo ptice, jezero z ladjami in racami, kokljo s piščeti, peteline, lovca, ki vodi štiri pse na vrvici, in zajca, ki beži pred njimi, pse, ki napadejo sedečega medveda, in dva prizora iz živalske basni: petelin vleče po lestvi na vislice lisico z vrvjo okrog vratu (sl. 57) in zgodbo o lisici in štorcklji, ko

Sl. 57. Beram, M. D. na škrljju, basen o petelinu in lisici, živali, cvetlice in drugo na sliki sv. Treh kraljev; slikal Vincencij iz Kastva 1474.

štorcklja pravkar vtika kljun v steklenico, poleg katere ležita dva hlebčka.

Kakor je iz tega opisa razvidno, ustreza zasnova celotne slike sv. Treh kraljev oni obliki, ki je bila v sredi in v drugi polovici 15. stoletja v Sloveniji splošno razširjena; po tem jo moremo imeti za paralelo k sliki na Krtini, ki je — žal — le deloma ohranjena. Razlikuje pa se od ostalih po tem, da uprizarja pohod posebej in poklonitev posebej, posebno pa po izraziti želji, da s skromnim likovnim znanjem, ki ga slikar obvlada, zajame čim več lastnih opazovanj iz narave in življenja in z njimi obogati po izročeni vzorih posneto kompozicijo zgodbe. In prav ta slika se nam zdi posebno primerna za to, da spoznamo umetnostno zemljepisni položaj slikarja Vincencija v spomeniškem gradivu njegove domovine.

Gradivo za zgodovino slikarstva, ki se nam je ohranilo v Istri, kaže vse znake položaja med umetnostjo srednje Evrope, ki jo za Istro predstavlja v prvi vrsti Kranjska, torej osrčje Slovenije, in umetnostjo Italije, ki jo v primorskem pasu Istre same in v njenem severozapadnem sosedstvu predstavlja v prvi vrsti benečanska umetnost. V srednji in severovzhodni Istri se ta dva značaja neprestano prepletata, tako da pripade ta del Istre umetnostno zemljepisno k širokemu pasu, ležečemu med umetnostjo srednje Slovenije in Italije, v katerem sicer srednjeevropski karakter prevladuje, a se vendarle redko zapre vsakemu vtisu umetnosti z zapadne strani. V tem ozračju nastane poseben slikarski značaj,

ki ga z vso pravico lahko imenujemo istrski lokalni značaj. Iz dobe, ki nas zanima v zvezi s slikarjem Vincencijem, se nam je ohranilo v Istri več spomenikov, ki prav dobro pojasnjujejo ta značaj istrskega slikarstva. Tako imamo iz časa okrog srede 15. stoletja prizore iz Kristusovega trpljenja v cerkvi sv. Trojice v Žminju, katerih stilistični značaj, ki je pretežno srednjeevropski, v marsičem spominja na mlajše slike v Bermu. Za dobro desetletje mlajše od bermskih so slike v Marijini cerkvi v Duecastelli, ki jih je leta 1487 naslikal Johannes Q. Auriticis de Pinguento. Isti je po-

slikal prav tam cerkev sv. Antona, kjer pa se čuti močnejši italijanski vpliv kakor v ostalih, zgoraj imenovanih delih. Od Marijine cerkve, katere slikani slavolok spominja na onega na Šilentabru ali v Prilesju pri Plaveh ali deloma celó na onega pri Sv. Petru nad Želimljem, se pletejo niti stilističnih zvez na več strani proti severu in proti zapadu, s čimer je stališče istrskega lokalnega slikarstva v položaju med Slovenijo in Italijo zadosti označeno. Kolikor pa nastopa italijanski značaj, se javlja, kakor v cerkvi sv. Antona, v benečanskih oblikah. Za to dvoičnost istrskega gradiva pa imamo najlepši primer v Bermu samem, kjer so v župni cerkvi ohranjeni ostanki ikonografsko in oblikovno čisto benečanskih slik, medtem ko se v Vincencijevih slikah ta značaj omejuje le na neke postranske poteze.

Če se sedaj povrnemo k sliki sv. Treh kraljev v Bermu, nam bo njen umetnostno zemljepisni položaj kmalu jasen, če jo postavimo za primerjanje med nekaj sodobnih spomenikov istega predmeta iz Slovenije in Italije. Iz Slovenije prideta v poštev posebno dve nekako istočasni sliki sv. Treh kraljev, ona iz leta 1467 iz cerkve v Mačah na Gorenjskem in mogoče nekoliko starejša na Krtini. Beramsko sliko brez sile lahko postavimo v vrsto teh in mnogih drugih na isti razvojni stopnji ikonografskega motiva se nahajajočih slik v Sloveniji. Beramska slika sicer nima hribovja in dolin v ozadju, ima pa vse bistvene sestavine teh naših slik, ki v zgoraj navedenih primerih podobno kakor ona stremijo za čim bolj pripovedno obogatitvijo izročene ikonografskega ogrodja, le da je istrski slikar to željo ob skromnejših umetnostnih sredstvih značilno pretiral. Glavno, kar ga od teh slik loči, so izrazito italijanske obleke kraljev in spremljavavcev. Druži pa ga z njimi v ikonografskem pogledu tudi prav bistveno severnjaška poteza, da stari kralj ne poljublja Kristusove noge, kakor je to navadno v Italiji. Vsa slika, kakor jo je naslikal Vincencij v Bermu, bi bila mogoča z majhnimi spremembami tudi kje drugje v slovenskem gradivu, ako bi ne bilo oblek, nekaterih obrazov in tako izrazitega nagnjenja k fabuliranju.

Kot primer iz Italije navajamo sliko pohoda in poklonitve sv. Treh kraljev v kapeli nekdanje Medicejske palače v Firenci, ki jo je naslikal v letih 1459—1463 Benozzo Gozzoli. Strogi, izročila povzeti ikonografski okvir je tu nadomeščen z največjo svobodo in razblinjen z bogastvom postranskih motivov, ki tako po svoji resničnosti kakor tudi po svoji bohotnosti daleč prekašajo to, kar smo opazili v beramski sliki. Vendar pa

si težko mislimo, da bi se vpliv te takrat nedvomno daleč proslavljene slike ne bil kakorkoli dotaknil našega slikarja in po svoje pomagal snovanju njegove domišljije. Posebno dekorativno z rožami in živalmi posejana tla pod nogami konj kar nujno spominjajo na nekatere dele Gozzolijeve slike in na italijansko izročilo do Zmagoslavja smrti (legenda o treh živih in treh mrtvih) v Campu santu v Pisi iz dobe okrog 1350 in drugih podobnih slik nazaj. V sprevedu samem pa je posebno jezdec, ki se ozira nazaj in kaže hrbet, tipično italijanski in ga srečamo tudi pri B. Gozzoliju. Prav tako si je domislek s pažem, ki odvezuje staremu kralju ostrogo, težko razložiti brez sodelovanja italijanskih pobud. Prim. pri Gozzoliju n. pr. lovca, ki stopa s konja, in podobno.

Po povedanem lahko zaključimo glede beramske slike sv. Treh kraljev, da ustreza po slogu in ikonografskem okviru popolnoma srednjeevropskemu značaju, da pa kaže v celoti, kakršna je, odmev italijanskih slik iste tvarine, posebno one B. Gozzolija. Kolikor ne gre naravnost za prevzem motivov, gre vsekakor za pobudo fantaziji, ki je podobno nalogo rešila v sorodnem smislu.

(Dalje prihodnjič.)

PESEM DEKLICE

Vinko Žitnik

Nad mano visijo v slutnjah ure opojne prihodnosti
ko težki, omamno vonjivi, nedosegljivi cveti;
od hrepenenja srce mi je trudno in bolno do blodnosti,
kakor za težko zaveso čutim nekje — rože dehteti.

V nemi molitvi sklepam roke nad srcem brstečim;
morda le uzre kdo blede, iščoči smehlaj moj in pride,
z mehko roko odgrne moj maj in z objemom drhtečim
izpolni mi sanje dekliške in svetle, razkošne privide.

Z rožasto svilo zarij večernih sem šotor ljubezni sešila,
posteljo v njem z velikimi belimi cveti postlala
in jo s tenčico najtišjih, najslajših vonjav pregrnila —
ah, kak razkošno bi poročenca na njej počivala!

Bog ve, kak daleč je še čas, ko vzcete mi zaslutena roža!
Kakor zgubljen v zarjo večerno poslušam in plakam.
Nihče s smehlajem srca mi topló ne poboža —
sama se mučim s to bridko lepoto mladosti —
in plakam...

PISANA TRATA

SLOVANSKE PRESTOLNICE

J. Šedivý

3. Novoveški Zagreb do prvih začetkov narodnega preporoda.

V novem veku je Zagreb tisti seizmograf, ki točno zapisuje vse pretresljaje med Hrvati. Vsi važnejši dogodki hrvatske kulturne in politične zgodovine se jasno odražajo v razvoju hrvatske prestolnice.

Neprestani turški vpadi v hrvatske in slovenske kraje so prisilili plemstvo, da se je pobrigalo za obrambo. Kjer so Turki opustošili polja in oplenili vasi, niso mogli tudi plemiči nič iztisniti iz kmetov. Zato so vzdrževali razen oboroženih hlapcev po svojih gradovih še posebno najemniško vojsko ob turški meji. Toda tudi ta ni mogla zajeziti turških navalov. Plemiči in vladarji slovenskih pokrajin so se zavedali, da najbolje zavarujejo svoje ozemlje, če pomagajo Hrvatom pri obrambi pred Turki. Zato so vzdrževali na svoje stroške od začetka vlade kralja Ferdinanda I. (1527 do 1564) na hrvatskem ozemlju tisoč svojih pešcev in dve sto konjenikov. Ob turški meji je nastal polagoma poseben obrambni pas z imenom Vojna krajina. V njej se je naselilo mnogo srbskih izseljencev. Vedno so morali biti pripravljani, zgrabiti za orožje, zato pa jim ni bilo treba plačevati plemstvu desetine ali drugih dajatev, ampak so bili podrejeni samo poveljnikom Vojne krajine.

Zagrebski škof in hrvatski ban Jurij Drašković je hotel prisiliti vladarja Maksimilijana II., da bi tudi on s svoje strani podprl prepotrebno utrjevanje Zagreba. Odkar so morali Hrvati premakniti svojo obrambno črto z Une na zapad, celó na reko Kolpo, se je turška meja zelo primeknila Zagrebu. Zato si je škof Drašković prizadeval, da bi postal Zagreb sedež vrhovnega poveljnika Vojne krajine, kar pa se muni posrečilo. Ko je škof Drašković zvedel, da je sprejel muslimansko vero zagrebski kanonik Franjo Filipović, ki so ga Turki ujeli, ga je to tako razburilo, da je zaplenil Filipovičev dvorec. V njem je ustanovil bogoslovje in bogoslovno semenišče.

V tej dobi se je odigralo v Zagrebu zadnje dejanje kmetske vstaje. Radi turških vpadov je izgubilo plemstvo mnogo dohodkov, ki jih je skušalo nadomestiti s tem brezobzirnejšim izterjevanjem drugod. Pohlep po denarju, ki se je malo prej uveljavil v gospodarstvu, je še podžigal plemiško sirovost in krvoločnost. Kmetje so si skušali izboljšati položaj z uporom. Nečloveško ravnanje Franca Tahija, ki je imel posestva v hrvatskem Zagorju in na Štajerskem, je vrglo iskro v napeto ozračje. V Zagrebu se je sestalo plemstvo na zborovanje, ki je proglasilo kmete za veleizdajavce, čeprav se ti niso borili zoper vlado. Uporu so se pridružili tudi slovenski kmetje. Toda izurjena plemiška vojska je premagala slabo oborožene kmete pri Krškem

in pri Sv. Petru pod Sv. gorami. Njihovega voditelja Matijo Gubca so plemiči ujeli in ga odpeljali v Zagreb. Z žarečimi kleščami so trgali Gubcu meso z živega telesa, ga kronali na razbeljenem železnem prestolu sredi trga sv. Marka z žarečo železno krono in ga nato s konji razčetrverili leta 1575.

Turška nevarnost je za Zagreb še narasla, ko je prevzel upravo Bosne bojeviti vezir Hasan paša Pridojević. Hotel je na vsak način zavzeti mesto Sisek, ki mu je zapiral pot proti Zagrebu in Štajerski. Toda cesar Rudolf II. se je resno pripravljal na boj s Turki. Zagreb se je spremenil v mravljišče, kjer je kar mrgolelo hrvatskih, slovenskih in nemških vojakov iz vseh Rudolfovih dežel. Z velikim zaupanjem v zmago je krščanska vojska odhitela Hasanu paši nasproti do Siska in ga strahovito potolkla. Sam paša je utonil v Kolpi. Iz obleke njegovega trupla je dal ljubljanski škof Tomaž Hren izdelati mašni plašč. V njem so maševali v ljubljanski stolnici vsako leto 22. junija, na dan sv. Ahacija, v spomin na to zmago. Danes je plašč v ljubljanskem muzeju. (Odkar se god sv. Ahacija pri nas več ne obhaja, ne mašujejo več v tem plašču.)

Turki so hoteli ta poraz maščevati. Tako se je vojska z Avstrijo nadaljevala. Turki so sicer še istega leta pridrevili v neposredno bližino Zagreba, toda napasti ga niso upali, ko so bili videli njegove utrdbe. Od tega časa Turkov ni bilo nikdar več pred Zagreb.

Turško napredovanje je imelo za posledico, da se je mnogo Hrvatov iz južne Hrvatske preselilo na sever, zlasti v Turopolje, odtod pa nekaj tudi v Zagreb, ki se je tako popolnoma pohrvatil. Stare meščanske rodovine ne bi rade odstopile tem prišlecem mestne uprave. Zato so izposlovale l. 1609 spremembo občinske uredbe. Odslej se namesto prisežnikov voli dvanajst senatorjev izmed odličnih in sposobnih meščanov. Mestni sodnik more biti samo kdo izmed njih.

Lutrova vera je našla nekaj privržencev tudi v zagrebškem Gradcu. Preden se je razširila, sta že Slovak Ivan Zanic in Hrvat Peter Vragović ustanovila l. 1606 v Zagrebu jezuitsko naselbino. Naslednjega leta so odprli jezuiti svojo gimnazijo. Njen sloves ji je privabljal vedno več dijakov. Kmalu so ji pridružili še akademijo, kjer so učili modroslovje in bogoslovje.

Od nesrečne državljanske vojske med Gradcem in Kaptolom leta 1529 je imela zagrebška stolnica sv. Štefana samo zasilno leseno streho in lesen zvonik. Ko je pa leta 1624 udarila strela v zvonik, sta zvonika zgorela in zvonovi so se od vročine raztopili. Komaj so cerkev obnovili, jo je zopet poškodoval strahovit požar. Izbruhnil je leta 1645 v Gradcu, upepelil skoraj polovico mesta in se razširil tudi na Kaptol, kjer je zajel stolnico, škofovo palačo in večino kanoniških dvorcev. Šele po dvajsetih letih so popravili stolnico in ji dali obliko, ki jo je imela do srede 19. stoletja.

Kmalu nato je grozilo Zagrebu novo opustošenje od državljanske vojske ob priliki zarote, ki jo je sklenilo hrvatsko in ogrsko plemstvo zoper cesarja Leopolda I. Zakaj kljub sijajni zmagi je sklenil Leopold I. s Turki sramoten mir. Namesto da bi pomaknil turško mejo dalje proti vzhodu in jugu ter osvobodil čim več hrvatskih in ogrskih krajev, je plačal celó 200.000 zlatnikov vojne odškodnine. Hrvatsko in ogrsko plemstvo je dolžilo cesarja, da se boji, da bi povečana Hrvatska in Ogrska s tem večjo odločnostjo zahtevali,

naj upošteva njune stare pravice. Tej zaroti sta bila na čelu hrvatski ban Peter Zrinjski in Franjo Krsto Frankopan, mož njegove sestre Katarine. Frankopan je prišel s tridesetimi konjeniki v Zagreb, izdril na trgu sv. Marka meč iz nožnic in pozval meščane, naj se pridružijo zaroti. Mestni občinski svet na Gradcu mu je res obljubil vsestransko pomoč, Kaptol pa je pod vplivom škofa Borkovića ostal zvest Leopoldu I. Gotovo bi se zopet vnel bratomorni boj med Gradcem in Kaptolom, če ne bi takoj nato Leopoldovi generali ujeli Zrinjskega in Frankopana ter ju odvedli na Dunaj in v Dunajsko Novo mesto, kjer so ju leta 1671 obglavili.

Usoda Zagreba je od te dobe vedno tesneje zvezana z razvojem slovenskih pokrajin. Obširno se z njim bavi tudi znameniti kranjski plemič Ivan Vajkard Valvazor v svojem slovečem nemškem delu »Slava kranjske vojvodine«. Natančno opisuje, kako so n. pr. leta 1686 sežgali v zagrebški okolici mnogo čarovnic, češ da so zakrivilo slabo letino. Valvazor je izdal svoje slavno delo na svoje stroške in se obupno zadolžil. Moral je prodati svojo izredno bogato knjižnico. Kupil jo je z dragoceno zbirko bakrorezov zagrebški škof Aleksander Mikulić leta 1695. Tem Valvazorjevim knjigam je dodal še knjige, ki so jih učeni kanoniki in škofje prepustili stolni cerkvi in tako osnoval škofijsko knjižnico. Daroval je tisoč goldinarjev za vzdrževanje knjižničarja.

Za to plemenito dejanje je pridobil škofa Mikulića hrvatski pisatelj Pavel Ritter Vitezović. Po njegovi zaslugi je kupil zagrebški mestni svet z denarjem ustanove plemiča Petra Bošnjaka tiskarno od jezuitskega kolegija v Ljubljani. Pod vodstvom Pavla Ritterja Vitezovića je začela delovati zagrebška tiskarna leta 1695. Sredi živahnega delovanja pa je leta 1706 zopet izbruhnil požar in uničil večino Gradca ter Kaptola. Prizanesel je zagrebški stolnici, tiskarno pa je še v zadnjem trenutku rešil Vitezović, čeprav se je stopilo že mnogo črk.

Potrebe tesnih zvez s Slovenci so se Hrvati jasno zavedali, ko se je za Karla VI. zdelo, da bo ugasnila rodovina Habsburžanov, ker Karel VI. ni imel moških potomcev. Hrvatsko plemstvo se je zbralo leta 1712 v Zagrebu v škofovi palači na zborovanje. Poudarilo je neodvisnost Hrvatske od Ogrske s tem, da je ne glede na Madžare obljubilo izvoliti za Karlovega naslednika tistega Habsburžana moškega ali ženskega spola, ki bo vladal slovenskim deželam. Tako je nastala hrvatska pragmatična sankcija, ki proglašala tudi žensko nasledstvo v rodovini Habsburžanov.

Karlova hči Marija Terezija je izkazala hvaležnost Hrvatom, ki so ji s svojo pragmatično sankcijo, zarodkom Karlove pragmatične sankcije, v največji meri pomagali na prestol. Leta 1767 je ustanovila posebno hrvatsko vlado, neodvisno od Ogrov, pod nazivom »kraljevsko vijeće za kraljevine Dalmaciju, Hrvatsku i Slavoniju«. Za sedež pa Marija Terezija ni določila hrvatski vladi Zagreba, čeprav so ga tedaj že vsi priznavali za glavno mesto Hrvatske — saj je imel okrog 600 hiš — ampak Varaždin. Tam je ostala hrvatska vlada do leta 1776, ko je zgorelo 385 hiš. Šele tedaj se je preselila v Zagreb, kjer je ostala do leta 1779, ko jo je Marija Terezija pod vplivom svojega sina Jožefa II. odpravila.

Istočasno je bil Zagreb tudi važno prosvetno središče. Ko je leta 1773 papež Klement XIV. odpravil jezuitski red, nista nehali delovati jezuitska zagrebška gimnazija in akademija, ker so pouk takoj prevzeli svetni duhovniki. Marija Terezija je povzdignila oba zavoda v »kraljevska instituta« s profesorji duhovnega in svetnega stanu. Akademija je imela tri fakultete: bogoslovno, modroslovno in pravno. Ravnatelj ji je postal zagrebški kanonik Josip Taisperger.

Že za Marije Terezije se je začel širiti v Zagrebu, zlasti na Gradcu, nemški jezik. Žena podbana Ludovika grofa Erdödyja je začela v duhu tedanjega časa prirejati plese in gledališke predstave, kjer so govorili mladi hrvatski plemiči in plemkinje v nemškem jeziku. Še huje je postalo v tem pogledu za vlade Jožefa II. (1780—1790), ki je proglasil nemščino za uradni jezik. V vse zagrebške urade so uvedli nemščino. Ta se je tako razširila, da je imelo Strelsko društvo kot prvo zagrebško društvo vse zapisnike nemške in da je mogel tiskarnar in knjigarnar Ivan Trattner l. 1789 začeti izdajati v Zagrebu nemški časopis »Kroatischer Korrespondent«. Ponemčevanje Zagreba je naglo napredovalo posebno od leta 1786, ko je združil Jožef II. poveljništva na hrvatskem ozemlju v enotno »hrvatsko generalno komando« s sedežem v Zagrebu, kamor je prišlo mnogo nemških in ponemčenih častnikov.

Jožef II. je dal versko svobodo pravoslavcem, protestantom in židom. Pravoslavni so se takoj organizirali v cerkveno občino in osnovali svojo župnijo. Z dovoljenjem katoliške duhovne oblasti so kupili pravoslavni zapuščeno katoliško cerkev sv. Margarete in jo preuredili v svojo cerkev sv. Preobraženja. V vedno večji meri so se začeli odslej naseljevati v Zagrebu židje, ki so se v najnovejši dobi polastili v Zagrebu vodstva v trgovini in na denarnem trgu.

Jožefove reforme so naletele zlasti na Hrvatskem na velik odpor. Zato so si Hrvati oddehnili, ko je leta 1790 umrl Jožef II., ki je moral še pred smrtjo vrniti Ogrski in Hrvatski ustavo ter preklicati večino svojih novotarij.

GLASBENI PABERKI

Ludovik Puš

Nemara bo med bravci Mladike še kdo, ki bo z menoj vred pogrešal v našem listu besedo o slovenski glasbeni, posebno pevski umetnosti, njenih težavah in uspehih, pa tudi o njenem važnem mestu, ki ga zavzema med ostalimi umetnostnimi strokami glede na izobrazbo in srčno kulturo širokih plasti našega naroda. Da bo Mladika tudi na tem polju skušala koristno prispevati h kulturnemu dvigu svojih bravec, bo kratko poročala o pomembnejših glasbenih dogodkih med Slovenci in s poljudnimi članki bogatila glasbeni čut in širila glasbeno obzorje.

O Slovencih je splošno znano, da radi in lepo pojó. Gotovo je za široke sloje na prvem mestu vokalna glasba, to je vse vrste petje. Saj si brez petja skoraj že nobene proslave misliti ne moremo, pa naj bo vesela ali žalostna, brez petja ne moremo dostojno sprejemati in slaviti odličnih mož, da ne govorimo o odlični vlogi petja pri bogoslužju. Petje spremlja človeka od zibel, ko mu zapoje mati sladko uspavanko, pa do groba, ko se s pesmijo poslové od njega prijatelji. Nobena vrsta umetnosti ni tako tesno po-

vezana z vsemi ljudskimi plastmi kot glasba, zlasti petje, Nobena tudi ne seže človeškemu srcu tako blizu, ker nobena ne more tako izčrpno zajeti človeških čustev in jim dati zunanjega izraza. Tem ljubša je človeškemu ušesu vokalna glasba — petje, ker družji v sebi dvojno izrazno silo, moč besede in tona, in ker je izmed vseh sredstev za proizvodnjo tonov človeški glas najodličnejši instrument.

Ni tedaj prav nič čudnega, če je način, kako kaka skupnost ljudi v pesmi izraža svoja čustva, med važnimi osnovami za določitev narodne skupnosti in narodovega značaja. In razumljivo je, da je ravno ljudska pesem tista mogočna vez, ki preživi smrt rodov in živi iz roda v rod ter družji ljudske množice v narodno celoto.

Slovenci smo nad svojo narodno pesmijo, ki je dobrina neprecenljive vrednosti za narodno občestvo, mnogokrat in hudo grešili. Največ pač s tem, da smo za ohranitev značilnih, svojsko naših pesmi premalo storili, prav radi pa vlekli v deželo tuje blago. Veliko nasilje prizadenejo narodni pesmi razni prireditelji, ki jo oblačijo v vse vrste pisano obleko priredb in harmonizacij, katere so ji tuje, prav tako izvajavci, pevci in zbori, ki jo natezajo na nasilna kopita svojega nekritičnega okusa, ne da bi se dovolj poglobili v značaj pesmi. Takšne neokusno in netočno prirejane in izvajane narodne pesmi pridejo potem celó na plošče in na debelo kvarijo okus in glasbeni čut ljudskih množic.

Baš vprašanje čiste ohranitve in prireditve naših narodnih pesmi svetne in nabožne vsebine je tako važno, da so se ga lotili najboljši glasbeniki in se je za izvajanje odločil najboljši slovenski pevski organizem — Akademski pevski zbor. Če je torej naša narodna pesem vredna takšnih delavcev, je gotovo umestno, da se z njo seznanja tudi ljudstvo na široko, ker bo uspeh dela le tedaj zadovoljiv, če bo imela od njega koristi narodna skupnost.

Zadnje čase veliko govoré o narodni pesmi, tudi pojó jo pogosto, vendar si marsikdo ni na jasnem, kaj je narodna pesem in kakšni so njeni znaki. Ne bo tedaj odveč, če bomo poskusili preprosto o njej nekaj važnih lastnosti napisati in opozoriti na okoliščine, ki jo kazé, in na prizadevanja, da jo rešimo in očiščeno skrbno gojimo.

Veliko jih je med Slovenci, ki pojmov *n a r o d n a* pesem in *l j u d s k a* pesem ne ločijo, oziroma ju zamenjujejo. *N a r o d n o* imenujemo tisto pesem, ki jo je nekoč uglasbil poedinec tega naroda, ki se je pa s skladbo narodovemu čustvovanju in izražanju tako približal, da se je narod (množica) pesmi oprijel, jo ohranil in sčasoma prilastil kot svojo ter jo izročil potomcem. Ime skladatelja ni bilo več važno in se je zgubilo, pesem je pa ostala kot narodova last in živi naprej od roda v rod. Nepravilno je mišljenje, da narodno pesem ustvarja množica, kajti ta iz sebe ne more nič ustvariti, razen na gornji način, da se namreč v njej pojavi v določenih okoliščinah poedinec, ki tesno z množico živi, čuti, trpi, se veseli itd. in takšnim čustvom dá duška v melodiji pa morda tudi v besedilu (spomnimo se na razne pojave »šolmaštrov«!). Če zapoje tako, kakor bi v tistih okolnostih zapela množica, vzela pesem tako rekoč tej množici iz ust, tedaj se ljudstvo pesmi takoj oklene. Polagoma se pesem iz enega kraja razširi po vsem ozemlju istega naroda ali

vsaj po velikem delu, dobi morda posebne inačice (variate), ki so značilne za posamezne zemljepisne predele istega naroda; nihče pa ne vpraša, kdo je pesem zložil. Tako se skladatelj lahko docela zgubi, čeprav je morda še živ.

Pri *l j u d s k i* pesmi pa ni treba, da bi se na opisani način »rodila« iz ljudstva, marveč je lahko gladko od drugod prinesena. Če se je ljudstvo zaradi različnih okoliščin (n. pr. velika zborovanja, slovesnosti itd.) oprime, ker mu je všeč, si jo tudi nekako prilasti in jo prepeva kot svojo, dasiprav se ni pojavila iz njegove srede. Prav lep primer za ljudsko pesem je znana božična »Sveta noč, blažena noč«. Ne bilo bi pravega božiča brez te za čuda preproste, pa tako iskrene pesemce. Toda ta pesem ni slovenskega izvora, marveč nemškega; po božičnih oddajah v radiu sodeč je pa postala že mednarodna. Takšna posebna odlika doleti lahko zlasti *c e r k v e n o* pesem. Je tudi razumljivo. Katoliška cerkev je veliko občestvo ljudi, ki jih vera, bogoslužni obredi in cerkveno življenje v teku leta družijo v enakih ali vsaj zelo podobnih religioznih doživljanjih, kjer se bolj kot kje drugje umaknejo narodnostne razlike skupnemu češčenju božjemu. Ker so ravno cerkvene prireditve velikega obsega posebno prikladne za posplošjenje primernih nabožnih pesmi in ker je hiša božja sploh jako ugoden kraj za njihovo širjenje, je samo po sebi dano, da se zlasti pri cerkvenem petju uveljavljajo tuje pesmi in se sčasoma tako priljubijo, da jih ljudstvo ne loči več od domačih. Seveda se tako ne zgodi z vsako tujo cerkveno pesmijo. Če v svoji zgradnji ne vsebuje splošno veljavnih prvin prave ljudske pesmi, se je narod ne privadi, pa če se mu tudi vsiljuje. V tem oziru je ljudstvo neodvisen presojevalec in si nič ne dá vsiliti.

Ko smo baš pri cerkveni ljudski pesmi, se hočemo kratko ozreti na petje pri letošnjem II. evharističnem kongresu, ki bo v Ljubljani v dneh 28., 29. in 30. junija. Že iz zgornjih podatkov bo umljivo, da pri cerkvenem petju množice ne govorimo o narodnem petju, marveč o ljudskem, pa če tudi pojemo zgolj pesmi, ki so zrasle iz slovenskega naroda samega. Naši škofje in z njimi pripravljalni odbor za ta kongres izrečno želé, naj bi se ob tej priliki ravno ljudsko petje popolnoma uveljavilo. Zadnje čase se med Slovenci pojavlja hvalevredno stremljenje, naj bi se narod zopet udeleževal bogoslužnih dejanj pojóč. Marsikomu med nami se zdi delo v tem smislu odveč, celó zgrešeno, češ da se s tem glasbeni napredek zavira ali celó uničuje. Če pa pogledamo stvar natančneje, se pokaže, da so takšne misli in besede — ali morda celó dejanja — napačna. Z uvajanjem ljudskega petja nič ne podi-

Č U J T E I N M O L I T E

ramo, zaviramo in uničujemo, marveč le obnavljamo nekaj, kar je bilo nekoč pristno naše. Kdor ne verjame, naj pogleda n. pr. v Slomškove spise.¹ Ni še sto let niti sedemdeset let, ko je pri nas po Slovenskem vsako nedeljo vsa cerkev enoglasno zapela cerkvenemu letu primerno pesem. Sledovi tega petja vodijo daleč nazaj v sivo davnino. Pesmi tistih časov so takšne oblike, da se večglasno sploh peti ne dajo, ker sloné na starih tonskih načinih, n. pr. na koralu. Do srede minulega stoletja se je tradicija enoglasnega petja ohranila, potem pa se zaradi tujih vplivov — večglasnega petja (nemški »Liedertafel«) — pričela trgati, dokler se ni končno skoraj čisto pretrgala.

Slovenci smo tačas dobili večglasje, kar je bilo prav. To večglasno petje smo si polagoma čisto osvojili, ga po svoje prikrojili in se danes — saj je nam res nekaj svojskega — opravičeno postavljamo z njim. Vse to je prav! Ni pa prav, da nam je to večglasje docela zamorilo ljudsko petje. Grešili so tisti rodovi, ki našega značilnega, na prelivanju mola in dura slovečega enoglasja niso skrbno varovali. Če ga danes hočemo rešiti, v kolikor se sploh še dá, in pevsko nit, ki je bila pod tujimi vplivi pretrgana, zopet zvezati, ni to obsodbe in omalovaževanja vredno, marveč važno narodno delo. Pozdraviti je zato sklep merodajnih ljudi, da se na kongresu dá ljudski pesmi odlično mesto.

(Dalje prihodnjič.)

SLIKARICA ELDA PIŠČANEC

K. Dobida

Ko se je pred nekaj leti prvič pojavilo ime Elde Piščančeve na umetnostni razstavi na ljubljanskem velesajmu, je bilo videti, da se za tem neznanim imenom skriva zdrav prirodni talent, primerno izobražen in uglajen, vendar še brez prave svojskosti. Ko se je pa mlada slikarica kesneje udeleževala skoro vseh razstav pri nas, je skoraj z vsako pokazala neki napredek in zmerom nove strani svojega dela. Navzlic temu je široki javnosti, ki se zanima za našo oblikujočo umetnost, njeno ustvarjanje le malo znano, in bo zato prav, da pokažemo našim bralcem nekatera njena dela.

Po rodu je slikarica doma iz Trsta, kjer je bil oče carinski uradnik. Po očetu izvira iz pristne slovenske rodbine iz tržaške okolice. Prvi znaki umetnostne darovitosti so se pokazali prav kmalu in po dovršenih šolah, ki jih navadno obiskujejo meščanska dekleta, jo je gnalo na umetnostno visoko šolo. Odšla je v Italijo, kjer je v štirih letih dovršila umetnostno akademijo v Florenci. Tam je tista leta studiral tudi nadarjeni slikar in kipar Jože Gorjup in njegova kesnejša žena. Na florentinski akademiji se je Piščančeva bavila mimo slikarstva tudi z grafiko, katero je poučeval profesor Celestino Celestini. V tej panogi je dosegla znatno tehnično dovršenost in izdelala nekaj dobrih listov. Po končani akademiji je najprej potovala po Italiji in studirala staro umetnost, nato pa odšla v Pariz, kjer se je hotela spopolniti v sloviti šoli za cerkveno umetnost, katero je vodil znameniti slikar Maurice Denis. Pri tem svetskem mojstru

¹ Prim. tudi članek dr. Kimovca v 5.-6. št. Doma in sveta, letnik 1917.

in učitelju sodobne religiozne umetnosti (njegovo znano »Oznanjenje« iz pariškega Luxembourgga smo objavili v letniku 1932, stran 167) si je pridobila temeljne pojme cerkvenega slikarstva, kateremu se je hotela že tedaj docela posvetiti. Nekaj časa je studirala v Parizu tudi pri znanem slikarju Lhoteju.

Po vrnitvi v domovino je večkrat javno nastopila s svojimi deli, predvsem v Ljubljani, pa tudi v Zagrebu, Belgradu, Novem Sadu in Osijeku. Svoje grafične liste je z uspehom še kot gojenka akademije razstavljala najprej v Florenci, kjer je dobila za obsežno izjedenko v cinku »Nespametne device« odlikovanje. Udeležila se je lani tudi jugoslovanske grafične razstave v Saarbrückenu. — Zdaj živi na svojem domu na Vinegradu, dobre pol ure vstran od Dobrne. V nekdanji — graščini podobni — pristavi minoritskega samostana iz Vitanja živi in slika.

Elda Piščančeva je doslej naslikala že veliko število prav uspelih portretov, okusno sestavljenih tihožitij, prijetno toplih pokrajin in grafičnih kompozicij. Še iz Florence si je ohranila posebno veselje za slikanje na presno, le žal, da ji neugodne razmere ne dovoljujejo, da bi se tudi v tej panogi pogostneje udeleževala. Posebno pa jo privlači cerkvena umetnost in je doslej naslikala že dolgo vrsto religiozних kompozicij, med njimi tudi nekaj večjih, kjer se deloma v oblikovanju še čuti močan učiteljev vpliv.

Danes objavljamo nekaj slik, ki dobro označujejo prvo, zaenkrat nekam zaključeno dobo njenega dela. Oba portreta kažeta točno karakterizacijo modelov, živahnost in nevsiljivost v barvi. Zlasti je prav neprisiljen in krepak »Portret slikarice«. Tudi pokrajini kažeta velik barvni smisel, le žal, da reprodukcija te ubranosti ne more pravilno podati, zlasti je »Dobrna« v izvorniku močno barvita, a vendar enotno učinkuje. Cvetlični tihožitji sta čisto žensko nežni deli in v barvi prav okusni. Povedati pa je treba, da so »Krizanteme« še zgodnje delo iz slikaričine akademске dobe, medtem ko je »Amarilis« iz zadnjih let. Ta mnogim slikarjem ljubi motiv je na tej sliki res prav pogumno rešen.

Objavljene slike kažejo dosedanjo delavnost Elde Piščančeve samo z ene strani, ker njena dela religiozne smeri in pa grafika tu niso zastopana. Ko bomo o priliki objavili tudi še nekaj njenih cerkvenih kompozicij in izjedenk, bo mogoče na podlagi vsega objavljenega gradiva podati izčrpniji prikaz.

Elda Piščanec v Florenci.

JEZUITSKE ŠOLSKE DRAME V LJUBLJANI

Viktor Steska

4.

Za igre, ki so jih jezuitski gojenci igrali, so izdajati knjižice, obsegajoče po osem strani v četvorki. V teh knjižicah je bila popisana na kratko vsebina igre in posameznih nastopov, na koncu pa so se vrstila imena igravcev. Teh izpiskov se je več ohranilo. Ljubljansko semenišče hrani 25 primerkov, škotijski ordinariat pa en primerek. Tu hočemo navesti vsebino ten iger ne glede na druge, ki se še nahajajo v drugih knjižnicah. Ohranil nam jih je marjivi zgodovinar dr. Janez Gregor Dolničar (Ihalmitscher, 1655 do 1719), brat dekana dr. Antona Dolničarja, ki je zidal ljubljansko stolnico. Ohranil jih je s tem, da jih je dal vezati v knjigo z naslovom: *Miscellanea*.

1. *Bechrönte Cronen-flucht oder Eumelus*, damit er das väterliche Hertz nicht bepfeile, der Cron sich begebend, gecrönt, zur plicht-schuldigster Ehren-Obsicht. (Kronani beg pred krono ali Evmel, ki se je odpovedal kroni, da mu ni bilo treba streljati v očetovo srce, pa je bil vprav zato kronan zaradi sinovske ljubezni.)

To igro so igrali ljubljanski jezuitski gojenci 5. oktobra 1678. Knjižica je tiskana v Gradcu pri Widmanstetterjevih dedičih v mali četvorki na osmih straneh.

Vsebina: Kralj Parizad (Parysad) je imel tri sinove: Satira, Pritana in Evmela. Po očetovi smrti naj bi bil kralj tisti sin, ki bi s puščico zadel srce izkopenega očeta. Tako je svetoval trakijski kralj Ariofaren. Starejša brata sta najmlajšega Evmela sovražila in preganjala, vendar jima je vedno srečno ušel. Pri streljanju je najstarejši zadel grlo, drugi prsi mrtvega očeta; najmlajši, ki je tudi hrepenel po kraljevski kroni, pa ni hotel streljati v srce, marveč se je rajši odpovedal dedni pravici. To plemenito dejanje pa je kralja Ariofarna nagnilo, da je prisodil kraljestvo Evmelu.

Drama ima pet dejanj. Pri grških dramah je spremljal dejanje zbor, ki je v pesniški obliki premišljeval smisel dejanja. V tej in v drugih jezuitskih dramah pa nadomestuje zbor deklamacija ali pesem, ki povzema nauk. N. pr. po 1. dejanju: Kdor drugim jamo koplje, sam vanjo pade. Po 2. dejanju: Hvalno je, hudo z dobrim povračati. Po 3. dejanju: Močnejša kakor smrt je ljubezen. Po 4. dejanju: Otroška ljubezen premaga vse. Po 5. dejanju se pokloni boginja Palada Atena geniju kranjske dežele, ki ga vsi pozdravljajo.

Igralo je to igro nad sto dijakov, spis jih imenoma 95 našteje. Ti dijaki so bili večinoma plemeniti, sinovi grofov, baronov in vitezov, nekaj pa tudi meščanov in kmetov. Tu srečamo nekatere pozneje imenitne osebe, kakor n. pr. Jan. Anton Dolničar, ki je pozneje gradil stolno cerkev; grof Maks Valerian Liechtenberg, baron Jurij Krištof Kaysell, baron Jan. Rudolf Caraduzzi, grof Jurij Andrej Trilegk, baron Franc Viljem Gall; dalje so znana imena Rasp, Possarell, Tauffrer, Bosio, Locatelli, Coppini, Egg, Zergoll, Rain, Barbo, poznejši glasbenik Jan. Bertold pl. Höffer, Jan. Karel Valvasor, Jan. Štefan Florijančič, Volbenk Eberhard Abfalter itd.

2. *Hungaria impetita ab exteris, prodita a suis in Buda Metropoli, Sigismundo et Mariae legitimis principibus restituta* (Ogrska napadena od zunanjih sovražnikov, izdana od svojcev v glavnem mestu Budi, povrnjena zakonitim vladarjem Sigismundu in Mariji).

To igro so igrali v Ljubljani 9. jun. 1687 v spomin na slavne boje cesarske armade zoper Turke na Ogrskem. Stanovi so darovali mnogoštevilne in lepe nagrade. Osemstransko knjižico v mali četvorki je tiskal Jos. Tadej Mayr v Ljubljani.

Vsebina: Ogrski kralj Ludovik I. je padel leta 1526 v boju zoper Turke v bitki pri Mohaču. Kraljestvo bi moralo pripasti Ludovikovi hčeri Mariji, ženi češkega kralja Sigismunda; magnati pa so izročili vlado Karolu, kralju Kalabrije. Palatin Nikolaj iz Gave in Elizabeta, Marijina mati, sta nasprotovala Karolu in poklicala Sigismunda. Karolovi privrženci so se zato maščevali, umorili palatina, utopili Elizabeto in zaprli Marijo v ječo. Mariji se posreči, da uide iz ječe. Sigismund prihiti, najde Marijo in odide v Budo, ki ga slovesno sprejme.

Igra ima tri dejanja. Igrali so sinovi rodbin Auersperg, Lamberg, Buccelleni, Degiorgio, Gallenfels, Schweiger, Moscon, Lewenburg, Pogačnik, Šušteršič, Jurjevec, Hubath, Mrak, Lokar, Pipan, Korošec, Rankl.

3. *Victoria Christianorum adversus Turcas ad castrum Sissechium divinitus obtenta anno redempti Mundi 1595* (Zmaga kristjanov nad Turki pri trdnjavi Sisek, z božjo pomočjo pridobljena leta 1595).

Tiskal Jurij Dettelbacher v Celovcu. Mala četvorka, deset strani. Igrali jezuitski gojenci v Ljubljani 1685.

Vsebina: Hasan paša je z veliko silo napadel Hrvatsko. Osvojil si je že mnogo mest in začel oblegati Sisek ter zahteval, da se mu mora mesto vdati. Ko je zagrebški kanonik, ki je Sisek nadziral, zvedel, da se vojni načelnik v Sisku radi predaje s Turki pogaja, ga je dal s poslanca vred vreči v vodo. Turki so v tem času vso okolico daleč naokrog opleni in opustošili. Ko sta slovanska poveljnika Andrej Turjaški in Rupert Egenberg zvedela o stiski v mestu, sta tako silovito napadla Turke, da jih je osemnajst tisoč obležalo ali pa so utonili v Kolpi; drugi so zbežali. Zgodilo se je to na god sv. Ahacija leta 1595.

Vse glavne vloge v tej igri so igrali bogoslovci (moralisti), manjše pa gimnazijci, med temi grofi Barbo, Blagay, Liechtenberg, baroni Gall, Lewenburg, Hallerstein, Gušič, neplemeniti Vergant, Borenc, Knez, Fabjan, Galič, Kralj, Napast, Drobnič, Perko, Gostiša, Poljanec, Krnic, Koren, Čuren itd. Nastopil je tudi glasbeni zbor (musicisti): Miha Diringer iz Kranja, Jos. Borenc iz Kamnika, Tomaž Knez iz Kranja, Franc Fabjan iz Škofje Loke, Jan. Mih. Mahovec iz Kranja, Anton Weinzedel, Jurij Rubida iz Škofje Loke.

4. *David duplex regnum Judae et Israelis Salomoni filio pacifico vindicans* (David prisodi dvojno kraljestvo, judovsko in izraelsko, miroljubnemu sinu Salomonu).

Igrali v Ljubljani 30. junija 1689. Tiskal Jos. Tad. Mayr. Četvorka, deset strani. Glasbo je oskrbel dunajski jezuitski korni vodja Bernard Staudt.

Vsebina: David je namenil kraljevo krono Salomonu. To je pogrelo starejšega sina Adonija, ki je hotel to preprečiti s pomočjo velikega duhovnika Abiatarja in poveljnika Joaba. Adonija odide k studentu Rogel, češ da tam opravi zaobljubljeno daritev. To zve Salomonova mati Betsabe. Po Natanovem navetu gre urno h kralju in se pritoži radi Adonija in izprosi pomoč za Salomona. Kralj pošlje urno Salomona s poveljnikom Banajem in duhovnikom Sadokom k studentu Gibon. Tu mazili Sadok Salomona za kralja, ga privede nazaj in postavi na kraljevi prestol. Tako je bila mahoma pomirjena nevihta, ki je pretila kraljestvu. Salomon je dolgo in srečno vladal.

V tej drami so poglavja našeta v latinskem in nemškem jeziku. Dejanj je pet.

David je igral Adam Anton Sigfrid grof Auersperg, Salomona Volbenk Andrej baron Ramschissl, Adonija Karel Friderik pl. Gallenfels, Natana Martin Romuta iz Semiča; manjše vloge so igrali: Jan-kovič, Seničar, Piber, Skalin, Kamnikar, Gerbec, And. Jenčič, Rustija, Levar, Krašovec, Vihtelič, Furlan, Gašperlin, Žabjekar. Godci so bili: moralist Jan. Jurij Rubida iz Škofje Loke, Adam Kočar iz Ribnice, Andrej Sparber in Jos. Pavel Irmel iz Radovljice, Baltazar Pregl iz Vipave, Jakob Čermelj in Jan. Kompar iz Kranja.

5. Joseph Austriacus in Josepho Aegyptio adumbratus (Jožef avstrijski v egiptovskem Jožefu upodobljen).

Glasbo je oskrbel Janez Gregor Gokseer, obojnega prava doktor in odvetnik deželnih kranjskih sodišč. Igrali so to igro 15. junija 1690. Tiskal Jos. Tad. Mayr, dež. stanovski tiskar. Četvorka, dvanajst strani.

Vsebina je znana iz svetega pisma o egiptovskem Jožefu in njegovih bratih, ki so prihajali v Egipt po žito. Jožef jih spozna, preskusi in se jim naposled dá spoznati. Dogodek je z raznimi dodatki razširjen. V dostavku proslavljajo narodi genija Jožefa I. zaradi zmag nad Turki kot rešitelja Ogrske in rimskega cesarstva. Geniji modrosti, sveta, pridnosti, ljubezni in strahu učé vladati.

Predstavljal so: faraona Adam Ant. Sigfr. grof Auersperg, retor; Jožefa Franc Daniel baron Mascan, retor; vojaškega poveljnika Bocchorja Jan. Avguštin Šušteršič, bakalavrej in moralist. Dalje so igrali Andrej Kokalj, Jan. Bajkart Leo baron Lewenberg, Jurij Adam baron Grimbschiz, Leop. Maksimilian pl. Rasp, Andrej Jenčič, pl. Rudolphi, Kovačič, baron Rosetti, Rozman, pl. Pekel, Janez Krst. Jenčič, pl. Kušlan, pl. Pernburg, Sukavec, Venkovič, Gladič, Toporiš, Primec. Godci so bili: Janez Jurij Rubida iz Škofje Loke, Adam Kotar iz Ribnice, Jurij Delovec, Baltazar Pregl iz Vipave, Jos. Pavel Irmel, Jak. Čermelj.

6. Kindliche Trey in Florinda spanischer Infantin, Alphonsi und Constantiae Tochter, durch sinnreiche Errettung Ihro königlichen Frau Mutter von den albereit beschlossnen Tod-Urteil entdeckt (Otroška zvestoba Florinde, španske infantinje, hčere Alfonza in Konstancije, ki je z duhovito zamisljivo rešila svojo mater že sklenjene smrtne obsodbe).

Igrali so to igro 16. junija 1693. Natisnil Jos. Tad. Mayr. Ljubljana. Četvorka, šestnajst strani.

Vsebina: Alfonz Veliki, španski kralj, si je zopet osvojil mesto Toledo in v pogodbi dovolil Saracenom, da smejo najlepšo cerkev ohraniti zase. To je užalostilo nadškofa, ki je takoj šel h kraljici in jo prosil pomoči zoper to sramotno pogodbo. Kraljica je takoj izdala povelje, naj se ta cerkev Saracenom odvzame. To je razburilo Saracene, zasovražili so kraljico in nadškofa. Ko je kralj Alfonz prišel v Toledo, so se mu takoj pritožili, da se jim je poslopje odvzelo, čeprav je kralj s prisego obljubil, da jim ostane. Ko je kralj slišal, kaj je kraljica na prošnjo škofa Bernarda storila, se je silno razsrdil in je oba obsodil na smrt. Florinda, kraljeva hči, je žalostna hitela h kralju in ga kleče prosila, naj obsodbo prekličé. Kralj pa v svoji besnosti odgovori, da bo prav nasprotno storil, česar ga hči prosi, in to s prisego potrdi. Nekaj dni pozneje pristopi zopet hči k očetu in ga prosi, naj kralj le izpolni, kar je zapretil, da umreta njena pristrčno ljubljenata mati in nadškof, ker sta ravnala zoper besedo zemeljskega kralja, hoteč biti pokorna večnemu Kralju. Kralja so te besede zmodrile; radi hčeri dane prisege je moral obsodbo spremeniti. Spremenil jo je, da se loči od svoje žene, ki ne sme biti v njegovi bližini, nadškof pa mora zapustiti kraljevino. Ker pa je bilo ljudstvo zelo razdraženo, so Saraceni sami, ki so se medtem potolažili, prosili kralja, naj oba popolnoma pomilosti. To je storil in sprava se je z veliko radostjo obhajala.

Kralja je igral Jan. Avg. Šuštaršič, duhovnik, moralist; kraljico Jos. Matija pl. Rozman; Florindo Franc Jos. pl. Trojer; nadškofa Ferd. Rajmund baron Rain. Druge osebe: Pavšek, Enders, Liechtenham, baron Zeyker, Gallenfels, pl. Kušlan, Bahar, Rebolj, Križaj, grof Auersperg, grof Wazenberg, grof Wakenstein, baron Gallenstein, barona Wernegg in Cirheimb, grof Buselleni, grof Turri.

Pevcev je nastopilo 46; med njimi: duhovnik Michael Killer, Balt. Pregl, Jos. Ambros, Jon. Sud. Samb, Ahacij Steržinar, Anton Tavčar, Jernej Strupi, Slivar, Bizjak, Repič, Martin Žagar, Srobotnik, Rome, Valvasor, Schlangenburg, Smole, Kapus itd.

† DR. FRAN ZBAŠNIK

Dr. J. L.

V prvem desetletju druge polovice preteklega stoletja nam je nebo poslalo lepo vrsto mož, ki jih je zibala kmečka mati in so ostali zvesti njej in naši zemlji; vse svoje moči so ji posvetili in orali — ledino naše poezije. Kdo jih ne pozna, kdo še ni bral dr. Fr. Detela, dr. I. Tavčarja, Fr. Maslja-Podlimbarskega, J. Kersnika, kdo se ne spominja Miklove

Zale in njenega očeta dr. J. Sketa, dalje Antona Kodra, Pavline Pajkove, Iga Kaša, Rajka Peruška, dr. Fr. Lampeta, ki jih že dolga leta krije zemlja slovenska. Vrstnik teh mož je bil tudi dr. Fr. Zbašnik, katerega so starejši Mohorjani leto za letom srečavali v Večernicah, v katerih je priobčeval svoje povesti.

»Zbašnik? Nič ne vem, da bi kdaj kaj njegovega bral,« boste rekli.

No, Fr. J. Malograjski, Fr. J. Milovršnik, Žaljski vam pač niso neznana imena? Ti pisatelji so — en sam, so dr. Fr. Zbašnik, ki se je skrival za izmišljenimi pisateljskimi imeni!

Dr. Fr. Zbašnik se je rodil 1. oktobra 1855 v Dolnji vasi pri Ribnici. V ljudsko šolo je hodil v domači vasi in v Kočevju, nakar so ga poslali v Ljubljano, kjer je obiskoval gimnazijo v letih 1870—1877. Po končanih gimnazijskih šolah je studiral na graškem vseučilišču pravo in 1885 promoviral. Od 15. oktobra 1881 do 1. junija 1882 je bil pri deželnem sodišču v Ljubljani, nato do 1. aprila 1894 v politični službi, odtlej pa do poloma 1918 pri deželnem odboru najprej uradnik, potem pa ravnatelj deželnih uradov, končno pa spet v državni službi. Umrl je 3. februarja tega leta v Ljubljani.

Zbašnik je začel že zgodaj pisati. Kot poroča njegov sošolec dr. H. Tuma, so ljubljanski gimnazijci 1874 imeli svoje literarno društvo in izdajali list »Lipo«, v katerega so pisali Tuma, Zbašnik, Luka Pintar, Ivan Levec in Mrak. Zbašnik je priobčeval pesmi in povesti ter bil najbolj plodovit. Drugi so leposlovno polje kmalu zapustili, Zbašnik pa je ostal zvest modrici leposlovja. V Stritarjevem Zvonu se je začel oglašati s pesmijo in se zlasti izkazal s trioletom, pesmijo v stalni obliki, ki je v našem pesništvu kaj redek pojav. V najlepših moških letih je Zbašnik krepko zastavil pero in zalagal s svojimi povestmi Ljubljanski Zvon, Slovensko Matico in Družbo sv. Mohorja ter pozneje še Slovana, Slovenko in Domačega Prijatelja. V Ljubljanskem Zvonu, katerega je od leta 1903 do 1909 tudi urejeval, je priobčil romane in povesti: »Žrtve« 1898, »Prijateljstvo in ljubezen« 1904, »Zmaga« 1905, »Strup« 1907, »Sodoma« 1908, »Sredi noči« 1908. V knjigah Slovenske Matice srečujemo Zbašnika najprej v Zabavni knjižnici, XII. zv. 1900 z obširnim romanom »Iz viharja v zavetje«, katerega je priobčil pod imenom Fr. Malograjski. V isti knjižnici se je potem oglasil še kot F. J. Doljan v XIV. zv. z dramatičnim prizorom »Sami med seboj« 1902, naslednje leto pa s sliko »Pogreb«. V »Knezovi knjižnici« pa smo brali v sedmem zvezku 1900 njegovo »Pastirico« in v osmem sliko iz življenja »Lajnar«. V teh delih, ki so bila namenjena izobraženstvu, je hodil Zbašnik pota naših realistov in se neredko bližal naturalističnim vzornikom. Zato se te njegove povesti nemalo ločijo od njegovih ljudskih povesti, ki jih je pisal za širše občinstvo, »za narod« in jih izdajal zlasti v Slovenskih Večernicah Družbe sv. Mohorja.

Deset let srečujemo skoraj zapored Zbašnika v Večernicah. Prvič se je predstavil Mohorjanom s povestjo »Na krivih potih« (SV 47. zv. 1894), nato je v 49. zvezku 1896 orisal »Vas Kot« s posestniki Grabežem, Veseljkom in Mravljo, ki so pravi tipi našega človeka v devetdesetih letih, ko se je borila izobrazba nove dobe s škodljivim nazadnjaštvom, dediščino »dobrih starih časov«. V sledečih Večernicah (50. zv. 1897) so Mohorjani kar požirali knjigo »Boj za pravico«, ki podaja povest sleparskega priseljence Grčarja, ki s svojimi spletkami strahuje vso vas, dokler končno ne zmaga pravica, ki ga oholega strmoglavi tako, kakor je zaslužil s svojimi zlodejstvi. V »Strašnem božičnem večeru« (SV 51. zv. 1898) smo brali o Samotneževi družini,

ki čuti »dobrote« Amerike, kamor je šel gospodar »za srečo«, ki jo je Žagarjev Matija temeljito skalil, a se je ob vrnitvi na božični večer le spet zasmehljala. — »Nehvaležni sin« je zgodba Kovačkovega študenta, ki je spravil očeta na beraško palico in ga potem niti poznati ni hotel (SV 52. zv. 1900). To so po naših kmečkih hišah prav tako radi brali kakor »Boj za pravico« in je nemara bila ta povest mnogokje odločilna, ko je šlo za to, ali naj pošljejo sina v šolo. — Naslednje leto je Zbašnik v posebni Mohorjevi knjigi pokazal našemu ljudstvu, kako usodno je izseljevanje v Ameriko, kako bridka usoda čaka one, ki nasedejo lepim vabam raznih izseljenskih agentov in njihovih priganjačev, kot sta Majsler in Komar v povesti »Za srečo«. Isto leto se je oglasil tudi še v Večernicah 53. zv. s krajšo povestjo »Bog ga je uslišal«, v kateri gre za prevejanega tatu. Čez dve leti (SV 55. zv.) je izšla njegova zgodovinska povest »Miklova lipa«, katere dejanje se godi l. 1475 ob vpadu Turkov na Koroško, kamor sta jih izvabila Cviter in Huber, ki se je hotel maščevati nad svojim tekmečem mladim Miklavom, ker mu je prevzel lepo Matildo. Zadnja Zbašnikova mohorska povest je »Pisana mati« (SV 62. zv. 1909), v kateri se seznanimo s trdim Mlakarjem, ki je prvo ženo, vzorno gospodinjo, spravil v grob, se nato spet poročil s »prvo ljubeznijo«, ki ga s svojim pijančevanjem in vlačugarstvom spravi končno v svet, sama pa uničuje dom in uniči pastorko ter deda, dokler ne poseže vmes varstvena oblast in ne vzame k sebi nečakinje stric France, ki je v Srbiji ugleden trgovec. Konec: mačeha zblazni, stric se z nečakinjo vrne, zgradi na pogorišču nov dom in nečakinja Anica se poroči z ovdovelim Korenovim Nejčtom, prijateljem iz težkih mladih let, ki je studiral in postal notar. Med poroko se vrne še oče Mlakar, ki ga je tujina tako zdelala, da umre sprijaznjen z bratom na novem domu.

To so Zbašnikove ljudske povesti, katerim je zajemal snov iz življenja našega naroda in ga v njih učil, postavljajoč mu v zgled dobre krepostne osebe, ki sicer trpijo radi raznih zahrbtnih pijavk in njihovih strasti, a se končno le pokaže, da obvelja, kar je dobrega, zlo pa se kaznuje. Res je, da so te vrste povesti bile vedno nekako narejene, da jim je bil namen prvo, umetniška vrednost pa drugotnega, če že ne čisto postranskega pomena, vendar so vršile veliko poslanstvo, saj so vzgajale naš narod, da je šel z duhom časa, in ga pripravile tudi, da mu je postala lepa knjiga in sploh berilo — življenjska potreba.

Naj omenim še, da je dr. Fr. Zbašnik zadnja leta pisal tudi svoje »Spomine«, ki jih je priobčeval v uradniškem »Našem glasu«.

Mohorjani naj ohranijo pisatelju dr. Fr. Zbašniku hvaležen spomin za vse one lepe in koristne ure, ki so jih preživeli ob njegovih večerniških povestih!

STUDENEC VODE TEKOČE V VEČNO ŽIVLJENJE

NOVE KNJIGE

Franc Ksaverij Lukman: **Martyres Christi**. Trideset poročil o mučencih prvih stoletij z zgodovinskim okvirom. Izdano kot sedma knjiga Znanstvene knjižnice. Izdala Mohorjeva družba, 1954. Str. 282. — Prvi dve knjigi Znanstvene knjižnice pri Mohorjevi družbi sta dolgo ostali osameli. V zadnjih letih pa se je tudi ta zbirka zelo pomnožila, čeprav se mora slovenska znanstvena knjiga boriti z velikimi gmotnimi težavami. Sedaj imamo pred seboj sedmi zvezek Mohorjeve Znanstvene knjižnice, ki govori o »Krščanskih mučencih« v dobi preganjanja kristjanov pod rimsko oblastjo, to je v prvih dveh stoletjih in tretjega pol po Kristusu, v času krvavega nasilja in brezpravja. Prevajavec teh latinskih sodnijskih, zgodovinskih, cerkvenih in zasebnih poročil, dr. Lukman, je tem tridesetim poročilom o mučencih — kar je samo del vsega obširnega slovstva iz one dobe — načrtal zgodovinski okvir, kjer podaja rimsko zgodovino teh stoletij preganjanja, razpravlja o pravnem razmerju kristjanov do poganske javnosti ter našteva vsa preganjanja, ki so pordečila tla rimskega imperija. (Ta uvod obsega strani 5—46.) Ostala knjiga ima trideset poročil o mučencih s podrobnim znanstvenim uvodom in stvarnimi opombami (strani 49—276). Knjigi je priložen tudi zemljevid rimske države. Opozoriti moram še na lepo opremo, ki jo je izdelal arh. Plečnik. — Glede knjige same velja, da je to antično delo, ki se sijajno uvršča v vrsto onih knjig latinske in grške klasike v slovenskem prevodu, kot so Avguštinove Izpovedi, Platonov Sokrat, grške drame, zbirka Lanx satura itd. To je knjiga latinske krščanske antike. Podaja nam strokovno pisan in zgodovinsko veren obraz dobe preganjanj, ki je za mnoge krščanske zgodovinarje trd oreh — saj je to doba, ko je krščanstvo presnavljalo pogansko antiko v mladokrščansko kulturo. Obenem pa je odlično literarno delo klasičnega mladokrščanskega slovstva. Literarno nam je lahko zgled mirne stvarnosti rimskih kronik, v katero pa je že dahnil živi duh mladokrščanske miselnosti, jo razgibal in oživil. To je kulturno zgodovinski dokument, ki je radi poplave prevedenih »sodobnih« del prav tako potreben, kot je vedno potrebna ponovna vrnitev k osnovam naše kulture. Prevod pomeni odlično znanstveno delo, za inteligenco pravo knjigo verske obnove, v čemer je sodobnemu izobražencu tako težko ustreči, vsakomur pa kulturno zgodovinski, pravni in literarni tekst iz časov propadanja rimskega imperija, presnavljanja rimske poganske miselnosti in nastajanja krščanske kulture.

Viktor Smolej.

Mile Klopčič: **Preproste pesmi**. Slovenske poti XIV. Založila Tiskovna zadruga v Ljubljani, 1954. Z litografijami Franceta Miheliča. — Pesniške zbirke so poslednja leta zelo redke. Kriva tega ni toliko literarna tišina kakor gospodarski razlogi, iz katerih se založniki pesniških zbirk branijo, češ da ne gredó. Zato smo zbirko Klopčiča, ki ga že leta poznamo iz revij in koledarjev, z veseljem sprejeli, saj je dokaz našega življenja! — Mile Klopčič je socialni (če hočete tudi socialistični) in mladinski pesnik. Ima pogum, da zavrže sploh vse: estetiko, sodobno meščansko kulturo, tudi Boga — a vendar iz vsega tega črpa in živi; ni bojevit fanatik, temveč trezen, zrel in »pameten«. V socialnih pesmih gre za Tonetom Seliškarjem in

tujimi socialnimi pesmimi, toda po svoji, zares preprosti poti. Prav ta neposrednost, preprostost brez iskanja lepih besed, brez naslanjanja na katerokoli pesniško strujo in brez tenkovestnosti za obče metrične zakone najbolj prija, tako da tudi pesniško, jezikovno in oblikovno šibkejšje pesmi vendarle z veseljem prebiraš — saj Klopčič se iz zgolj pesniške ambicije sam ponorčuje in zavestno poje s tendenco. Njegove otroške pesmi so zame v vsej zbirki najlepše, kar nam je dal. Preproste so, pojoče, mnogo povedne, lahko ironične in zares iz src delavskih otrok vzete. Klopčičev realizem kaže podobo naše najmlajše in pač tudi bodoče lirike. Miselno je seveda Klopčič daleč od nas. Po nazoru, ki ga pesmi sicer povsem točno ne oznanjajo, je Klopčič »človek ob robu«. Sam pravi (67):

So tudi tam ljudje tako ob robu,
da kolnejo boga, človeka in hudiča.

Njegov verski, socialni in politični obraz je tale (76):

Tu ne pomagajo ne kletve ne molitve,
Postavljeni smo v take dni in čas,
ko smeh je jok, in glasen jok zatrt,
in ko spreminja zemlja svoj obraz.

Klopčič je preprost, a dober pesnik, čeprav s tendenco.

Jože Pogačnik.

Edvard Kocbek: **Zemlja**. Pesmi. Izdala in založila Nova založba v Ljubljani, 1954. Natisnila Mohorjeva tiskarna v Celju. — Tik pred novim letom je izšla prva Kocbekova zbirka in javnost jo je pozdravila kot eno najtehtnejših pesniških zbirk v zadnjih letih. Kocbek je znan kot esejist iz lepih časov »Križa« in kot pesnik je zadnja leta pač najmočnejši v Domu in svetu in v zborniku »Krogu«. — Kocbek je pesnik z velikim duhovnim obzorjem in bogatimi lastnimi globinami. Vse prejšnje njegovo delo in pisanje mu je zdaj za rodovitna tla, iz katerih črpa sokove njegova pesem. Je res poet sodobne kulture in civilizacije, poet vseh svetov, vseh lepot, ran in teženj našega veka. Osebna, erotična, domačnostna, socialna in religiozna — vseobsežna je njegova pesem. Zdaj je senzualno realistična, zdaj onostransko mistična. Doživlja stvari z vsemi čuti, obenem pa gleda skozi predmete v njih bistvo in v onostranost za njimi. To nastrojenje je v njegovem večeru, ki se mu toliko spovrača — prav ob tem motivu bo nevajeni bravec našel ključ za razumevanje težkih Kocbekovih pesmi, ki so za premišljevanje in ne za zabavo. Tako umetnost, tak »bistvogledni« realizem so krstili literarni regulatorji za nadrealizem ali metafizični realizem. V tem zveni v Kocbeku mnogo sodobne francoske pesmi, a na povsem lasten način. — Ali naj še s prstom pokažem bravcu, kako naj bere in razume te pesmi? Prve bi lahko naslovil: Slovo od mladosti, prebujenje iz otroške pravljice v mladi idealizem, ki hoče k Bogu. Drugi ciklus, »Dnevne in nočne pesmi«, so žarko, senzualno doživeti svet okrog pesnika, a že duhovno poglavljen: svet je že »soglasje predmetov« (26) in »postaja globlji« (32), ker »dobro je biti duh« (33). Isto nadaljujejo in poglabljajo »Jesenske pesmi« v tretjem delu; že se ta pisana zemlja prepaja z onostranostjo: »v tej mirni zemlji ni časnosti« (39), nova duhovna pota se odpirajo: »Še dolgo bomo hodili« (42). Enako čutno-duhovna je Kocbekova erotika v četrtem delu. Čudovito zrelo pesem, dih telesnosti veje iz nje, a ljubezen

je obenem največja skrivnost duha, skrivnost večnosti; najvišje življenje je začetek smrti (odslej se motiv smrti vedno pogosteje ponavlja). Take možate erotike smo imeli doslej Slovenci malo. Kocbeku so žene to, kar rože, in »najvišja ljubezen je otroška igra« (47). (Zadnji dve pesmi tega cikla sta pač med najboljšimi v vsej zbirki.) Iz ljubezenske pesmi vodi pot naravno v širši krog — k socialni pesmi. Sočutje z najbednejšimi vsega sveta (»kakor otročički ste mi, dragi, vsi tečete in boste nekam prišli« 65), upanje v bolj pravični red sveta, upor krivično ponižanih (»stene so polne znamenj... kmalu bomo zarjuli« 69) in njih obup, tešen z vinom in zadnjo ljubeznijo (71) — vse to zveni in odmeva iz teh pesmi — Kocbek je začel čustvovati z občestvom, »kolektivom«. Zdaj, ko je prehodil prav za prav vse, se mu svet ureja v bridki, toda lepi kosmos (zadnja dva cikla): vse je na svetu prav in ima svoj red (»vedno bolj se urejam v davni red« 81), nastajanje, minevanje, smrt, težnja po neprestanem napredku in izpopolnjevanju, gledanje, trpljenje, ljubezen: »vse je na svojem pravem mestu... med njimi edinovrstni človek« (92). Vsemu temu bridkemu kosmosu zapoje Kocbek hvalnico. Posebej še hvalnico Smrti in slovenski zemlji (»O zemlja očetov... kakor začarana kraljična... ti si skrinja naše zaveze... v nas se zbira sveta odkupnina«, 103 sl. — Kocbekov narodni credo!) in slednjič »Veliko hvalnico« Bogu (»Hvalim Stvarnika, da sem, kar sem... za svobodo in službo... za najdražjo moč, ki mi jo je podaril, da ljubim in ustvarjam z njo«), kjer se pokaže po Avguštinovo in Frančiškovo izkristalizirana osebnost Kocbekova. Zdaj je zanj življenje le še služba občestvu in v zadnjem smislu služba Bogu (»Glejte, jaz hočem prijeti za svetli vrč in nazdraviti bratu ob svoji desnici... začenjam znova pesem hvalnico«, 111). Tako Kocbek je, je človek z lastno podobo! — Oblikovno je Kocbekova pesem večinoma svoboden verz, primeren težki vsebini, kateri je arhitekt dal odgovarjajočo, sila posrečeno grafično sliko. Posebnost Kocbekovega sloga je abstraktnost in prelivanje stvarnih in duhovnih podob. Kocbek si je za svojo svojsko vsebino priboril tudi svoj slog, ki ga prav zaradi te svojskosti ne bo mogoče posnemati. — Zame je Kocbek literarno sinteza lirike po moderni, združenje ekspresionizma z realizmom, miselno pa pozitivna protives župančičevih Samogovorov. Če bo našel Kocbek pri tej globini še otroško preprost in zvenceče pojoč izraz, bo spadal med velike može. (Pa še tega naj ne zamolčim: oni, ki v pozitivne sile mladinstva kar nočejo verjeti, imajo v tej Kocbekovi Zemlji vpijoč dokaz o svoji zmoti.)

Jože Pogačnik.

Henrik Sienkiewicz: **Križarji**. Prvi del. Iz poljščine prevedel dr. Rudolf Molè. Ljudska knjižnica 56. Založila Jugoslovanska knjigarna 1934. — Za vstajenje sedanje poljske države ima po vesoljnem svetu sloveči pisatelj Sienkiewicz neminljive zasluge. Ves smisel in končna tendenca njegovega pisateljskega dela je bila poljska nacionalna država. (Nacija je pomenila tudi Poljakom državno urejeno skupnost s skupno državno zavestjo, najsi bodo v njej različni narodi — kot duhovne skupine.) Saj je vprav njegov zgled tudi pri drugih Slovanih, tako tudi pri Slovencih, pobudil realistični roman iz domače zgodovine. Zato je Sienkiewicz pisal velika dela iz poljske preteklosti, iz dobe poljske nacionalne državne veličine. Glavni

njegovi romani: Z ognjem in mečem, Gospod Włodziewski in Potop niso le velika nacionalna trilogija, temveč obenem priča poljskega gibanja za vstajenje. Isti tendenci so posvečeni drugi romani: Rodbina Polaneckih, Brez dogme in Križarji, pa tudi poslednje njegovo večje delo, povest Skozi pustnjo in puščavo, ki jo je napisal za viteško in narodno vzgojo tedaj novo ustanovljenih poljskih skavtov. Za primero je skušal v najbolj znani in najbolj brani povesti Quo vadis podati podobo stare rimske nacionalistične države in njenega propada. Zaradi teh nacionalistično vzgojnih namenov ni bilo Sienkiewicz za točno zgodovinsko resničnost, tudi pri Križarjih ne. — Ta roman je slika bojov med poljsko in nemško nacionalistično državo v 14. stoletju, slika iz dobe Jadvice in prvih Jagieloncev, dobe propadajočega viteštva in borb med prodirajočim in ponemčujočim nemškim viteškim redom ter združenima Poljsko in Litvo tja do popolnega poraza križarjev leta 1410 pri Tannenbergu in Grünwaldu. Roman nas izvrstno pouči o srednjeveških dvorih, viteškem življenju in celotnem slogu tedanjega življenja. — Kot pisatelj si je Sienkiewicz že davno osvojil ves svet, ne le zato, ker je pisal zgodovinske povesti — vse bolj zato, ker je bil epik in fabulist brez primere, vedno poln dejanja, pa preprost in v zgodbi vedno napet, a tudi vedno etično plemenit. Bil je čisti in verni zastopnik realizma, ki je pač umetnost vseh časov, in le v čast in v prid njegovemu pisateljskemu udejstvanju je bilo, da se ni dal speljati v naturalizem in druge umetnostne tokove dobe, ki je šla mimo njega, ki je umrl šele leta 1916. — Moletov prevod je gladek in prijeten. Križarji so za nas dober in potreben ljudski roman. Z njim prepotrebna Ljudska knjižnica samo nadaljuje Legniško bojišče Kossak-Szczucke, poljske pisateljice, ki je pisala o isti zgodovinski dobi, in Faraona, ki ga je napisal drugi veliki Poljak, Boleslav Prus.

Jože Pogačnik.

Ju š Kozak: **Za prekmurskimi kolniki**. Izdala Tiskovna zadruga v zbirki »Slovenske poti«. Ljubljana, 1934. Str. 87. — Petnajst let je približno preteklo, kar se je Slovenska krajina ali Prekmurje, ta tako dolgo pozabljena slovenska dežela, združila z ostalo Slovenijo. Ta pokrajina, ki je v svoje slovstvo uvedla tudi svoje narečje in nam v zadnjih letih dala svojega pisatelja Miška Kranjca, je del panonske ravnine in s tem, mislim, je najbolj točno podana podoba te pokrajine, ljudi v njej, njih duševnosti itd. Kozak ni pustil sebe doma, ko je šel na potovanje. Skoraj bi rekel, da je glavno oznako knjigi dal pisatelj, ne pa pokrajina. Rad obravnava kmečke probleme na osnovi materialistične filozofije, rad se spotakne ob katolištvo. Človeku, ki knjigo bere, ne ostane v duši neskalska podoba te nam še nepoznane pokrajine, preveč nam to razpoloženje kali pisatelj s svojimi miselnimi vložki. Dalje tu premalo nastopa ljudstvo, vse preveč govori izobraženstvo. To so z eno besedo impresije ljubljanskega literata, ki je šel sebe iskat v novo pokrajino in se je tam pogovarjal bolj kot z zemljo s prekmurskimi inteligenti, ki so mu bili duhovno sorodni. Knjigo krasi tudi fotografije. O Slovenski krajini bi radi zvedeli veliko več: v tej knjigi jo gledamo skozi oči ljubljanskega literata, ki je sebi in svoji materialistični ideologiji iskal potrdila v Panoniji.

S. V.

Knjige Goriške Mohorjeve družbe za leto 1935. — Letos je GMD izročila svojim članom samo troje knjig, koledar pa italijanska cenzura še ni prepustila na knjižni trg. Slovensko ljudstvo bo s temi tremi knjigami dobilo vsaj nekaj prepotrebne duševne hrane, ki je more pod tujo oblastjo tako težko dobiti. Povest »V službi pri trinogu« (spisal Ackermann — poslovenil zelo dobro V. B.) je krvoločna in napeta zgodba iz časov velike francoske revolucije, ki jo bodo ljudje radi napetosti prebrali na dušek. Druga knjiga, »Zimske urice«, je zbirka poljudnih sestavkov za pouk in kratek čas z različnih področij: iz leposlovja, zemljepisja, zgodovine, sodobnosti itd. Tretja knjiga pa je: »Sv. Vincencij Pavelski, apostol krščanski ljubezni«. To je precej obširen življenjepis, ki ga je napisal dr. Anton Zdešar. Prav bi bilo, da bi naša Mohorjeva vendarle izdajala take svetniške monografije, zlasti novejših in sodobnih svetnikov, in bi sedanje življenje svetnikov brž izšlo kot doplačilna knjiga.

Letošnje knjige Cankarjeve družbe. Koledar — zelo odkrita reklama za komunizem. Splošna zgodovina socializma in socialnih bojev (Maks Beer) — apologija socialističnih nazorov brez zgodovinske resnosti in resnice, povest Pod severnim nebom (Pavel Nizovoj) — grobo naturalistična zgodba o živinskem gonu brez resne lepote. Knjige so postale skoraj izključno propagandne.

Mariborski koledar. Izdala in založila Nabavljalna zadruga drž. uslužbencev v Mariboru. Za uredniški odbor N. I. Vrabl. Tiskala Mariborska tiskarna. — Pri naša poleg zadruških članov za svoje člane in običajnega koledarskega gradiva še nekaj zanimivih in važnih člankov. Franjo Baš piše zgodovino vladarskih obiskov v Mariboru, Ivan Vrhovnik piše spomine o Maistru in Gregorčiču, Janko Glaser daje prgled mariborskega časopisja po prevratu, dr. France Veber piše o združništvu in človeški družbi. Tudi nekaj literarnega drobiža je vmes, n. pr. pesmi Vinka Žitnika. — Koledarji se zelo drug po drugem zgledujejo in množé kot modno blago. Mariborski koledar je za člane dobrodošel dar.

Jack London: Mala gospa velikega doma. Prevedel Boris Rihteršič. Ljubljana, »Evalit« 1934. Strani 216. — Je to dosti obširna ljubezenska zgodba iz farmerske Amerike, z dovolj veliko dozo eksotičnosti, idilike in amerikanizma. V idilo zakonske sreče pride možev prijatelj in žena v njem odkrije lastnosti, ki jih njen mož nima. Obe postavi, njenega moža in novega prijatelja, se v njej zlijeta v enoten lik idealnega moža. Tako ljubi oba. Ko se ne more odločiti, s katerim od njiju naj bi skupaj živela, se rešitvi ogne — s samomorom. Iz tega samega posnetka vsebine moremo spoznati miselnost pisateljevo: nekaj panseksualizem in naturalistični poganizem. So v povesti prav lepi in sveži prizori, a miselnost odbija. S. V.

Tone Čufar: Polom. Drama v treh dejanjih. Ljubljana, 1934. Str. 47. — Ime pisatelja Čufarja nam je že poznano. Zanimivo je pri njem dejstvo, da je izšel iz vrst slovenskega delavstva ter napisal že več del v prozi in nekaj dramatskih poizkusov. Tudi »Polom« je otrok istega duhovnega kroga, marksističnega duha, kot dosedanja pisateljeva dela. Miselnost igre je kljub nasprotnemu hotenju zelo povprečno proletarsko meščanska. Dialog je dovolj spreten, motivi in ideologija pa preveč vsakdanje plitvi in le

časnikarsko in modno protestirajoči. Ta marksistična propagandna igra ne bo mogla imeti kaj velikega uspeha. S. V.

Narcis Jenko: Obitelj vojvode Hrvoja. II. del. Izdala v »Knjižnici dobrih romanov« Družba sv. Jeronima v Zagrebu 1934. Str. 492. — Naznanili smo že na tem mestu prvi del tega ljudskega zgodovinskega romana. Delo je radi preobširnosti mestoma šibko, poudariti pa moramo ljudsko vzgojni pomen takega berila. Zgodovinskih romanov imamo Slovenci zelo malo, pa še kar jih imamo, so precej dolgočasni — z redkimi izjemami. Ker je jezik te knjige čist in lahek, bi tudi Slovenci lahko brali ta hrvatski zgodovinski roman iz dobe kralja Sigismunda, Celjanov, bosenskih bogomilov, bojev z njimi itd. »Knjižnica dobrih romanov« izdaja vrsto dobrih katoliških romanov in povesti iz hrvatske in sploh svetovne literature; zato bo v njej našel, kdor nekoliko razume hrvatski, mnogo lepega berila. S. V.

† ANTON VADNJAL

Dne 10. februarja je umrl tudi naš dragi »Anton Komar«, pisatelj Anton Vadnjaj. Še lani je pisal v Mladiki svoje »junaško delo«, kakor se je sam pošalil, »Mojdunaj«, spomine na svoja visokošolska leta na Dunaju. Ko zdaj prelistujem ta spis, se čudim, da je že v prvem odstavku razodel svoje slutnje o skorajšnjem koncu svojega življenja in zraven malo podražil v svoji hudomušni, pa dobrosrčni naravi urednika: »Malo tu in tam popravi in uredi, da bo tebi in še komu v korist. Jaz ne morem, čakam konca; rad bi ga čakal še deset let.« Ni ga čakal, v devet in petdesetem letu se je od št. Ožbaltu pri Trojanah preselil domov k Bogu, o katerem je zapisal toliko lepih stavkov.

Ko je leta 1924 izhajal v Mladiki njegov »Otoški postržek«, smo vedno najprej tega prebrali. Vem, kako smo se spraševali, kdo je vendar ta Anton Komar, ki piše tako klasično, duhovito in privlačno, pa ga nam vendar nobena literarna pratika še ni omenila. Pozneje smo ga mimogrede še večkrat srečavali (v Mladiki 1928: povestica »Hohoj«, v Koledarju: 1926 »Ne cvili več«, 1927 »Lučka«, 1929 »Krivčki pa rožmarin«, 1930 »Majk Pajk«), tako da smo ga polagoma dobro spoznali in tembolj vzljubili, saj nam je bil tako po srcu.

Največja lastnost tega nadarjenega in tako naravno pristnega moža je bila njegova nedosežna skromnost. Zraven pa ta: duhovnik je bil, povsod apostol, tudi v knjigi. Po svoji duhovni podobi pa otrok Krekove pomladne dobe pri nas. Vse to govori tudi iz njegovih spisov, bilo je tudi ob njegovi smrti zapisano. Vem pa to tudi iz njegovih pisem, iz katerih naj še nekaj njegovih klenih stavkov izpišem, da bo zdaj, ko ga ni več, njegova podoba še svetlejša, saj je z vsemi velikimi možmi tako, in nam bo tembolj razumljiv kot pisatelj in kot človek.

Mojdunaj je imel napisan že nekaj let. Treba je bilo spisu le še dati končno obliko. Poprosil sem ga zato. Kmalu je začel vračati rokopis in često je priložil še svoje pismo, kjer razlaga in se odkriva. Piše n. pr.: »Kar se mojega prispevka tiče, smete svobodno vse črtati, kar bi ne odgovarjalo sodobnosti. Poudarim pa, da sem zelo počasi in premišljeno pisal. Glavna reč

pa je želja, da bi koristil. Seve, reč je stara, v njej so že mrtvi in penzionisti, ti bodo razumeli, nekaj bi pa utegnili služiti za razgled mladim ljudem.« Drugič zopet ista skromnost in ponižnost: »Če mi kaj črtate ali popravite, gratias! Zase pa vem, da človek po hribih in tokavah posirovi, kajpak lahko tudi pristnejši postane.« Ker sem pa tožil, da mlajši ne razumevamo vsega, kar v sentencah poroča o dobi našega katoliškega junačenja v letih okrog 1900, je rad sam pojasnjeval. Tudi to smemo danes že razodeti iz njegovega pisma: »Ker morate kot urednik vedeti tudi nekatere tajnosti. Vam izdam, da je v tem spisu Komar zdravnik dr. D., jaz sem samo Istinič.« Ko je pisal o svojih nasprotnikih po svetovnem nazoru, je pisal: »Nočem zaničevati onih, tam preko. To bi ne bilo po moji vesti.«

V svoji moštati odkritosti si je nakopal celó sodno kazen; a kako lep je bil v tej bolečini, ki ga je grizla do smrti, sam piše lani v februarju: »Obsojen sem na štiri mesece in deset dni zapora in če pišejo pome, kar upam, bom še laže pisal ob ričetu v tistem kloštru, vedno vzgojno za Cerkev in Državo (tako piše sam), za vero in moralo.« — Dogovorjena sva bila, da bo čez čas svoj Mojdanaj nadaljeval, ker imel je še mnogo mnogo povedati. Ni se izpolnilo. Lani je opravil duhovne vaje v Št. Vidu in zdaj je dojunačil. Škoda vsega, kar je odnesel v tihi grob tam pri Št. Ožbaltu! Priznam, da šele zdaj, ko ga ni več, spoznavam, kako nam je bil potreben s svojo preprostostjo, s svojimi spomini na dobo, ki jo današnja mladina skoraj ne pozna več, čeprav iz nje raste. »Pišem v želji, da bi koristil naši mladini in Mladiki«, je pisal. Rad je imel sočutje z urednikovimi težavami in rad bodril: »Macte!« Bil je med tistimi globokimi katoličani, ki ustvarjajo narodno katoliško kulturo, a v vsem ne zgublajo večnosti izpred oči; med tistimi, ki vedó za vseobčo povezanost kulture v katoličanstvu in jim je vendar prvo: vse pridobiti za Kristusa. Zato bomo ljubega Antona Komarja v Mladiki pogrešali, kakor pogrešamo draga prijatelja.

Anton Vadnjal se je rodil v Borovnici 4. aprila 1876; njegov oče je bil železničar, doma z Otoka pri Postojni. Gimnazijo je dovršil v Ljubljani skupaj z Otonom Župančičem 1896, nato je studiral na Dunaju zgodovino in zemljepis in bil zraven nekaj časa predsednik Danice, urednik dijaškega lista Zore, delal je pri gibanju katoliškega dijaštva. Nato je bil 1901/2 gimnazijski profesor v Kranju, a je vstopil v bogoslovje (1902—1906) in bil v tretjem letu, 14. julija 1905, posvečen v mašnika. Kot kaplan je bil v Višnji gori (1906—1910), potem v Cerkljah na Dolenjskem (1910 do 1921), nato na Krki (do 1924), odkoder je odšel za župnega upravitelja k Št. Ožbaltu, kjer je 10. februarja letos umrl. Počivaj v Bogu!

J. P.

PABERKOVANJE

I. Koštiál

25. »Nikolaj je beležil svoja doživetja« (Fülöp-Miller, Sveti Satan, str. 75). † doživetje — doživljaj, dožitek, prigodba. Ker se dela glagolski samostalnik z obrazilom -je iz trpnega deležnika (tudi če ta ni v rabi), imamo od glagolov III. vrste glagolnike srbenje, gorenje, bedenje, poželenje, bobnenje (ne pa -etje,

torej tudi ne »doživetje«). Jurčič piše dožitek od starejšega glagola dožiti, doživem — po vzorcu besed užitek, preužitek, imetek, zapitek, začetek, svitek..., vse iz trpnih deležnikov.

26. »Bivanje v C. so prekinjali izleti« (isto delo, str. 78). † prekinjati — pretrgovati. Srbščina, ki nam je dala glagol prekiniti, ima nedovršnik prekidati; tega pa ne moremo rabiti, ker je pri nas prekidati dovršnik z drugim pomenom: pr. gnoj, sneg.

27. »Sredi gorskih pobočji« (isto delo, str. 78). Če nam je ruski izraz pobočje ljubši od domačih (reber, brežina, obronek), moramo pisati v množinskem rodilniku pobočij (kakor stoletij, škarij, poslopj).

28. »Niti trenutka ni smela biti varna svojega življenja« (isto delo, str. 88). a) † trenutka — trenutek ali trenotek. V nikalnem stavku stoji v rodilniku le direktni predmet (ki bi stal drugače v tožilniku): vidim morje — ne vidim morja; prislovno določilo časa (na vprašanje: koliko časa?) pa mora ostati v tožilniku: dva tedna sem se učil — niti dva tedna se nisem učil. b) varna svojega življenja — v svesti si svojega življenja. Preden se je razpasel germanizem »varen biti življenja«, so naši pisatelji vedno pisali »v svesti sem si [življenja, zdravja, blaga, božje milosti]« — tako Trubar, Ravnikar, Levstik i. dr.

29. † »Prestolica« (isto delo, str. 89, in v dnevnikih pogosto) — prestolnica. Od besede prestol ne pridemo naravnost do izvedenke prestolnica, temveč le preko pridevnika s pripono -en.

30. † »Dvorjanik« (isto delo, str. 90, 101) — dvorjan ali [pri]dvornik. Kdor živi v mestu, trgu, vasi..., je meščan, tržan, vaščan..., ne pa meščanik itd.

31. † »Podanik« (isto delo, str. 90; pogosto v listih) — podložnik (v mnogih primerih še bolje: državljan). Po nemški besedi Untergebener, ki je kopija latinske (subditus), so skovali Rusi deležnik poddanyj, ki so ga uporabljali kakor samostalnik. Srbohrvati so ruski izraz prevzeli ter napravili iz njega s pripono -ik pravi samostalnik: podanik (fonetično pisano namesto pod-danik). V slovenščino so ga presadili povsem brez potrebe, ker je stara beseda podložnik boljša.

32. »Organizacija bo z vsemi razpolagajočimi sredstvi pomagala delavstvu« (Slovenec 28. 12. 1954, str. 5). † Razpolagajočimi — razpoložljivimi. Razpolagajoč (pridevni sedanji deležnik) je človek, ki s čim razpolaga; reči pa, ki z njimi lahko razpolaga, so razpoložljive. V našem stavku pa bi bilo še bolje takole: »z vsemi sredstvi, ki so ji na razpolago«.

33. »Voznik je bil od strelav opozorjen, da se nekaj godi« (Slovenec 29. 12. 1954, str. 8, v romanu). † Bil je od strelav opozorjen — voznika so opozorili strelji. Če je pa pisec zelo zaverovan v trpni način, mora reči: s strelji. V naravni slovenščini se pravi n. pr.: »Krka oklepa Novo mesto kakor ljubeči ženini nevesto«; tuje pa je (po nemščini ali latinščini prikrojeno): »Novo mesto je objeto od Krke kakor nevesta od ženina.« Toda pravilno je: »Utrujen sem od hoje, ker stoji tukaj deležnik na vprašanje »Kakšen si?« in velja toliko kot pridevnik: truden.

(Dalje prihodnjič.)

DOM IN DRUŽINA

OTROCI PRI JEDI

Štefanija Humekova

Na vprašanje, ali naj otroci jedo pri posebni mizi ali pa z odraslimi skupaj, si marsikatera mati ne zna točno odgovoriti. Ker pa je vprašanje važno z vzgojnega, gospodinjskega in zdravstvenega stališča, ne bi škodovalo, če ga malo preiščemo.

Odrasla oseba, ki ne zna jesti in ki ne ve, kako naj se vede pri mizi, v splošnem ni posebno priljubljena; pa tudi človeku samemu, ki ni imel prilike, da bi se navadil vsaj najpotrebnejšega vedenja pri mizi, je pozneje težko in neprijetno, kadar se mu primeri, da mora obedovati v družbi.

Iz vsega tega je razvidno, da ne smemo dovoliti, da bi otroci jedli, kakor bi se jim ljubilo. Ta spretost pozneje ne pride vedno sama od sebe in ni da bi se na to zanašali. Zato je potrebno, da otroka pravočasno naučimo jesti; vedeti je treba le, kako to najlaže doženemo.

Miza, pri kateri jedo odrasli, ni prostor, kjer bi učili jesti majhne otroke. Otroci napredujejo v tej stvari zelo počasi; zato je potrebno, da imajo do neke starosti svojo mizo, oziroma jedo ob drugem času (navadno pred odraslimi). Razen tega pa se navajanja na lepo vedenje pri jedi včasih ne dá opraviti brez krepke in odločne besede, morda tudi ne brez karanja in joka, zlasti pri trmastih otrocih. To bi zelo slabo vplivalo pri obedu z odraslimi. Pomniti moramo namreč, da ne sme zaradi tega uvajanja v umetnost lepega vedenja pri mizi trpeti dobra volja in tek odraslih, ki jim je v skromnih razmerah in obilnem poslu obed morda edini čas za oddih in razvedrilo.

Mati obeduje navadno z odraslimi člani družine; vendar zato ne sme pustiti, da bi jedli otroci pri svoji mizi sami ali s kom, ki sam ne je lepo ali ki bi bil popolnoma brezbrizen in bi pustil, da je vsak, kakor hoče. Če mati nima tu zanesljive pomoči, je najbolje, da sama prisede k otrokom ter jih skuša na čim lepši in ne prestrog način privaditi na to potrebno umetnost. Prevelika strogost tudi pri otroški mizi ni umestna, ker trpi dobra volja in z njo tek otrok. Če zadenemo ob taki priliki pravi način in če so otroci dobro vzgojeni, ne bomo imeli pri tem pouku veliko težav.

Čimprej navadimo otroka, kako naj drži žlico, dopovejmo mu čimprej, da mora jesti neslišno, da je treba paziti na namizni prt. Povejmo mu tudi, da je madež nekaj grdega in povzroča tudi delo ter stroške. Otroci se še bolj potrudijo, če jim obljubimo, da pridejo, ako bodo lepo jedli, k mizi za odrasle, kamor si navadno zelo želé. Taka obljuba marsikdaj mnogo pomaga in otroci skušajo čimprej doseči to odliko. Zelo važno je

kajpada tudi, da imajo otroci glede vedenja pri jedi vedno le dober zgled. Ako otroke pravočasno navadimo pri posebni mizi, da jedo lepo in pravilno, odpade pozneje pri skupni mizi vse neprijetno popravljanje in kazanje, prepiri in druge nevšečnosti, kar mnogo pripomore k mirnemu in prijetnemu poteku družinskih obedov. Mnogo uspeha dosežemo v tem pogledu pri otrocih tudi s tem, da jim postrežemo vedno pri lepo pogrnjeni in okusno pripravljene mizi, kar velja tudi za posodo in jedila, s katerimi postrežemo. Ni prav, če je miza umazana ali pogrnjena s starim povoščenim platnom.

Otroci kmalu vedó, da na taki mizi lahko brez skrbi polivajo, ker je ni škoda in se dá z lahkoto umiti. Lepo pripravljena miza poveča potrebno razpoloženje, prav tako tudi molitev pred jedjo in umivanje rok, na kar naj se otroci brezpogojno že zgodaj navadijo.

Ko je otrok dovolj star in se je že navadil pravilno jesti, lahko pride k skupni mizi. Ker smo ga naučili vsega potrebnega v pravem času, ni potem več toliko nevarnosti za namizni prt in lepo posodo, pa tudi ne za lepo razpoloženje omizja. Otrok lahko pri mizi tudi kaj spregovori. Dandanes nismo več mnenja, da otrok ne sme med odraslimi odpreti ust. Če bi bila zgovornost in živahnost prevelika, ga pravočasno opozorimo, da je treba jesti z neko pozornostjo (zadostno žvečenje je treba tu še posebno poudarjati) in da bi bilo v splošnem bolje, če bi med jedjo govorili le malo ali pa sploh nič.

Končno je posebna otroška miza in disciplina pri jedi potrebna tudi z zdravstvenega stališča. Vse, kar je za odrasle, ni za otroke. Kolikokrat dobi otrok zaradi prevelike popustljivosti staršev popolnoma napačno hrano, ker kratkomalo »zahteva« to, kar je na mizi. Na otroški mizi pa postrežemo otrokom lahko res s hrano, ki je njihovi starosti primerna. To velja posebno za večerje, ki so v marsikaki družini prepozne in sestavljene iz neprimernih pretežkih jedil. Otrok pa mora dobiti zgodaj sebi primerno večerjo. Če se otroška miza tudi glede prehrane razlikuje od mize odraslih, je to otrokovemu zdravju in razvoju samo v korist.

Oton Gaspari. (Linorez.)

KUHARICA

Hitro pripravljena juha s smetano.

Kuhaj v $1\frac{1}{2}$ l vode četrť ure žlico kumne. Napravi blede prežganje iz 4 dkg sirovega masla in 5 dkg moke, razredči prežganje s kumnovo vodo, prilij ostalo vodo, osoli in prideni tri žlice kisle smetane. Ko vse prevre, stresi juho na opečene žemeljne rezine.

Preprosta krompirjeva omaka.

Skuhaj v slani vodi štiri olupljene krompirje in jih pretlači s krompirjevko vred. Razgrej za pol jajca sirovega masla, prideni krompir, ščep popra, žlico kisa ali limonovega soka in ko prevre, je omaka gotova. Postavi jo kot samostojno jed z makaroni ali zeljnato potico na mizo.

Krompirjevi hlebčki z ocvirki.

Skuhaj šest srednje debelih krompirjev, ki jih prej operi. Kuhane olupi in dobro stlači, zmešaj eno jajce, prideni žlico mrzlih, dobro sesekljanih ocvirkov, nekoliko soli, pretlačeni krompir in žlico moke. Vse dobro premešaj in devaj na desko kupčke, ki jih potlači v prst debele zrezke ter po obeh straneh potresi z drobtinami. Speci jih v razbeljeni masti tako, da po obeh straneh zarumené. Daj jih z motovilčevo, fižolovo ali s kako drugo solato na mizo. Tudi jih lahko postaviš na mizo z lečo v obari, kisló repo ali zeljem.

Mlada divja raca v smetani.

Osnaženo raco deni za 1—2 dni v kvašo. Nato jo vzemi iz kvaše, jo podrgni s soljo, pretakni s slanino, položi v kozo, prideni nekaj koscev čebule, korenja, žlico masti ter nekaj žlic kvaše, kozo pokrij in pari pol ure. Nato jo postavi v pečico, da se peče, ter jo polivaj s kvašo in mastjo. Ko je raca pečena, jo oblij s četrtjo litra kisle smetane in ko se v smetani nekaj minut peče, prilij nekaj žlic juhe. Ko prevre, jo razreži, naloži na krožnik in precedi nanjo omako.

Tolki.

Deni v lonec 1 dkg drožja (kvasa), žličico sladkorja, nekoliko soli, $\frac{1}{4}$ l toplega mleka, 1 rumenjaka, $\frac{1}{4}$ l moke in $1\frac{1}{2}$ dkg raztopljenega sirovega masla. Vse to dobro razmotaj, nato primešaj še sneg enega beljaka in postavi na toplo, da vzide. — Medtem deni na ognjišče ponev z jamico — v vsako jamico deni za lešnik masla ali masti in ko je ponev vroča, deni spet v vsako jamico žlico vzišlega testa. Ko se na eni strani speče, obrni in ko je vse pečeno, naloži na krožnik in položi na vsak hlebček pol žličice mezge. Potresi s sladkorjem in še gorke postavi na mizo.

Kako pripravljamo divje race, golobe in gosi.

Divjo perotnino obesi za nekaj dni na hladem, zračen prostor. Nato suho oskubi in osnaži kakor vsako drugo perotnino.

Zapečena polenta.

Napravi polento iz $\frac{1}{4}$ l koruznega zdroba. Naloži jo na pomazano skledo, varno pred ognjem, jo polij z nekaj žlicami sirovega masla, potresi z žlico nastrganega bohinjkega ali vrhniškega sira in z enim raztepenim jajcem. Postavi polento za četrť ure v pečico, da se nekoliko zapeče. Postavi jo kot samostojno jed s špinačo ali solato na mizo.

Zdrobovi krompirjevi cmoki.

Stlači $\frac{1}{2}$ kg kuhanega krompirja, razgrej 5 dkg mastnih in zmletih ocvirkov, prideni žličico drobno zrezane čebule in zelenega petršilja in ko čebula prav malo zarumeni, 12 dkg pšeničnega zdroba. Dobro premešaj, primešaj pretlačeni krompir, nekoliko soli, eno drobno raztepeno jajce in 6 dkg moke. Vse dobro premešaj in napravi za jajce velike cmoke, ki jih kuhaj 12—15 minut v zavreli slani vodi. Kuhane poberi na krožnik in jih zabeli z mastjo, ki si v njej zarumenila žlico krušnih drobtin. Postavi cmoke s kislim zeljem, repo ali fižolom v prežganju na mizo.

Žabji guljaž.

Kuhaj v $\frac{1}{2}$ l vode pol ure majhen lovorjev list, košček korenja, korenino petršilja, vejico zelene, strok česna, srednje debelo čebulo in paradižnik iz slane vode. Napravi v kozi prežganje iz velike žlice masti in moke. Ko moka nekoliko zarumeni, prideni veliko nožovo konico papripe (pol sladke, pol pekoče), prilij kuhano in pretlačeno zelenjavo z vodo vred in pusti, da prevre. Nato prideni 12 žabjih krakov, vejico majarona in košček limonove lupine. Kuhaj vse skupaj 15—20 minut. Prideni še žlico kisle smetane in postavi guljaž s koruzno polento ali ajdovimi žganci na mizo.

Pljučna sekanica (haše).

Skuhaj polovico telečjih pljuč, kuhana zreži in drobno sesekljaj. Razgrej v kozi za drobno jajce sirovega masla, prideni žlico drobno zrezane čebule in nekoliko petršilja. Ko prav malo zarumeni, prideni sesekljana pljuča, dobro premešaj, osoli, prideni ščep popra, nožovo konico dišave, ščep majaronovih plev, vse dobro premešaj in prilij nekaj žlic juhe ter žlico kisle smetane. Ko vse prevre, postavi jed s širokimi rezanci, praženim rižem ali kašo na mizo.

Plošča s pljučno sekanico.

V sredo velikega krožnika stresi sekanico, okrog nje praženo kašo in okrog te v sirovem maslu parjene ohrovtove glavice ali pražen ohrovt.

Ali pa: V sredo naloži sekanico, okrog nje pražen riž in okrog tega zabeljeno cvetačo (karfižolo).

Ali pa: V sredo sekanico, okrog nje zabeljene široke rezance in okrog teh praženo korenje. Vse plošče so pripravne za večerjo.

Divja raca v omaki.

Osnaženo raco odrgni s soljo, zmešano s stlačenimi brinovimi jagodami in poprom. Nato jo pretakni gosto s slanino, položi v kozo, prideni nekaj koscev čebule, korenja, limonove lupine, nekaj zrn popra, žajbeljnov list, vejico majarona, lovorjev list, žlico masti ali sirovega masla, žlico kisa in nekaj žlic vode. Pokrij kozo in pari počasi, če je raca mlada, pol ure, če je stara, 2—3 ure. Če se mokrota posuši, prilij zopet žlico tople vode. Ko se raca zmehča in se mokrota posuši, potresi zelenjavo z žlico moke, nekajkrat premešaj in prilij zajemalko juhe. Ko nekaj minut vre, prideni še 1—2 žlici kisle smetane. Ko še prevre, zreži raco po udih, jo naloži na krožnik in oblij s precejeno in pretlačeno omako. Obloži raco z močnatimi žličniki in krompirjevimi kosci. Posebej pa daj zraven brusnice ali češplje iz kisa.

M. R.

ZABAVNA ŠALA

Nekdo gre po cesti in vidi, da leži njegov znanec v jarku.

»Kako si pa ti prišel tja doli?«

»Kako neki! Videl sem dva brzozjavna droga pa sem se na napačnega naslonil.«

Maršal Villeroi (izg. Vilrvá), vzgojitelj Ludovika XV., je imel popolnoma nečitljivo pisavo. Nekega dne je poslal kardinalu De Fleury-ju (Defleríju), učitelju mladega monarha, pismo, ki ga pa kardinal nikakor ni mogel prebrati. Prosil je torej maršala, naj mu svoje misli sporoči na bolj čitljiv način. Villeroi je res poslal drugo pismo in De Fleury mu je odgovoril: »Vaše drugo pismo ni veliko bolj čitljivo kot prvo. Zaradi najine časti je potrebno, da mi ne pišete nikoli več. Kaj bodo rekli ljudje, če zvedó, da ima kralj vzgojitelja, ki ne zna pisati, in učitelja, ki ne zna brati.«

Marica in Pepček sedita pred hišo. Marica je jabolko.

Pepček: »Ali ne bi igrala Adama in Evo?«

Marica: »Da, kako pa?«

Pepček: »Ti me zapelješ in mi ponudiš jabolko, jaz pa ga v resnici ugriznem.«

»Povej mi odkrito, dragi prijatelj, ali si res srečno poročen.«

»I seveda, moja žena je srečna, jaz pa sem poročen.«

»Zakaj pa ne bi prišli drevi k nam, že dolgo vas ni bilo?«

»Ne morem, grem k Hamletu.«

»Pripeljite gospoda rajši s, seboj!«

Nekje na deželi so igrali »Poglarvarja rokovnjačev«. Rokovnjačev bi moralo biti dvajset, a igravcev je bilo le pet. No, pa so si znali pomagati tako, da je teh pet mož štirikrat šlo čez oder. Zadnji je na nesrečo močno šepal. Ko je četrtič krevljal čez oder, mu je nekdo zaklical iz dvorane:

»Le pogum, Jaka, saj greš zadnjič!«

Klančnik: »Gospod ravnatelj, ali smem jutri dopoldne ostati doma?«

Ravnatelj: »Zakaj? Mogoče spet stari izgovor? Kaj ni vaša stara mati že pred enim letom umrla?«

Klančnik: »Da, da — hm — jutri se bo namreč moj stari oče spet poročil!«

»Zakaj se nočete poročiti z menoj, gospodična?«

»Iz dveh vzrokov!«

»?«

»Prvi vzrok ste vi, drugi pa nekdo drugi.«

ČARODEJEV KOTIČEK IN ZABAVNE IGRE

Čarobni številčni kvadrati.

Leta 1932. smo v 12. številki »Mladike« podali uganjarjem navodilo, kako se rešujejo čarobni kvadrati z lihimi števili. Letos pa jim podajamo navodilo za reševanje čarobnih kvadratov s sodimi števili polj.

Najmanjši tak kvadrat ima 16 polj, v katere lahko postavimo števila od 1 do 16 tako, da je vsota v vseh vodoravnih in navpičnih vrstah ter v obeh prekotnicah 34.

Da rešimo to nalogo, postavimo najprej števila v obe prekotnici in sicer tako, kakor stojijo v vodoravni vrsti. (Glej debelo tiskana števila v spodaj stoječem kvadratu!) Zdaj imaš vpisanih že osem števil in je vsota v obeh prekotnicah 34. Treba je vstaviti še preostalih osem števil v prazna polja tako, da začneš z najvišjim preostalim številom in ga vpišeš v prvi prazni prostor. Tako nadaljuj do najmanjšega in pred teboj bo čaroben številčni kvadrat, kot ti ga kaže podoba. — Toda tako enostaven postopek je le pri kvadratu s 16 polji. S pomočjo tega pa lahko gradimo tudi večje. Vzemimo kvadrat s 36 polji. Treba ga je po zgornjem načinu napolniti s srednjimi 16 števili, ki so v tem primeru 11—26, kot pokaže priložena podoba. Tako nastane notranji mali kvadrat, ki je na podobi debelo očrtan. V zunanja polja je treba prvih deset in zadnjih deset števil uvrstiti tako, da je vsota vsake vrste enaka vsoti, ki jo dobiš, če prišteješ najmanjšemu številu največje in to pomnožiš s tri. Torej v našem primeru: $(1 + 36) \times 3 = 111$.

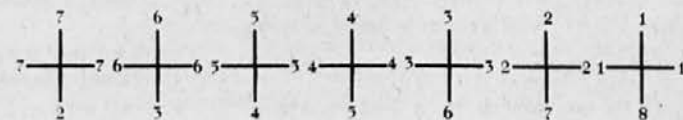
1	15	14	4
12	6	7	9
8	10	11	5
13	5	2	16

1	35	34	30	5	6
35	11	25	24	14	4
8	22	16	17	19	29
28	18	20	21	15	9
10	23	15	12	26	27
31	2	3	7	32	36

Pri kvadratih s še večjim številom polj ravnaš podobno kot pri tem, ki ga kaže podoba. Vsoto, ki jo moraš dobiti pri sodih kvadratih v vsaki vrsti, najdeš tako, da sešteješ prvo in zadnje število in to vsoto pomnožiš s polovičnim številom polj v eni vrsti. Torej pri 4×4 poljih $(1 + 16) \times 2 = 34$, pri 6×6 poljih $(1 + 36) \times 3 = 111$, pri 8×8 poljih $(1 + 64) \times 4 = 260$.

Premeten tat.

Nekemu zlatarju so izročili v popravilo križ, ki je bil obložen s 25 biseri. Ti so bili tako razvrščeni, da so dali vsoto 9, če si seštel spodnji in levi, spodnji in desni ali spodnji in gornji del. Glej podobo! Zlatar pa je kradel zapovrstjo po 2, 2, 2, 2, 2 in 2 bisera. Skupaj torej 14 bisero. In kljub temu je vendar bilo v vseh treh smereh po devet bisero. Kako je vsakokrat razvrstil bisere? — Odgovor je čisto preprost. Najlažje ga uvidiš na podobi.

UGANKE IN MREŽE — KDO JIH RAZVEŽE?

Posetnica.
(Dolores, Prosenjakovci.)

V katerem uradu sta?

Napis na mostu.
(R. K., Ljubljana.)

Na mostu čez reko je napis:

M o s t
n o s i
d o s t i k g

Koliko nosi most, če zamenjaš vsako črko s številko tako, da po vstavitvi številk dobiš v zadnji besedi nosilnost mostu, ki je obenem tudi vsota obeh prvih besed.

Ista črka znači isto številko ($n = 3$).

Črkovnica.
(L. R., Ljubljana.)

e v s e m e
N e v a j j o r
a s a r g u
m r a d r u
a a e t t č
s j i n i č

Številnica.
(Nace Cuderman, Tupaliče.)

1, 2, 3, 8 — 5, 8, 7 — 5, 12 — 9, 11, 10, 8, 15, 2, 14, 12 — 5, 4 — 15, 13, 8, 6, 11, 8, 5, 7, 4 — 6, 12, 15, 2, 14, 12.

Ključ: 1, 2, 3, 4, 5, 2, 6 — mesto v Dalmaciji, 7, 8, 5, 4, 9 — moško ime, 10, 8, 11, 12, 15, 14, 8, 15 — moško ime.

Koledar.
(D. E., Ljubljana.)

1. II. Timotej.
5. I. Polikarp.
2. V. Severin.
2. III. Ljudevit.
3. IV. Nikolaj.

Rešitve je pošiljati do 20. vsakega meseca na naslov: Janko Moder, Dol pri Ljubljani. — Tudi vse rokopise za uganke pošiljajte zastavljavci ugank na isti naslov. — Lepo risane uganke bomo primerno nagradili.

Rešitev ugank v februarški številki.

Monogram. Ivan Cankar.

Razbiralnica. Vzemi navpično v prvi vrsti 1. in 2. črko, v drugi 3. in 4., v prvi 5. in 6. Nato 6. in 5. črko v drugi vrsti, 4. in 3. v prvi in 2. in 1. v drugi vrsti itd., pa dobiš: Ne boj se sovražnikov, a prijatelja se varuj, ki vedno pritrjuje. V. Levstik.

Črkovnica. Začneš pri a v desnem spodnjem kotu in od tu nadaljuješ izmenoma na obeh straneh prekotnice. Dobiš: Ako krokarja izrediš, ti bo v zahvalo izkljuval oči.

Črkovna podobnica.

Ti za me, jaz za te, a Bog za vse.

Številnica: Ključ so črke F. Levstik, ki jih po vrsti vzameš kot prve v abecedi. Dobiš:

Nepokojni vi ljudje!
V daljno, strmo visočino,
v brezen temnih globočino
vam uhajajo želje!
Eno je potrebno le:
skrbí zase, ljubi brata,
dvigni ga, odpri mu vrata,
bodi ti sodnik srce!

F. Levstik.

Črkovna podobnica.

Zunaj človek, znotraj volk.

Posetnica. Višji šolski nadzornik.

Pust.
(Franjo Tanjšek, Št. Andraž.)

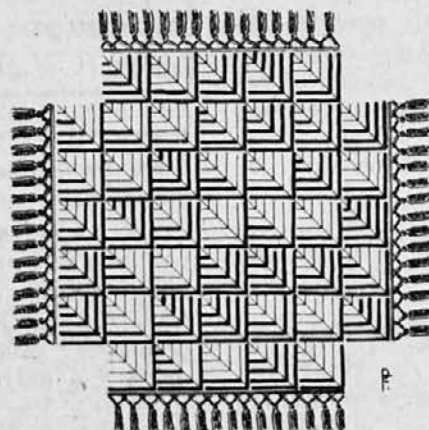

Besednica.
(M. Mihelič, Sodevci.)

Vega, krtina, pat, Marta, mik, rok, Mara, car, brivec, stanje, lica, sla.

Dodaj vsaki besedi po dve črki, ki so: 5 a, č, 3 e, 3 i, 2 j, l, 4 n, p, 2 s, t, v, z, da dobiš nove besede. Vstavljene črke povedó rek.

Preproga.
(Francé, Mošnjé.)

Črkovna kvadrata.
(Janko Moder, Dol.)

j	m	m	b	i	c	č	e	k	z
š	k	b	č	ž	ž	l	s	a	h
o	a	c	o	ž	š	e	č	b	t
š	h	u	f	e	m	r	d	m	r
m	v	k	o	o	š	d	k	o	o

Številnica.
(Al. Š., Ljubljana.)

Rojen 20. 2. 1894 v Št. Juriju ob Juž. ž.

1 — 54, 56. 2 — 1, 37, 67. 3 — 2, 45.
4 — 6, 12, 35, 45, 53, 59, 63. 5 — 5, 22, 60. d — 31, 51, 54. 8 — 55. 9 — 3, 14, 16, 19, 24, 26, 29, 32, 42, 57, 61. 10 — 35.
i — 9, 21, 50, 65, 69. 12 — 15, 18, 23, 44.
k — 15, 25, 39. 15 — 28, 49. l — 11, 66.
m — 10, 17, 27, 36, 52. 14 — 47, 62.
15 — 48, 58, 70. p — 8, 41, 68. 17 — 40.
s — 7, 20, 30, 38. z — 4, 46, 64.

Čaroben pravokotnik.
(R. Jagrovski, Ljubljana.)

					= 51
					= 52
					= 55
					= 54
42	42	42	42	42	

Številke od 1—20 vstavi v gornji pravokotnik tako, da bodo dale vsote vodoravnih 51, 52, 55, 54, vsote navpičnih vrst pa 42. Nato zamenjaj številke takole: a = 11,20; b = 2; d = 12; e = 8,10; g = 5,7; i = 14; j = 9,16; k = 1; l = 15; m = 19; n = 3,6; o = 4,18; r = 17; t = 15. Dobiš izrek.

Dopolnilna uganca.
(Natan, Celje.)

Z · pa ·, h · mo ·, · ov · · a, · l · ko,
· a · or, m · · ta, · ro · d, · ladi · · r,
· a · li, n · · ov, r · · or.

Recept. Vzemi od tiste črke, ki je navedena, tisto črko naprej ali nazaj, katero ti pove število pred črko ali za njo; kjer ni številke, vzemi črko samo. **Potrpljenje je božja mast.**

Konjiček. Sem dolgo upal in se bal, slovo sem upu, strahu dal. Srce je prazno, srečno ni, nazaj si up in strah želi.

Čaroben lik. 1. Orinoko, 2. siromak, 3. nožar, 4. domačin, 5. okarina. **Pojmovnica.** Riž, žir; kri, Ida; lev, vrč; vol, lov; noj, jek; ave, Eva; dan, noč; čaj, jod; oje, ena; roj, jez; dve, Ema; kos, sok; oče, era; Lin, Niš. **Življenje je sen.**

LISTNICA UREDNIŠTVA

Kolman. Lepo doživljate »Novoletno jutro«, a opisali ga niste tako lepo, da bi mogli natisniti. Premalo poveste!

Zemlji, glej, deviško beli, kot meglice
se nebo daruje; nad krajino,
krvaveče v novoletno jutro.
nanjo svoj V gozd in plan skrivnostno
lije blagoslov. je zavelo;
Nepokojne sence in v vrhovih vitkih jelk,
s plašnim krikom borov, smrek, ponosnih brez,
so zbežale; čez in čez
v dalji še so je prav lahno zašustelo,
vztrepetale zašumelo in vzkipelo
in se slednjič v novoletno jutro...
le drhteče
razgubile,

Tudi pesem »Le kratko...« nima kaj prida pesniškega na sebi. Zapišite pa jo svoji nevsti — v album, ker je menda za kaj takega namenjena.

»Čas«. Naš čas se je prelomil. Polja niso več polja. Tovarne rastejo... To hočete povedati. V vašem sestavku pogrešam tega, kar človek pri mladih pisavcih splošno pogreša: epike. Preveč je opisništva, preveč je govorjenja, ni pa dejanj. Postavite ljudi v ta čas! Naj na njih vidimo, kako se doba lomi. Proza naj bo kljub vsemu vendarle epična, a ne lirična.

Tone Gadovec, Ljubljana. Priobčujem tvoje hudomušne puščice, saj so zadnji čas tako redke. Da nočes z njimi žaliti, to tako dobro vem. Ker pa vsi bravci Mladike preberejo najprej listnico, denem tvojo sicer nepopolno pesem kar sem, da jim bo za prigrizek v pustnih dneh, ki včasih tudi v kulturnem koledarju nastopijo.

Kaj je v Ljubljani nemogoče.

Vsakdo pač ve,
kaj po božje učeni učé:
da je podoba oglatega kroga
celó za Boga
nereshljiva naloga,
ali da je dvojica gorá
pa vmes brez prelaza
celó za Boga nemogoča nakaza.

Če pa pridete kedaj v Ljubljano,
najdete v njej za ljudi
še več in še bolj nemogočih stvari.
Ta ali ona iver
naj bo le majhen primer!
Ali veste, da kedaj
Sv. Jakob ubrano
bi pesem jekleno urezal?
Ali da Zvonu Ljubljanskemu vsaj
bilo bi jasno, kak Pregelj
v višine je z Bogovcem plezal?
Ali da Dom in svet pravočasno
bi prišel na svet in na dom?
Ali da vendar bi v kom
med stražarji mladinska »kliká«
pravičnega našla sodnika?
Ali da bi Koledar
Mohorjev zapiskom prostora kaj dal,
da vpišeš, kdaj se je svinja bukala,
kdaj se je Cika in Šeka pojala —
saj to vam je pratika naših ljudi,
važna vse bolj kot svetniki naslikani.

A zdaj,
če bodo Ljubljano našo
nazadnje le regulirali
— saj tudi to ni mogoče biló —
morda kedaj
(saj dobrih ne manjka ljudi)
se tudi to nemogoče — mogoče stori
kar tako...

Letalec. Rima vas zelo moti v preprostem izražanju. Nerodni ste. Tudi Kocbeka ste pridno brali. Abstraktnost vam ni v prid.

Naša krojna priloga prinaša ta mesec narodne noše. Opozarjamo nanjo in tudi na članek na hrbtu priloge. Dali smo te vzorce nalašč zato, da bi si naše ženstvo moglo pripraviti za evharistični kongres čim več narodnih noš in v njih prišlo večat slavje našega Boga. Lotite se dela, z majhnimi stroški si morete narediti same lepo narodno nošo, ki naj vam ostane za spomin na letošnji kongres. Kam v kót ne pozabite uvesti letošnje letnice — tudi za spomin! Naši vzorci so vzeti po nekaterih najboljših nošah, kar se nam jih je ohranilo.

U. A., Šibenik. V žalosti bele planike... Precej toplega čustva je v vaši črtici. Pa spet ni pravega razmerja med prozo, ki naj bo epična, in vašo zgodbo, ki kaže preveč stilnih razpok. Enotno ni ubrana. Ne živi za tem enotno ubrana duša. In čemu niste toliko epičnih momentov izrabili? Izogibljate se solzavosti. Poglejmo že vendar v obraz ljudem, ki nas obdajajo, in dogodkom, ki nas obkrožajo. Storite tako!

Kostanjevičar. Črtica »Hlapec« kaže nekaj daru. Samo premalo je je, tudi obdelana ni, da bi bila za tisk. Če ni vpliv berila, boste mogli še kaj napisati.

Godina. Črtica »Testament« nima lepote in tudi dejanja ne. Zgolj popis je po resničnem dogodku.

Popravi! V februarški Mladiki v članku Jezuitske šolske drame v Ljubljani popravi na strani 70 v levem stolpiču 3. vrsta od zgoraj in beri: Sengenschmidt namesto Lengenschmidt; v desnem stolpiču 34. vrsta Pyrrhus namesto Pyrohus, na strani 71, vrsta 18. Pastor namesto Pastou.

REŠIVCI UGANK V FEBRUARSKI ŠTEVILKI

Bulovec Ivo (11), Bogataj Marija (11), Cesar Anton (11), Demšar Viktor (11), Dobrovoljc Lojze (11), Erjavec Malka (11), Horvat Fran (11), Jeglič Stanko (11), Kladenšek Janez (11), dr. Knific Ivan (11), Lukovšek Ivanka (11), Mavrič Slavica (11), Slava (11), Ložar Janez (11), Mihelčič Franc (11), Mlakar Jožef (11), Papler Marija (11), Pavlin France (11), Petelin Francka (11), Rotar Marija (11), Rakovec Josip (11), Sodja Franc (11), Sodja Anton (11), Samostan, Stična (11), Toman Tine (11), Vovk Joža (11), Zorec Alojzij (11).

Benedičič Jakob (6), Bobnar Janez (8), Bobnar Marija (8), Čekuta Viljem (10), Debevec Krista (7), Frakelj Franc (6), Gradišnik Ivan (10), Jan Lovro (10), Jug Franjo (7), Kumar Marija (10), Kržišnik Angela (10), Kržišnik Helena (8), Karo Anton (10), Košir Franc (7), Kalan Milka (10), Modrinjak France (10), Petelin Mimi (10), Perčič Stanko (6), Rožanec Josip (10), Simčič Drago (10), Šušteršič Franc (8), Župni urad, Pišce (10).

Videnšek Ana (5).

Izžrebani so:

Za 1. nagrado: Rotar Marija, knjigovodkinja, Ljubljana, Ilirska cesta 27/I.

Za 2. nagrado: Papler Marija, učiteljica, Vodice.

Za 3. nagrado: Jan Lovro, dijak drž. klas. gimnazije, Maribor.

H. M., Ljubljana. Poskušaj ustvariti kaj novega.

France, Mošnje. Pošlji še kaj!

Castor & Polux, Maribor. Se priporočam.

Franjo Tanjšek, Št. Andraž. Upam, da boš še kaj poslal.

Al. Š., Ljubljana. Škoda, da nisi risal s črnim tušem. Sicer bi bilo uporabno.

Gorenjc, Radovljica. Pošlji mi več izbire.

Natan, Celje. Pride na vrsto.

Fr. F., Št. Vid. Pošlji kaj boljšega!

J. L., Maribor. Žal, ti ne morem izpolniti želje.

Z. L., Dobrova in E. M., Stična. Vajine januarske rešitve so prišle prekesno.

RAZPIS NAGRAD ZA MAREC

1. nagrada: Dr. Leonid Pitamic, Država (polplatno).

2. nagrada: Dr. A. Ušeničnik, Knjiga o življenju (platno).

3. nagrada: Vadnjal Anton, Otoški postržek (platno).

Povrh tega dobi še knjižno nagrado vsak deseti reševavec, ki je dosegel vsaj tretjino pravih rešitev.

ZASEBNE, ŠOLSKE IN JAVNE KNJIŽNICE

opozarjamo na velik izbor najrazličnejših knjig, ki jih ima v zalogi Družba sv. Mohorja.

Predvsem opozarjamo na zbirko:

Cvetje iz domačih in tujih logov

ki je prava ljudska zbirka izbranih domačih in tujih del. Cene posameznim zvezkom te zbirke so izredno nizke. — Doslej so izšli tile zvezki:

1. Dr. I. Pregelj: Simon Gregorčič, Izbrane pesmi

broš. Din 9.— (12.—), vez. Din 18.— (24.—)

2. Dr. A. Slodnjak: Fr. Levstik, Martin Krpan

broš. Din 5.— (4.—), vez. Din 9.— (12.—)

3. A. Sovrè: Horatius Flaccus: Pismo o pesništvu
(De arte poetica)

broš. Din 7.50 (10.—), vez. Din 13.50 (18.—)

4. Dr. M. Rupel: Josip Jurčič, Jurij Kózjak

broš. Din 9.— (12.—), vez. Din 18.— (24.—)

(V oklepajih navedene cene veljajo za neude.)

Več sto raznih drugih knjig

najdete v skupnem seznamu knjig, ki ga na zahtevo brezplačno pošlje Družba sv. Mohorja v Celju.

Za študij nemškega jezika

je predvsem potrebno primerno nemško berivo. Brez tega je učenje nemogoče. Nemških knjig je na tisoče na razpolago, a s polnim razumevanjem jih ne more brati, kdor jezika popolnoma ne obvlada, saj mora kdove kolikokrat na eni strani iskati besede po slovarjih, kjer dostikrat niti ne najde pravega pomena za tuji izraz. Tako iskanje

je zamudno in neprijetno in ni čuda, da se jih toliko naveliča učenja. Znanje jezikov pa je posebno dandanes zaklad, ki ima v življenjski borbi često odločilno besedo. Z dobro knjigo se v jeziku lahko hitro izpopolnite. Zato le ne obupajte prehitro, ampak naročite po dopisnici knjigo, ki jo je pravkar izdala Družba sv. Mohorja v Celju:

Izbor nemškega beriva za šolo in dom

Knjigo je priredil prof. Pavel Holeček in vsebuje 29 krajših beril najrazličnejše vsebine. Vmès so pravljice, pripovedke, anekdote ter drugi zanimivi in napeti spisi. Skratka, nič dolgočasnega! Knjigi je pridejan nemško slovenski slovar, kjer so omenjene vse besede iz beriva. Kdor se je nemščine učil in predelal slovnico, naj naroči to

knjigo, da jezika ne pozabi. Kdor se nemščine uči, bodisi dijak ali zasebnik, sezi po knjigi, ki ti bo prihranila stroške, jezo ter dolgo in zamudno učenje. S pomočjo te knjige bo lahko vsakdo z manjšim trudom dosegel večje uspehe. Broširan izvod stane za ude Din 24.— (za neude Din 32.—), v platno vezan Din 33.— (za neude Din 44.—).

Za materinski dan ne pozabite na večno lepo Andersenovo pravljico „Mati“

ki jo je dramatisiral naš pesnik Ksaver Meško. Izvod stane Din 3.— (za neude Din 4.—).

Knjige naročajte pri Družbi sv. Mohorja v Celju.

V Ljubljani

dobé družbeni udje knjige po udninskih cenah v Knjigarni Mohorjeve tiskarne na Miklošičevi c. 19.